ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 10 (2589)
ПЯТНІЦА
10
сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ПЕРШАЕ СЛОВА ў беларускай сцэнічнай Ленініяне было яго, народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Саюза ССР Паўла Малчанава. На гэтым здымку — дыспут Уладзіміра Ільіча з інжынерам Забеліным («Крамлёўскія куранты», Другі БДТ, год 1940). Малчанаў і яго партнёр па спектаклі народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Цімох Сяргейчык ігралі незабыўны эпізод з сапраўдным унутраным захапленнем; гэта быў паядынак сталай думкі з недаверам, паядынак, дзе ленінскае ўменне мысліць так, каб пераканаць і перавесці на свае пазіцыі самага ўпартага апанента, праявілася надзвычай ярка.

Здаралася так, што ў наступны вечар Малчанаў выступаў, скажам, у ролі Бобчынскага, і тады малчанаўскі маленькі чалавечак з правінцыі так смешна і крануальна маліў «сталічную штучку» Хлестакова, (а гэтай штучкай быў бліскучы Аляксандр Ільінскі, народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Саюза ССР), каб там, у Пецярбурзе, абавязкова ведалі: жыве недзе ён, Павел Іванавіч Бобчынскі. Пераўвасабленне артыста здзіўляла і ўзрушала залу.

Пяцьдзесят гадоў на сцэне... З першых крокаў у Беларускай студыі ў Маскве 1922 года і па сённяшні дзень гэты артыст не ведае ніякай іншай справы, якая паглынала б яго інтарэсы дарэшты,— ёй, роднай сцэне, самааддана і паслядоўна служыць Павел Сцяпанавіч. Сыграна многа роляў — трагедыйных і сатырычных, востра характарных і рэзанёрскіх. Ад Кутаса ў купалаўскіх «Прымаках» да Гамлета (паводле Бялінскага, гэты твор Шэкспіра — «бліскучы алмаз у прамяністай кароне цара драматычных паэтаў, якога вянчае славай усё чалавецтва і які ні раней, ні пасля сябе не мае суперніка...»), ад Шышкі ў драме «Вайна — вайне» Я. Коласа да горкаўскага Пярчыхіна, ад Косці-капітана ў «Арыстакратах» М. Пагодзіна да Глуздакова ў камедыі «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка... Які дыяпазон і якая мазаіка сцэнічных партрэтаў, зробленых заўжды ўдумліва, па-тэатральнаму ярка, з псіхалагічным паглыбленнем у сутнасць чалавечай істоты і з ясным адчуваннем яе месца ў грамадскіх зрухах!

Большасць з вобразаў, створаных Малчанавым, мае сваю ўнутраную музыку, часамі поўную кантрастных адценняў, выразную ў рытмічным малюнку. Майстар пераўвасаблення, ён дае завершаны пластычны, віртуозна адшліфаваны ў руху, жэсце і мімічы партрэт таго, каго паказвае ў святле рампы. Гранічна пунктуальны ў перадачы аўтарскай задумы, ён заўсёды раскрывае свае асабістыя адносіны да зла або дабра, да гераізму або здрады, увасобленых у гэтым вобразе гэтым пісьменнікам і зразуметых гэтым рэжысёрам.

Малчанаў выступае і як кінаакцёр, ставіць спектаклі як рэжысёр, чытае літаратурныя творы на эстрадзе і па радыё, застаецца сам-насам з гледачом на блакітным экране тэлевізара. Але галоўнай і ўсепаглынальнай страсцю яго была і ёсць драматычная сцэна. Гісторыя Першага і Другога (цяпер яны носяць імёны Я. Купалы і Я. Коласа) тэатраў непарыўна звязана з яго творчым гарэннем і ўпрыгожана незабыўнымі вобразамі, узорамі высокага артыстычнага майстэрства. Рыцар беларускай сцэны — у такім тытуле не будзе перабольшання, калі мы так назавем Паўла Сцяпанавіча Малчанава ў дзень яго 70-годдзя.

Матэрыялы, прысвечаныя юбілею П. С. Малчанава,—на стар. 8—9.

ТАК—МІРУ, НЕ—АГРЭСІІ

II БЕЛАРУСКАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ ПРЫХІЛЬНІКАЎ МІРУ

Свету—мір! Вось ужо колькі гадоў гэтыя словы—дэвіз усіх людзей добрай волі на зямлі.

Самыя выпрабаваныя барацьбіты за мір—савецкія людзі. Гэта яны першыя гавораць не агрэсіі, дзе б яна ні ўзнікла. Гэта яны не словам — справай змагаюцца з імперыялізмам — зацятым ворагам свабоды.

Увагу грамадскасці рэспублікі прыцягнула II Беларуская рэспубліканская канферэнцыя прыхільнікаў міру, якая адбылася 6 сакавіка ў Мінску, у Палацы культуры прафсаюзаў.

На канферэнцыі былі заслуханы даклады члена Сусветнага Савета міру, старшыні Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру І. П. Мележа «Актуальныя праблемы барацьбы за мір у святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС» і старшыні Рэспубліканскай камісіі садзейнічання фонду міру З. І. Азгура «Актыўны ўдзел у мерапрыемствах Савецкага фонду міру — патрыятычны абавязак працоўных рэспублікі».

Групе прыхільнікаў міру, а таксама асобным калектывам былі ўручаны медалі, ганаровыя граматы, памятныя жэтоны, якіх яны ўдастоены за актыўны ўдзел у дзейнасці Савецкага фонду міру.

Канферэнцыя прыняла рэзалюцыю па справаздачных дакладах, а таксама рэзалюцыі: «Свабоду і мір народам Індакітая» і «Еўропе — трывалы мір». Быў выбраны Беларускі рэспубліканскі камітэт абароны міру і Рэспубліканская камісія садзейнічання фонду міру.

Старшынёй Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру абраны пісьменнік І. П. Мележ. Старшынёй Камісіі садзейнічання фонду міру выбраны народны мастак БССР З. І. Азгур.

У рабоце канферэнцыі прынялі ўдзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, старшыня Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў М. Н. Полазаў.

У перапынку паміж пасяджэннямі канферэнцыі прыхільнікаў міру. Народны артыст БССР мастацкі кіраўнік народнага ансамбля песні і танца Гомельскага палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна А. Рыбальчанка, Герой Сацыялістычнай Працы, старшыня калгаса імя XXII з'езда КПСС М. Хаванскі, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР звеннявая калгаса імя М. В. Фрунзе Шклоўскага раёна Магілёўскай вобласці Т. Залуцкая, заслужаная настаўніца БССР з 27-й школы Бабруйска Я. Пушкарова і старшыня Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру пісьменнік І. Мележ.

Фота Ул. КРУКА.

АБМЯРКОЎВАЕЦЦА ПАСТАНОВА ЦК КПСС

На гісторыка-філалагічным факультэце Гомельскага дзяржаўнага універсітэта адбыўся адкрыты партыйны сход, на якім была абмеркавана Пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы».

З дакладам «Задачы партыйнай арганізацыі факультэта ў святле патрабаванняў Пастановы ЦК КПСС» выступіў дацэнт кафедры беларускай літаратуры М. Янкоўскі. Дакладчык ахарактарызаваў работу прафесарска-выкладчыцкага факультэта ў галіне літаратурнай крытыкі, расказаў пра дзейнасць літаратурна-творчага аб'яднання «Крыніца».

На сходзе выступілі прафесары Ул. Анічэнка, І. Мужаў, П. Ахрыменка, дацэнт В. Сабаленка, студэнт П. Раманенка і інш. Яны падзяліліся вопытам навукова-даследчай работы, зрабілі прынцыповыя заўвагі пра недахопы ў падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў-літаратараў на факультэце.

Сход намеціў канкрэтныя меры па паляпшэнні падрыхтоўкі літаратурных крытыкаў, павышэнні іх прафесійнага ўзроўню.

Л. КАЗІМІРСКІ,
студэнт.

Гомель.

Дзень першы

СТАРШЫНЯ ВЫКАНКОМА

Сяргей Сцяпанавіч Лінг. 34 гады. Вышэй сярэдняга росту, хударлявы. Тонкі смуглявы твар, тонкія кісці рук. Мінчанін, а пацягнула да «вясковай» прафесіі—скончыў Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію. Працаваў аграномам, начальнікам раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі ў Салігорску, пасля ў Слуцку. Старшынёй райвыканкома абралі год таму.

...Заходзяць у кабінет без дакладу. Калі старшыня заняты, садзяцца ля сцяны, чакаюць. Чакаю і я. Да мяне два чалавекі. Камандзіровачны з Мінска і старшыня сельсавета. Камандзіровачны просіць падрыхтаваць яму нейкія звесткі па фінансавых пытаннях.

— Зноў?—здзіўляецца Лінг. — Некалькі месяцаў таму ад вас выязджала цэлая група па гэтыя лічбы.

Камандзіровачны чырванее, просіць абмаляваць аблічча сваіх папярэднікаў.

— Чаму ж мяне зноў выправілі ў такую камандзіроўку?

— Не ведаю,—усміхаецца старшыня,—але, калі ласка, усё, што вам трэба, дамо.

У сельсаветчыка цэлы шэраг, як кажуць, гарачых пытанняў. Як размеркаваць камбікармы, як арганізаваць прыём прыватнай жывёлы...

— Мо трошкі ліміт павялічыце, Сяргей Сцяпанавіч? —просіць сельсаветчык.—Хутка буду ад людзей хавацца,—жыць не даюць—чаму не прымаюць жывёлу, дый годзе.

Лінг некуды звоніць, некага просіць.

— Пакуль не выходзіць. Пацярпіце месяц, другі...

Сельсаветчык падымаецца, ідзе да дзвярэй, раптам вяртаецца:

— Эге-ж, ледзь не забыў. Чаму гэта электрапастухі сталі даражэйшыя? Мне ўжо старшыні калгасаў скардзіліся.

— Даражэйшыя, бо новай мадыфікацыі. Раней як было? Пачытаў кніжку пастух пятнаццаць хвілін і бяжы латаць провад—тыкнулася карова і—разрыў. Новы ж на трох рэжымах працуе. Надзейны механізм. Яму б, вядома, рэкламу належную, анатацыю. Дык жа пра гэта ж ніхто не думае,—злуецца старшыня.

— Ну дык я так і растлумачу,—гаворыць сельсаветчык.

Я шмат працаваў у раёне, ведаю,— у галавы раённай Савецкай улады ні мінуты спакою. Трэба вырашаць дзесяткі розных пытанняў, звязаных з сельскай гаспадаркай, прамысловасцю, народнай асветай, аховай здароўя, культурай, гандлем. Тут не скажаш, не адмахнешся «я не спецыяліст, я не разбіраюся». Павінен ведаць, павінен арыентавацца.

Пра Лінга кажуць, што ён усё помніць, усё ведае. Расказваюць пра таямнічую запісную кніжку старшыні, дзе ёсць звесткі пра усё і пра ўсіх.

— Кніжка такая існуе, толькі, вядома, не пра ўсё і не пра ўсіх,—у вачах Сяргея Сцяпанавіча вясёлыя агеньчыкі.—Хаця той-сёй яе і пабойваецца.

Ён выцягвае тоўстую мо ў сто старонак запісную кніжку ў шэрай калянкоравай вокладцы. Раскрывае. Разлінаваныя старонкі спярэшчаны сотнямі лічбаў.

— Некалькі гадоў заношу сюды ўсё, што звязана з эканомікай калгасаў і саўгасаў раёна — ураджайнасць збожжа, бульбы, лёну, буракоў, іх валавы збор, пагалоўе жывёлы, яе прадуктыўнасць, аплата працы хлебаробаў па ўсіх катэгорыях і г. д. і д. п.

Вось за мінулую пяцігодку закончыў такую кніжку, летась завёў новую. Лічбы гэтыя—ого, які повад для роздуму. Бывае засе дзішся за імі ўвечары, дык і пра сон забудзешся.

— Случчына не Чэрвеньшчына,—кажу,—тут спакон веку ўсё добра расло, багаты край...

— Так, так, пазнаю знаёмы голас,—звужае вочы старшыня,—у Слуцку адны чарназёмы, кій уваткні, назаўтра дрэва вырасце. І працаваць, і думаць не трэба...

Сяргей Сцяпанавіч гартае кніжку.

— Вось вам некалькі лічбаў. У 1965 годзе сярэдні ўраджай збожжа складаў 16 цэнтнераў з гектара, летась—26,8. Я разумею—пагектарныя лічбы не вельмі ўражваюць. Там спісалі, там скармілі... Але, калі ласка, вось вам—у 1965 сабралі 49,6 тысяч тон збожжа, летась—74 тысячы. Гэта амбарнае збожжа. Тое самае з малаком і мясам. Валавая вытворчасць малака вырасла з 33 да 54 тысяч тон, а мяса з 7 200 да 11 500 тон. Рост? Рост! За лік чаго? Інтэнсіфікацыі? Правільна. Толькі тая інтэнсіфіка-

ПЯЦІГОДКА, ГОД ДРУГІ

СЛУЦКІ

НЕВЯЛІКІ двухпавярховы будынак у цэнтры Слуцка. Шыльда на ім: «Выканком раённага Савета дэпутатаў працоўных». Штаб раённай савецкай улады. Тут кожны дзень вырашаюцца дзесяткі розных пытанняў бліжняга і дальняга прыцэлаў, тактыкі і стратэгіі раёна. Уважліва аналізуецца, колькі надоена малака за тыдзень і карэкціруецца лічба асушаных тарфянікаў на канец пяцігодкі, плануецца правядзенне чарговага свята песні і жыллёвае будаўніцтва на бліжэйшыя гады.

Некалькі дзён я правёў у гэтым штабе. Былі сустрэчы з вельмі цікавымі людзьмі. На жаль, пра ўсіх не дазваляе расказаць газетная плошча. Выбраў трох — старшыню райвыканкома, загадчыка аддзела культуры і раённага архітэктара.

Кожны вечар, вяртаючыся ў гасцініцу, занатоўваў усё, што бачыў і чуў за дзень. Зараз, расшыфроўваючы блакнот, убачыў, што атрымаўся своеасаблівы дзённік-хроніка. Некалькі старонак з яго я прапаную ўвазе чытача.

ЧАЛАВЕК ПРЫЙШОЎ У МАГАЗІН...

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае намеснік міністра гандлю БССР М. С. НАЗАРАЎ.

НЕЯК ВЫБІРАЮЧЫ падарунак сяброўцы, я доўга стаяла ля прылаўка, прыглядаючыся да тавараў. Прасіла паказаць адно, другое. Але ўсё — не тое... І, вяртаючы чарговую рэч дзяўчыне, што стаяла за прылаўкам, я адчувала сябе няёмка за пераборлівасць.

— Прабачце, але і гэта не падыходзіць...

На твары дзяўчыны ні раздражнення, ні нецярплівасці.

— Не бяда! Не ўзялі вы, возьме нехта іншы.

І праўда! Хіба не возьме? Возьме, калі няма з чаго выбраць. А прыгажуня-прадаўшчыца — стой сабе за прылаўкам і не турбуйся.

І тады ж падумалася. А што, калі тавараў будзе гэтулькі, што «бяры — не хачу». Што тады? А тады скончыцца «салодкае» жыццё такіх прадаўшчыц. Урэшце, канчаецца яно ўжо сёння. Новыя тавары з'яўляюцца кожны дзень. І гэта заканамерна, бо набірае тэмп новая пяцігодка. Пяцігодка, якая пройдзе пад знакам няўхільнага росту багацця. Рэзка ўзрасце вытворчасць тавараў шырокага ўжытку. І вось калі на прылаўках будзе стаяць не 5—8 марак тэлевізараў, а скажам,— 20—25, ці застанецца наша знаёмая прадаўшчыца такой эпічна спакойнай? Думаем, не.

Курс на павелічэнне тавараў масавага ўжытку цягне за сабой цэлы шэраг тэхнічных, эканамічных, маральных і псіхалагічных праблем.

Пастанова «Аб некаторых мерах па паляпшэнні гандлю і яго тэхнічнай аснашчанасці» і накіравана на вырашэнне некаторых з іх.

Менавіта з гэтага і пачалася наша гутарка з намеснікам міністра гандлю БССР М. С. Назаравым.

— Толькі для таго, каб «пераварнуць» масу новых тавараў, спатрэбіцца не толькі павелічэнне магазінаў, але і новыя формы гандлю,— гаворыць ён.— Пастанова накіравана перш за ўсё на тое, каб дапамагчы работнікам гандлю. **Падвесці, так сказаць, пад гандаль тэхнічную базу.** Нам будзе аказана значная дапамога. Ужо да канца пяцігодкі мы атрымаем высокапрадукцыйныя эканамічныя лічыльныя машыны з падсумоўваючай канструкцыяй. Прадугледжваецца абсталяваць магазіны пагрузачна - разгрузачнымі механізмамі, пад'ёмнікамі, халадзільнымі ўстаноўкамі, якіх у нас яшчэ вельмі мала.

Міністэрствам машынабудавання і прыборабудавання, а таксама шэрагу іншых міністэрстваў даведзены канкрэтныя заданні па выпуску спецыяльных машын для гандлю і для прадпрыемстваў грамадскага харчавання.

Я звяртаю ўвагу субяседніка на тое месца ў пастанове, дзе запісана: «...стан гандлю ў краіне яшчэ не адпавядае патрабаванням, якія да яго ставяцца».

— Як зжываюцца недахопы? У пастанове ж, у прыватнасці, падкрэсліваецца адказнасць гандлёвых работнікаў за асартымент і якасць тавараў. Не сакрэт, што дагэтуль існуе думка, што прадавец толькі пасрэднік паміж прамысловым прадпрыемствам і пакупніком. Так сказаць, «за што купіў, за тое прадаю». А ў пастанове праводзіцца думка, што работнікі гандлю павінны наладзіць самы строгі кантроль за якасцю і асартыментам тавараў.

— Так, нашы ўзаемаадносіны з прадпрыемствамі зараз будуюцца на прамых дагаворах. Мы дыктуем ім, што выпускаць і ў якой колькасці. Мы маем права забракаваць пастаўлены нам тавар. І прадавец, які прапануе вам няякасны тавар, элементарна парушае правілы савецкага гандлю. Акрамя таго, пры Міністэрстве ёсць інспекцыя па якасці. У яе — вялікія правы, а ў сувязі з новай пастановай яны яшчэ больш павялічваюцца.

Што мы робім для паляпшэння якасці? Дрэнныя тавары мы проста не прымаем. Так, летась, мы адмовіліся прыняць партыю швейных вырабаў Віцебскай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі», абутковага аб'яднання «Прамень», Пінскай трыкатажнай фабрыкі і г. д.

У плане новай пастановы мы аба-

цыя вельмі хітрая рэч. Ніяк яна на пустым месцы не хоча ўладкавацца. Да той інтэнсіфікацыі мы многае ў нас паламалі, памянялі, што ўкаранілася, стала традыцыяй.

Старшыня загараецца. Відаць, размова гэтая зачапіла яго за жывое.

— Вы ж, мабыць, ведаеце, колькі ў нас раней давалася рэкамендацый па сельскай гаспадарцы. Што ні месяц, то новы рэцэпт, новыя лекі. Ну, кажуць, ужо гэтыя лекі універсальныя ад ўсіх хвароб. То аб'яўлялася вінаватай ва ўсім канюшына, то бульба, а ў жывёлагадоўлі тых рэцэптаў і не пералічыш—то чатыры разы даі, то два, то рабі ў свіней разгрузачныя дні, то не рабі.

Я, вядома, не супраць пошукаў.

М. ЗАМСКІ

ДЗЁННІК

Пошукі патрэбныя. Я толькі супраць шарахання з аднаго боку ў другі.

Узяць, скажам, матэрыяльную зацікаўленасць. Неабходная ўмова развіцця кожнай гаспадаркі? Праўда? Але ж і ёю трэба разумна карыстацца, інакш можа яна стаць тормазам. Так, так, тормазам. З такой з'явай мы сутыкнуліся ў нас. Быў час, калі многія нашы калгасы навыперадкі імкнуліся лепш заплаціць хлебаробам. Ты даў два з палцінай, дык я дам тры рублі. У выніку—што гаспадарка зарабляла, тое амаль і праядала. А на якія шышы, даруйце, купіць новы трактар, аўтамашыну, пабудаваць кароўнік, свіран, прыкупіць жывёлы? Адным словам, перспектывы ніякай.

Прааналізавалі мы становішча ў кожнай гаспадарцы і моцна задумаліся. І кіраўнікоў калгасаў папрасілі задумацца. Некаторыя — у бутэльку, маўляў, мы на матэрыяльную зацікаўленасць замахваемся. А па сутнасці ж на аплату замахваліся яны самі. Бо без моцнай эканомікі, якая можа быць аплата? Сёння ты яшчэ добра заплаціў, а заўтра, паслязаўтра, калі ўраджаі ў цябе не растуць, калі прадукцыйнасць жывёлы падае? Урэшце, перакапалі...

Сяргей Сцяпанавіч гартае кніжыцу, знаходзіць патрэбную старонку.

— Вось паслухайце. За апошнія пяць гадоў асноўныя фонды ў калгасах выраслі амаль у паўтара разы. Гэта дало магутны штуршок развіццю гаспадарак. Грашовы даход павялічыўся з 19 да 34 мільёнаў рублёў.

— А аплата працы?—пытаюся я.

— А аплата вырасла ў паўтара раза.

— Якім чынам? Вялікія ж сродкі былі накіраваны на накапленне асноўных фондаў...

— Вельмі проста. Умацавалася эканоміка—павялічыліся прыбыткі і, натуральна, аплата працы. Чым больш сродкаў укладаецца, тым большая аддача. Такога курсу мы трымаемся, і ён, думаецца, правільны.

Гэта не значыць, вядома, што ўсе праблемы ў нас вырашаны. Зараз у нас на кантролі некалькі вузлавых момантаў. Па-першае, карэннае паляпшэнне зямель. Сюды ўваходзяць меліярацыя, вапнаванне, угнойванне і г. д. Кожны год мы ўводзім у эксплуатацыю да 2 600 гектараў асушаных тарфянікаў.

Па-другое, механізацыя. Са збожжам у нас усё ў парадку. З бульбай таксама больш-менш. Застаюцца цукровыя буракі і лён. Тут мы прымаем самыя экстраныя захады. Якія? Набываем уборачныя камбайны. Пазалетась іх было ў нас 15, летась ужо 35, якімі ўбралі 520 гектараў буракоў.

Цяжэй з ільном. Шмат яшчэ ручной работы. Ды і дзіўна неяк атрымліваецца. Нават пасля машыннай уборкі заводы патрабуюць, каб ім здавалі трасту адсартаваную ўручную. Значыць, звяжы сноп, ды рукамі яго абяры — каліва да каліва.

— А тут яшчэ рабочых не хапае, —заўважаю я.

— Так, людзей не густа. Адсасвае горад, прамысловасць. Адзін выхад, адзіны ратунак, паўтараю, механізацыя.

— Але ж і механізацыя не без людзей.

— А мы вось што робім. Летась пры гаспадарках стварылі пяцімесячныя курсы механізатараў. Прапусцілі праз іх 500 чалавек, якім захавалі сярэднюю заработную плату. Сёлета пасадзім за парты яшчэ 200 чалавек. Вось вам і салідны рэзерв механізатараў. Улічыце, што па раёне кожны год машынна-трактарны парк павялічваецца на 100—120 адзінак.

А вось яшчэ праблема. Людзі неахвотна ідуць працаваць на ферму. Хаця заработкі там выдатныя. Даярка недзе ў сярэднім рублёў дзвесце ў месяц зарабляе. І тым не менш знайсці даярку—праблема. Чаму? Раней палявод атрымліваў недзе ў чатыры разы меней за жывёлавода. Зараз гэтыя суадносіны складаюць недзе адзін к двум. Дык у палявода зімой рабочы дзень 6—7 гадзін, а даярка цёмна ўстае, цёмна кладзецца. А дома яшчэ свая гаспадарка... Тут таксама адзіны выхад—поўная механізацыя.

Сяргей Сцяпанавіч трэ пальцамі лоб.

Бачыце, колькі пытанняў. Галоўнае—лічыць і аналізаваць, яшчэ раз лічыць і яшчэ раз аналізаваць. Вось мы зараз занепакоены нашымі саўгасамі. Адстаюць яны ад калгасаў па ўсіх паказчыках. І па ўраджаі, і па прадукцыйнасці жывёлы, па аплаце працы, па забеспячэнні асноўнымі фондамі. Сказаць, каб землі там горшыя былі, дык не. Саўгасы, праўда, усе спецыялізаваныя, падначаленыя розным трэстам. Відаць, нешта недагледжана ў самой арганізацыі працы. Скажам, пачынаюць скарачаць штаты, дык не па-людску—ліквідавалі пасады аграномаў па аддзяленнях. Гэта ж трэба дадумацца эканоміць на аграномах.

...І яшчэ адна сустрэча з Лінгам. На пасяджэнні выканкома райсавета. Ішоў на пасяджэнне—думаў на цэлы дзень. Па старым вопыце помню. Чалавека выклікаюць «на выканком» у дзесяць, чакае ён, ацірае сцены да шасці.

Тут усё зрабілася за дзве гадзіны. Мінімум слоў, максімум справы.

Абмяркоўвалі стан гандлю ў Грэскім сельсавеце. Далажыў старшыня сельсавета, затым супрацоўніца райвыканкома, якая правярала пасля старшыні сельпо, санітарны ўрач, старшыня райспажыўсаюза.

Мяркуючы па ўсім, гандлююць там дрэнна. І тавары ў час не завозяцца, і магазіны не па графіку працуюць, і жульніцтва нават заўважана.

Апошнім дае тлумачэнні старшыня райспажыўсаюза, мужчына сярэдніх гадоў. Пачынае адразу крытыкаваць сельскі Савет.

— Сельсавет мы самі пакрытыкуем,—кідае рэпліку Лінг,—лепш скажыце, як вы на ўсё гэта рэагуеце? Я сядзеў, назіраў за вамі, вы нават не запісвалі, пра што тут сёння гаварылі...

— Рыхтуючы дастойную сустрэчу слаўнаму юбілею, — пачынае старшыня райспажыўсаюза, — наша арганізацыя ўзяла абавязацельства...

— Пра абавязацельствы іншы раз,—у голасе Лінга нечаканыя металічныя ноткі,—чаму ў некаторых магазінах не заўсёды ёсць неабходныя тавары? Хутка людзі па запалкі будуць у Старыя Дарогі ездзіць.

— Мо на базу не завезлі? —няўпэўнена адказвае старшыня.

— Мо, ці не мо? Я вось днямі спецыяльна ездзіў на базу—усё ёсць. Далей. Пабываў я ў некаторых школьных буфетах—аднымі цукеркамі гандлююць. Хіба можна ў школе цукеркамі гандляваць? Яно ж, малое, цукерку ў рот, а потым дома яго пугай не прымусіш есці. Гэта пры цяперашняй школьнай нагрузцы ды на адных цукерках?

— Усё будзе зроблена, як след, —абяцае старшыня райспажыўсаюза.

— Сумняваюся, бо вельмі лёгка абяцаеце.—рэзюмуе Лінг.—Але праз месяц, на наступным пасяджэнні выканкома ўсё праверым. Падтрымліваеце мяне, таварышы? —звяртаецца ён да членаў выканкома.

— Поўнасцю.

50 год утварэння СССР

У РУСКІХ І ЛІТОЎСКІХ СЯБРОЎ

Набліжаецца вялікае свята народаў нашай Радзімы —50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. І, паводле добрай традыцыі, народы ў гэтыя дні праяўляюць асаблівую цікавасць да поспехаў і дасягненняў сяброў і суседзяў, клічуць адзін аднаго ў госці.

Пабылі ў гасцях у суседзяў і мы — штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» прадаставілі свае старонкі «Советская культура» і літоўская «Літаратура ір мянас».

«Советская культура» змясціла артыкул Э. Ялугіна «Верцялішкі — новае жыццё», рэцэнзію В. Нячай на тэлевізійны фільм пра Мінскі аўтазавод «Справа жыцця», інтэрв'ю з галоўным рэжысёрам Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета заслужаным дзеячом мастацтваў БССР А. Дадзішкіліяні, нататкі М. Гарэцкай пра народны тэатр Мінскага трактарнага завода, праблемны артыкул Г. Коласа «Крытыка: суб'ектыўнасць і суб'ектывізм», інфармацыю Ул. Брыга «Паэтам народным» пра завяршэнне скульптурных комплексаў, прысвечаных Я. Купалу і Я. Коласу, размову І. Клімашэўскай з народным артыстам СССР Генадзем Цітовічам «Любоў мая, песня».

Беларускі нумар «Літаратуры ір мянас» адкрываецца рэпрадукцыяй карціны М. Савіцкага «Партызанская мадонна». Пра сучасны стан беларускай літаратуры расказаў Іван Шамякін. Наша паэзія прадстаўлена вершамі Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Веры Вярбы, Рыгора Барадуліна, Яўгеніі Янішчыц, Анатоля Вярцінскага і Уладзіміра Паўлава ў перакладах Э. Матузявічуса, Й. Якштаса, Й. Стралкунаса; проза—апавяданнем Васіля Быкава «Эстафета» ў перакладзе В. Радайціса. Апублікаван артыкул Эўгеніуша Матузявічуса «Зноў у суседзяў» пра творчыя сустрэчы з нашымі літаратарамі і нататка пра выхад твораў Саламеі Нерыс у беларускіх перакладах, фотанарыс «Хатынь», а таксама інфармацыя А. Белавусава пра помнікі Я. Купалу і Я. Коласу.

Абодва выданні публікуюць гумар з «Вясёлай трасянкі» — у «Советской культуре» змешчана мікраапавяданне Рыгора Бохана, у «Літаратуры ір мянас» — гумарэскі Л. Прокшы, малюнкі А. Сапеткі і Д. Міхлеева.

Асабліва прыемна адзначыць, што абодва беларускія нумары нашых братніх выданняў выйшлі 26 лютага—у дзень саракагоддзя «ЛІМа». Шчырае дзякуй вам, дарагія сябры, за цёплыя, сардэчныя словы, за ўвагу!

вязаны яшчэ больш узмацніць кантроль за якасцю. У бліжэйшы час у кожным магазіне і на базах зацвердзім грамадскіх кантралёраў (акрамя штатных таваразнаўцаў), якія дапамогуць ажыццяўляць гэты кантроль. Што датычыць адказнасці за якасць, дык яна таксама прама кладзецца на прадаўца ці дырэктара магазіна. Скажу больш,— дырэктар магазіна, які заведама збывае няякасны тавар, караецца гэтак жа, як за крымінальнае злачынства.

А калі гаварыць аб правах пакупніка, дык яны ў яго самыя вялікія,— не купляць дрэнны тавар,— жартуе М. Назараў.

— Што і робіцца,— устаўляю я.— У магазінах залеж мужчынскіх дэмісезонных паліто айчынных фабрык. Пакупнік іх не бярэ, ён просіць куртку. Такая мода! Мусіць работнікі гандлю павінны былі ўлічыць тэндэнцыю моды. Вось мы і падышлі да пытання, якое таксама адлюстравана ў пастанове. **Палепшыць вывучэнне і задавальненне попыту насельніцтва на тавары.** Што робіцца ў гэтым напрамку?

— Вядома, што кан'юнктура мяняецца вельмі хутка. Улавіць гэтыя змяненні даволі цяжка. Тры гады таму гэтых самых мужчынскіх паліто не хапала, а сёння іх пакупнік не бярэ. Попыт — рэч тонкая. Часам у пагоні за новым мы забываемся на старыя, традыцыйныя тавары. Так, напрыклад, здарылася з мясарубкамі. У мінулыя гады попыт на іх знізіўся. У выніку мясарубкі перасталі выпускацца і сёння гаспадыні не маюць гэтага, няхай і бабульчынай, але неабходнай прылады. І гэта, безумоўна, наша віна. Як мы вывучаем попыт? Па-першае,— на штогадовых кірмашах, дзе гандлёвыя работнікі адбіраюць і заказваюць тыя тавары, на якія ёсць попыт. Вывучэннем гэтага пытання займаецца ў нас і філіял Усесаюзнага навукова - даследчага інстытута па вывучэнні кан'юнктуры і попыту. Пры кожным торгу ёсць работнікі, якія яго таксама вывучаюць. Але пакуль што ў нас не хапае кваліфікаваных спецыялістаў. І гэта, бадай, наша «ахілесава пята».

Гутарка заходзіць пра тое, што не хапае наогул звычайных прадаўцоў. У выніку, за прылаўкам, часам, стаяць людзі выпадковыя. Адсюль, нярэдка і нізкі культурны ўзровень абслугі пакупніка. Між тым, у пастанове ёсць і такія радкі: «...**узмацніць адказнасць гандлёвых работнікаў за даручаную справу, павысіць культуру абслугі.**

— Міхаіл Сямёнавіч, дазволю сабе спыніцца на такім парадоксе. Акрамя заработнай платы і прагрэсіўкі кожны прадавец атрымлівае дзесяць працэнтаў надбаўкі за культурную абслугу. Так сказаць, авансам. Чаму? Стаяць два прадаўцы. Адзін ветлівы, уважлівы, кемлівы. Другі — проста грубіян. Але абодва яны атрымліваюць аднолькавую надбаўку за «культурную абслугу».

— Не зусім так. Той прадавец, які атрымае заўвагу ад дырэкцыі ці пакупніка, гэтай надбаўкі пазбаўляецца.

— Але ж гэта толькі ў тым выпадку, калі пакупніку ўдасца ўзяць кнігу скаргаў. Вось, аказваецца, чаму прадаўцы так даражаць гэтай кнігай!

— На жаль,— гаворыць Міхаіл Сямёнавіч,— бывае і такое. Мы з гэтым рашуча змагаемся. А наогул неўзабаве слова прадавец будзе гучаць анахранізмам. 40 працэнтаў тавараў ужо сёння нашы пакупнікі набываюць без прадаўца. Гэты паказчык на многа большы, чым у сярэднім па краіне. Што дае новы метад? Калі ласка, продаж тавараў за апошні час павялічыўся на 17 працэнтаў. Вось такі яго эканамічны эфект. Не гаворачы ўжо, што гэты метад эканоміць час пакупніка.

— Але ж пры сістэме самаабслугі ўзнікаюць некаторыя маральныя праблемы. Я маю на ўвазе кантроль, пад які, як пад абстрэл, трапляе пакупнік у магазіне без прадаўца. Пакупніка нібы загадзя падазраюць ў несумленнасці.

— А чаму вас не абражае кантралёр, які зайшоў у тралейбус ці трамвай? Вы прызыклі да яго, а ў магазіне чамусьці ён выклікае пратэст. Думаю, што як і ва ўсякай новай справе, тут ёсць свае цяжкасці. З цягам часу яны знікнуць. Але неабходны самы строгі парадак. Пастаянны і для ўсіх. Кожны, хто ўваходзіць у магазін, што працуе па метадзе самаабслугі, незалежна ад таго, купіць ён ці не, павінен змяніць сваю сумку на кошык, які яму прапануюць.

Што нам сапраўды замінае пакуль што, дык гэта недахоп расфасаваных тавараў. Прадпрыемствы,што выпускаюць харчовыя тавары, як правіла, іх не фасуюць. Праўда, у пастанове гаворыцца, што да 1975 года больш палавіны прадпрыемстваў, якія выпускаюць прадукты, будуць іх фасаваць. Але гэтага мала. Таму мы будуем цэхі фасоўкі сваімі сіламі. Ужо ў гэтым квартале ў Мінску будзе запушчана фабрыка фасоўкі, якая разлічана на 25 тысяч тон у год. Акрамя таго, у 20-ці торгах рэспублікі ўстаноўлены фасовачныя аўтаматы. Так што і гэту праблему будзем паступова вырашаць. А ўрэшце, асноўная праблема, якую ставяць перад намі партыя і ўрад,— настойліва выхоўваць у працаўнікоў гандлю пачуццё высокай адказнасці за даручаную справу.

Р. БАКУНОВІЧ.

УПЕРШЫНЮ НА ДРАМАТЫЧНАЙ СЦЭНЕ

«СОТНІКАЎ» ПАВОДЛЕ АПОВЕСЦІ Васіля БЫКАВА Ў МАГІЛЁЎСКІМ АБЛАСНЫМ ТЭАТРЫ

...ЦЯПЕР мы разумеем — Сотнікаў заўсёды застаўся б Сотнікавым, чалавекам у высокім сэнсе гэтага слова, асобай з рысамі таго духоўнага максімалізму, што ўласцівы толькі лепшым. А вось Рыбак...

Давайце на момант уявім сабе іншы зыход аперацыі, на якую зняможаны, маленькі, слабы яшчэ партызанскі атрад (ідзе толькі першая зіма вялікай мінулай вайны!) пасылае ў мароз і завіруху двух сваіх байцоў. Уявім, што задуманае здзейснена, абодва шчасліва абмінаюць небяспеку, прыносяць згаладалым таварышам падсвінка ці авечку, атрад прабіваецца праз варожыя заслоны, багацее на людзей, зброю, харч, сустракае перамогу...

Мне давялося некалькі месяцаў назад прысутнічаць на працэсе фашысцкіх паслугачоў, страшная памяць аб якіх дагэтуль жыве не ў адной палескай вёсцы. Молячы суд аб літасці, спасылаліся вылюдкі гэтыя на гаротную долю, на безвыходныя абставіны, у якія паставіў іх лёс. Маўляў, не надарылася б ім апынуцца ў палоне, выбіраць альбо здраду, альбо галодную смерць, можа і не ў ганьбе, а ў павазе, у славе дажывалі б яны свой век...

Ясна бачу на лаве падсудных на працэсе такім Рыбака. І ясна чую, як гаворыць ён — абсалютную праўду! — што не нарадзіўся здраднікам; што выйшаў на сваё апошняе партызанскае заданне сумленным хвацкім ваякам; што, схіляючыся да згоды на прапанову служыць у паліцыі, быў спачатку сапраўды ўпэўнены, быццам толькі хітруе — пакінуць яго жывым, выпусцяць з-пад варты, дадуць у рукі зброю, тады ён... Не ведаў, што калі ў багне здрады заграз кіпцюрок — прападаць усёй птушцы...

Драматычны ваенны эпізод, расказаны Васілём Быкавым, — гэта гарачы мастакоўскі роздум аб тым, што ж мацней — чалавек ці абставіны? Роздум пра высокую прыгажосць бескапраміснасці, пра подласць адступніцтва, услаўленне мужнасці і гнеўнае асуджэнне — пасля амаль анатамічнага аналізу яго вытокаў — прыстасавальніцтва.

Вострае, ва ўсе часы актуальнае пытанне! А калі яно яшчэ ставіцца па-быкаўску крута, калі выліваецца ў напружаны крывавы канфлікт, калі ўзнаўляюцца пры гэтым падзеі, што да нашых дзён балючым рэхам адгукаюцца ў мільёнах сэрцаў, то становіцца зразумела, чаму інсцэніроўка аповесці «Сотнікаў» прывабіла шмат якія тэатры краіны.

Да гонару Магілёўскага тэатра, ён паставіў «Сотнікава» першы. І гэта ўвогуле першае з'яўленне герояў Быкава на драматычнай сцэне. Ці трэба казаць, якую вялікую адказнасць узяў на сябе тэатр. Пісьменніцкі аўтарытэт Быкава вельмі высокі, папулярнасць надзвычайная, таму, як слушна зазначыў у сваёй нататцы ў дзень прэм'еры ў абласной газеце галоўны рэжысёр тэатра У. Караткевіч, «мімволі многія прыхільнікі таленту вядомага беларускага пісьменніка будуць суадносіць свае ўражанні ад аповесці з уражаннямі ад падзей, што адбываюцца на сцэне...»

Інсцэніраваць прозу — задача заўсёды нялёгкая. Інсцэніраваць нетаропкую, густую, «глыбінную» прозу Быкава — справа тым больш складаная. Тут перад інсцэніроўшчыкам не які-небудзь спрытна скроены дэтэктыў, дзе ўсё на паверхні і трэба круціць галаву адно над тым, каб «увагнаць» у няпоўныя тры гадзіны сцэнічнага дзеяння шматлікія сюжэтныя перыпетыі. Тут трэба зрокава і праз дыялог, рэплікі перадаць энергію самага высокага напружання, акумуляваную ў рэчах вельмі цяжкіх для выяўлення тэатральнымі сродкамі, — у аўтарскіх развагах, ва ўнутраных маналогах персанажаў, у асацыятыўных вяртаннях іх у сваё мінулае, у пейзажы, у інтанацыі фразы, словам, у незлічоным мностве нечага для чараўнічага святла рампы няўлоўнага, а між тым вельмі важнага.

Аўтара інсцэніроўкі «Сотнікава», якая ідзе ў Магілёве, Ю. Собалева (ён жа пастаноўшчык спектакля) удача сустракае тады, калі ён, пры самай высокай павазе да думкі і вобразнага ладу аповесці, тым не менш цвёрда памятае, што тэатр — гэта тэатр, і ў яго свае законы, свая мова. Тады з'яўляюцца напружаны дыялог, шматпланавасць у паводзінах герояў, завастрэнне або выпрамленне сюжэтных сітуацый, якое дыктуецца і апраўдваецца патрабаваннямі сцэны. Хто можа папракнуць інсцэніроўшчыка, напрыклад, за тое, што Сотнікаў гіне ў спектаклі не на шыбеніцы, як у аповесці, а ад кулі, прытым менавіта ад кулі Рыбака, якога паліцэйская хэўра такім спосабам «экзаменуе»? Тэатр гэтым самым проста як бы даводзіць да лагічнага завяршэння тое, што чытачу аповесці прапануецца дадумаць самому.

Але часам інсцэніроўшчык ці то пабаяўся адысці ад «літары» аповесці — ад яе сюжэтнай будовы, ад аўтарскага слова, — ці то проста не знайшоў тэатральных сродкаў, роўных па сіле выяўленчаму матэрыялу кнігі. У выніку дзе-нідзе губляецца дынамічнасць дзеяння, з'яўляюцца сцэны, якіх магло б і не быць, з'яўляюцца нават «не быкаўскія» — не таму, што іх няма ў аповесці, а таму, што яны пярэчаць творчай манеры пісьменніка, — персанажы і прыёмы.

З суровым, строгім, цвёрда-рэалістычным почыркам Быкава цяжка, напрыклад, стасуюцца навамодныя (зрэшты, апошнім часам яны якраз рашуча выходзяць з моды) літаратурныя ўмоўнасці, накшталт уваскрэслых нябожчыкаў, увасобленых у канкрэтную матэрыю абстракцый і да т. п. Між тым, сярод дзейных асоб інсцэніроўкі ёсць персанаж пад назвай «Іх унутраны голас». На сцэне — гэта паўразмытая постаць у плашч-палатцы і касцы, якая становіцца партнёрам, дарадчыкам, ценем то Рыбака, то Сотнікава. А паколькі свет Рыбака і свет Сотнікава — «антысветы», то «ўнутраны голас» ля Сотнікава пытае і гаворыць адно, ля Рыбака — зусім процілеглае. Гледачу ў выніку даводзіцца пераключацца ўспрыняццем з хвалі на хвалю: ага, маўляў, хоць постаць і перайшла на маіх вачах ад Рыбака да Сотнікава, але гэта не «агент» здрадніка, не злы двурушнік, проста гэта ўжо «ўнутраны голас» не Рыбака, якога я ненавіджу, а Сотнікава, якому я спачуваю... Натуральна — такое нагрувашчванне ўмоўнасці на ўмоўнасць не ідзе на карысць спектаклю, і выканаўца ролі «ўнутранага голасу» М. Радыёнаў апынаецца ў становішчы не дужа зайздросным...

Не з быкаўскай аповесці на сцэне і варожы лагер. Можна зразумець жаданне інсцэніроўшчыка (зрэшты, тут, відаць, большы дакор Собалеву-рэжысёру) паказаць паліцаяў нікчэмнасцямі і пачварамі, якія б выклікалі гідлівасць. Але той факт, што варта ім з'явіцца на сцэне, і ў зале гучыць смех — насцярожвае. Занадта сур'ёзная размова вядзецца ў спектаклі з гледачом, каб разбаўляць яе аперэтачнымі нумарамі...

Гаворачы ж увогуле аб рэжысёрскай рабоце, нельга не адзначыць разуменне аўтарскай задумы, дакладнасць задач, пастаўленых перад выканаўцамі галоўных роляў, імкненне даць атмасферу часу ў нейкай ступені пашыраную (адсюль, напрыклад, праекцыя на экраны-планшэты фашысцкіх загадаў і сакрэтных данясенняў часоў акупацыі).

Прывабнасць, але і складанасць вобраза Сотнікава для рэжысёра і выканаўцы, мусіць, ужо ў тым, што знешне, ды на першым часе і ўнутрана, у ім і сілы нібыта асаблівай не адчуваецца (гаворка ідзе, вядома, не пра фізічны стан хворага, знямоглага Сотнікава). Тым Сотнікавым, якім паказвае яго артыст Ф. Невадніченка (і гэта, мабыць, самае правільнае, найбольш блізкае да першакрыніцы прачытанне вобраза), з малаком маці, з паветрам, якім ён з маленства дыхае, засвоена нешта вельмі высокае, нешта такое, пра што яму і гаварыць ніякавата, настолькі гэта для яго само сабой зразумелае. Ён нават трохі адналінейны ў гэтым «чорна-белым», без адценняў, успрыманні ўсяго, з чым сутыкаецца. Бачыце — як ні галодны, за стол у старасты не сеў, не можа прыняць ежу з рук варожага, як ён думае, найміта.

Між іншым, на працягу спектакля я ўвесь час лавіў сябе на думцы: хоць бы ён з'еў чаго, гэты Сотнікаў! І гэта пры ўмове, што, знаёмы з аповесцю, я ведаў усё наперад... Ці не яшчэ адзін гэта штрышок у доказе пераканаўчасці і арганічнасці таго, што адбываецца на сцэне?

Развіццё вобраза Сотнікава ідзе, так сказаць, не ўверх, не да станаўлення яго як асобы — асоба ён з пер-

ГЭТЫ ЗДЫМАК быў зроблены напярэдадні прэм'еры «Сотнікова» ў Магілёве. На ім — аўтар аповесці Васіль Быкаў (у цэнтры), рэжысёр Ю. Собалеў (справа) і выканаўцы галоўных роляў артысты Э. Міхайлава, В. Барысаў, Ф. Невадніченка.

Па сваім глыбокім драматызме, вострых канфліктных сітуацыях раманы і аповесці Быкава нібы створаны для драматычнай сцэны. І вось упершыню героі пісьменніка пабачылі святло рампы. Як сустрэўся з імі аўтар? З такім пытаннем звярнулася да Васіля Уладзіміравіча наш карэспандэнт С. Клімковіч.

— Галоўнае пытанне, якое мне хацелася ўзняць у аповесці — пытанне выбару. Што выбірае чалавек, падышоўшы да свайго трагічнага рубяжа: вернасць абавязку, сябрам, сумленню, прынцыпам ці ўласную шкуру. Гэтае ж пытанне хвалюе і тэатр.

Мне, як аўтару аповесці, канечне, цяжка гаварыць пра герояў, якіх я даўно прызвычаіўся бачыць у сваім уяўленні. І таму мае ўражанні не заўсёды могуць адпавядаць уражанням незацікаўленага гледача. Але ўвогуле я ўдзячны рэжысёру і акцёрам, якія працавалі над «Сотнікавым» сур'ёзна і шчыра.

Фота А. БОРЧЫКА.

ПРАЦЯГ РАЗМОВЫ

ЁСЦЬ ТААМНІЦЫ МАСТАЦТВАЎ...

ШТО ЗНАЧЫЦЬ узнавіць змест аповесці ці рамана сродкамі кінематографа? У ідэале гэта пэўна ж нагадвае пераклад (сапраўды, творчы!) з мовы аднаго мастацтва на мову другога. Тут плён прыносіць не знешняе падабенства, а таленавітае самастойнае ўзнаўленне арыгінала на аснове глыбокага пранікнення ў яго задуму і вобразны лад. Аналагічнае адбываецца і пры экранізацыі літаратуры. І чым бліжэй сцэнарыст ці рэжысёр будзе трымацца знешняй падзейнасці рамана або аповесці, тым бліжэй ён да няўдачы. У пагоні за вонкавай ідэнтычнасцю наступае ўрэшце грань, за якой пачынаецца цалкам рамесніцкая экранізацыя, і ніякі талент тут не выратуе становішча.

Праўда, ёсць яшчэ і аглядка на крытыку і на гледачоў: яны, бывае, за кожным кадрам ледзь не з пракурорскім наглядам сочаць: «А ці было гэта ў кнізе?». Прынамсі, такое адчуванне склалася ў мяне, калі я пазнаёміўся з водгукам Вольгі Нячай на кінадылогію Віктара Турава «Партызаны» («Літаратура і мастацтва» ад 14 студзеня 1972 года).

Рэцэнзія пабудавана на супастаўленні кнігі і фільма. Тут цяжка было ўберагчыся ад падманнай псіхалогіі параўнання. Фактар папярэднасці знаёмства з раманам А. Адамовіча тут многа значыў. Тое, што прачытана раней і палюбілася... О, гэтай сваёй першай любві да героя мы здраджваць не хочам!.. Да таго ж вобраз, які мы выносім з літаратурнага твора, заўсёды больш ідэальны, чым у мастацтвах сцэнічных. На экране ён усё роўна будзе нейкі не такі, якім яго хацелася б бачыць. Карацей кажучы, у кнізе ўсё здаецца лепшым, чым у фільме. А паколькі кінадылогія з'яўляецца вольнай і даволі творчай экранізацыяй рамана, то падстаў для незадаволенасці тут можна было адшукаць шмат. І прынцып параўнання перашкодзіў майму калегу па крытычнай прафесіі (а Вольгу Нячай мы ведаем як кінацаніцеля ўдумлівага і прынцыповага!) убачыць тое шматграннае багацце зместу, якім менавіта ж і вылучаецца кінадылогія. Але крытык прамаўчала, што ў тым жа «Сучасніку» ды і ў некаторых іншых кінатэатрах горада па якойсьці недарэчнасці фільм афішаваўся і дэманстраваўся як д з і ц я ч ы — на ранішніх сеансах.

Кінадылогію В. Турава не аднясеш да надта каб эфектных і лёгкіх для ўспрымання. Разлічана яна на гледача ўважлівага. Але некалі я меў прыемнасць наведваць прагляд так званых цяжкіх для гледача фільмаў, — дэманстраваліся тады «Расямон», «Сунічная паляна», «Цені забытых продкаў» і яшчэ некалькі стужак, — якія суправаджаліся ўступнымі словамі Вольгі Нячай, і шчыра парадаваўся культуры прапаганды кіно ў нашым горадзе. Я зусім не збіраюся гэтым непрыкметным збліжэннем паставіць і твор нашых кінематаграфістаў у адзін шэраг з «Расямонам» альбо «Ценямі забытых продкаў». Кінадылогія «Партызаны» і на маю думку не пазбаўлена істотных творчых пралікаў.

Аднак выходзіш пасля прагляду гэтай шмат у чым няроўнай і вельмі мазаічнай стужкі, і нешта прымушае цябе задумацца, а галоўнае — паверыць: менавіта так тады, у вайну, было, у такі колер былі афарбаваны падзеі, пра якія вось ужо мы і фільмы глядзім «з назвамі старымі» і пакрысе як быццам пачынаем забываць тое, што здарылася тады на планеце.

Тое, што не захацелі ўбачыць і ацаніць у фільме асобныя крытыкі, разгледзелі былыя ўдзельнікі і героі партызанскай бітвы. З-за дакладнасці кінамовы фільм успрыняты многімі з іх усё адно як бы дакументальны, а сюжэт яго — як штосьці ўласна перажытае, праз заслону слёз на вачах. На думку былога начальніка штаба Пінскага партызанскага злучэння Н. Фёдарава, цяжка адшукаць другі фільм з такім веданнем партызанскага жыцця, як кінадылогія «Партызаны». «Калі глядзіш фільм, — дзеліцца сваімі ўражаннямі былы партызанскі военачальнік, — мімволі ловіш сябе на адчуванні, што ты не ў кіназале зусім, а што зноў трапіў у тыя абставіны, у якіх жыў, змагаўся, траціў баявых сяброў...» Маёр міліцыі М. Паўленка, што некалі ва ўзросце Толі Корзуна быў разведчыкам у атрадзе славутага Коржа, піша асабліва праніклёна пра кінафільм В. Турава: «Не ўтою, калі я глядзеў гэты фільм, да горла падступілі слёзы. Я не лічу сябе сентыментальным чалавекам, бо і пражытае жыццё і служба мая сённяшняя не дазвалялі залішняй чуллівасці. А вось тут, у прыцемненай кіназале, гледзячы на экран я хваляваўся, магчыма, так, як ніколі раней. Я кажу не дзеля прыгожага слоўца. ГЭТА ПРАЎДА». (Вытрымкі ўзяты з брэсцкай газеты «Зара» за 15.1.72 г.)

Чым жа выклікаў такі давер у былых партызан гэты кінафільм? Відаць, тым, што і ў яго аўтараў, якія самі некалі падлеткамі дзялілі гора вайны разам з дарослымі, быў асаблівы давер да жыцця, яго глыбіннай стыхіі. Гэта часам схоплена кадрам як бы яшчэ ў сырым выглядзе, — з-за чаго фактура стужкі месцамі ўспрымаецца ўсё роўна як бы дакументальнай. (Да месца і адзначым, што рэжысёр часам залішне давяраецца стыхійнасці і тады ідуць кадры і сапраўды стыхійныя і «сырыя»).

Своеасаблівасць вобразнай мовы цалкам перанесена з рамана. З гэтага выпадку некалі і раманісту рабіліся папрокі. Толькі пазней былі ацэнены вартасці такога «немастацкага» стылю: ён быў больш дакладным, больш пераканаўчым словам аб партызанскай барацьбе ў параўнанні з некаторымі ранейшымі творамі.

Для паказу панарамнасці і адначасова глыбокай псіхалогіі той склада-

шага перад намі з'яўлення,—а ўглыб, ва ўсведамленне ім складанасці навакольнага, большай складанасці, чым уяўлялася раней, ва ўсведамленне, што сапраўдным людзям яшчэ многа, ой як многа, трэба зрабіць, каб не стала ў чалавечых сэрцах здрады, шкурніцтва, прыстасавальніцтва, словам, той чорнай подласці, што ператварае людзей у нелюдзяў. Шкада, што інсцэніроўка не заглыбілася ў розпасць фарміравання характараў Сотнікава і Рыбака. Гэта скоўвае часам і акцёра, не дае магчымасці сказаць таго, што ён мог і павінен быў сказаць пра свайго героя...

І паводле знешняга малюнка ролі, і паводле таго, чым увогуле жыве, дыхае на сцэне гэты персанаж, мы пазнаём і Рыбака з аповесці ў сакавітым выкананні В. Барысава. Здаравяка, удачнік, малайцаваты зух (праўда, дзеля дэманстрацыі гэтай малайцаватасці акцёру зусім не абавязкова карыстацца вымаўленнем Грышкі Мелехава з герасімаўскай экранізацыі—«пасмотрым ишо» і да т. п.—Рыбак паходжаннем не з-пад Вёшанскай, а з-пад Гомеля), ён мог бы, паўтараю, прайсці сваё жыццё зусім інакш, мог бы, калі б удача аднойчы не здрадзіла, хватам, а то і героем-партызанам дачакацца лепшых часоў. Але прыйшло бязлітаснае выпрабаванне—і «спёкся» Рыбак, нічога не застаецца ад яго ранейшага. Выявілася, што ён, хто пагарджае хворымі і слабымі,—кажа, што на вайне, але відно, што не толькі на вайне,—слабейшы ад самых слабых. Слабейшы на галоўнае, што вызначае чалавечае аблічча...

Да ўдач спектакля я б аднёс сцэны ў падвале, дзе проста на нашых вачах як бы спаўзае з Рыбака ранейшая зухаватасць і агаляецца ён у сваёй мізэрнасці. Рэжысёр і акцёр выяўляюць тут увесь шлях такіх, як Рыбак, па лесвіцы падзення. З прыступкі на прыступку. Ад нявінных, нават правільных нібыта разважанняў, што памерці справа няхітрая, цяжэй выкруціцца ад смерці, каб змагацца. Праз спалохана-жывёльнае—«Раніцай—што?!»—пасля рэплікі паліцая наконт таго, што цярпець пасаджаным у падвал засталося да раніцы. Аж да прыдушанага—«Я—згодны...» — калі гэтая раніца прыходзіць... Ганебны шлях!

У спектаклі нямала вартых увагі акцёрскіх работ. Гэта Дзёмчыха ў выкананні Э. Міхайлавай—вобраз, які нібы сышоў са старонак быкаўскай аповесці, арганічны, пераканаўчы ў няпростай, але па-чалавечы зразумелай логіцы сваёй. Гэта стараста Качан—С. Бульчык падае яго нетаропкім і мудрым у прыняцці таго нялёгкага, што выпала яму на долю. Гэта жонка старасты ў выкананні А. Кашынай...

Пры ўсім тым, што ўдалося і што не ўдалося стваральнікам спектакля, у магілёўскім «Сотнікаве» адчуваеш нешта істотнае, характэрнае для светаўспрымання пісьменніка. А паколькі суровая праўда быкаўскай творчасці—амаль заўсёды прадмет вострых спрэчак і палемікі, то і вакол гэтага спектакля ў горадзе ідуць спрэчкі. Але калі спрэчкі выклікае з'ява прыкметная, то ўжо гэта—немалая заслуга тэатра.

Ул. МЕХАЎ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

У ВЯНОК ПАЭТУ

Пасмяротная слава Максіма Багдановіча найвышэйшы свой разгон набірае на нашых вачах. Вядома, і да гэтага ён лічыўся класікам нашай літаратуры, імя якога стаяла поруч з імёнамі Купалы і Коласа, але разам з тым як бы зводдаль, не надта трывала прылучанае да тых двух. Багдановіч лічыўся паэтам трохі акадэмічным, трохі эстэцкім, трохі меланхалічным, трохі рацыяналістычным, а наогул — «рэччу ў сабе», цалкам не выяўленай для жывога ўжытку літаратуры.

І як усё перайначылася! Мы ўбачылі, што без Багдановіча нам шмат чаго не зразумець ні ва ўчарашнім, ні ў сённяшнім дні нашай не толькі літаратуры, але і культуры таксама. Неабходнасць, прадвызначанасць яго ўсведамляецца ўсё больш і больш, выяўляецца, што творчасць ягоная, можа, як нічыя іншая, мае працягненасць у наш час і яшчэ далей—у будучыню. І сёння нам ужо не боязна паставіць побач з яго іменем азначэнне «геній».

Ёсць грунтоўныя даследаванні пра Багдановіча, натхнёныя артыкулы, напісаны апавяданні, аповесці, п'есы.

— Некалькі год таму назад я глядзеў у нашым тэатры юнага гледача спектакль «Зорка Венера». І калі ў самых драматычных сітуацыях да падзей падключылася цудоўная музыка Яўгена Глебава, недзе ў глыбіні маёй душы пачынала варушыцца думка: які гэта каларытны матэрыял для оперы!..

Так успамінае Алесь Бачыла пра першы імпульс да сваёй працы над лібрэта оперы пра жыццё Багдановіча. Цяпер такую оперу мы ведаем. І вось новая сустрэча з аўтарам—гэты раз ён у якасці сцэнарыста дакументальнага фільма пра выдатнага паэта.

Скажам адразу: фільм хвалюе. Найперш, вядома, самім лёсам таленавітага юнака, загадкай ягонай творчасці, той загадкай, што акружае постаці Лермантава і Шэлі, Пецёфі і Сірано дэ Бержарака — людзей, каму было скупою мераю адпушчана зямнога жыцця і шчодра — бяссмерця. Уражвае клічам Радзімы, што пастаянна гучаў у душы паэта. Напамінкам пра трагічны лёс неўвасобленых нашых нацыянальных геніяў—Багрымаў, загубленых на салдацкай катарзе, Шэкспіраў, якія, паводле слоў Дастаеўскага, ездзяць у рамізніках, Рафаэляў, што ходзяць у кавалях, акцёраў, штоаруць зямлю...

Фільм рэалізуецца як расказ Адама Ягоравіча пра свайго сына, тут выкарыстаны фрагменты з вядомых «Матэрыялаў» А. Багдановіча да біяграфіі паэта. Супраць такога кампазіцыйнага вырашэння стужкі пярэчыць у прынцыпе цяжка. Расказ Адама Ягоравіча багаты на псіхалагічныя і бытавыя дэталі і адценні, неяк па-новаму чытаецца сёння ягоная спроба разабрацца ў памкненнях і думах сына, важнасць і значнасць якіх сам бацька тады недаацэньваў. Вядома, гэта разумее той, хто чытаў «Матэрыялы». У фільме шмат чаго з тых нюансаў згубілася — непазбежна, канечне, але і не пашкадаваць пра гэта нельга.

Дакументальны матэрыял пра паэта, якім карысталіся стваральнікі фільма (рэжысёр П. Аліфярэнка, аператар В. Купрыянаў), надзвычай скупы. Партрэты Багдановіча адзінкавыя. Тым больш вынаходлівасці трэба было выявіць аператару, каб наблізіць да нас, ва ўзаемадзеянні з тэкстам, з ускосным «выяўленчым радам» чалавечае аблічча паэта, умела праакцэнтаваць яго. Тут, на жаль, аператар, як кажуць, не заўсёды быў на вышыні. Партрэт Адама Ягоравіча неяк забівае сваёй «фактурнасцю» Багдановіча-сына. Як быццам дробязь, але ўсё ж прыкра.

У маленькім, усяго на дзве часткі фільме пра ўсё не расскажаш. Залішнія патрабаванні прад'яўляць было б грэх. Пра галоўнае—пра месца паэта ў духоўным жыцці свайго народа, пра яго заслугі перад славянскім светам, ідэі яднання якога ён так шчыра служыў, пра жаданне і дзейсныя турботы ўзняць літаратуру роднага народа да вышынь сусветных — у фільме сказана. Дзе проста названа словам, дзе даведзена логікай кінематаграфічнай мовы.

Фільм—каляровы. Гэта добра і гэта дрэнна. Дрэнна ў нашым канкрэтным выпадку. Колер не працуе на гэты фільм, можа, таму, што выкарыстаны няўмела, часам груба, алеграфічна. Асабліва гэта заўважаеш у пейзажах—статычных, падобных на даўнарэжымныя калядныя паштоўкі. А шкада! Пры скупасці дакументальнага матэрыялу пейзаж—крымскі і беларускі — мог бы саслужыць аўтарам фільма добрую службу. На жаль, не атрымалася.

Першы фільм пра Багдановіча створаны. Спадзяёмся, першы не будзе апошнім.

Міхась СТРАЛЬЦОЎ.

ДАВАЙЦЕ ВОЗЬМЕМ І КАЗКУ!..

Кадр з фільма «Беларуская казка».

У адной з перадач тэлебачання, прысвечанай мастацтву кіно, было зададзена пытанне: «Які фільм вы ўзялі б з сабою ў міжзорнае падарожжа, каб расказаць жыхарам іншых светаў пра жыццё зямлян?» Пытанне хоць і жартаўлівае, але не простае, адказаць на яго вельмі цяжка. Аднак адказаў, безумоўна, будуць сотні, будуць названы дзесяткі фільмаў з «залатога фонду» сусветнага кіно. Ручаюся—ніхто не назаве ніводнага кароткаметражнага фільма, з тых, якія ідуць на падоўжаных сеансах перад эпічнымі палотнамі, драмамі і меладрамамі. Ну, каму прыйдзе ў галаву браць з сабою такую, напрыклад, кароткаметражку, як «Беларуская казка»? Пра што яна расказвае, дакладней, што яна расказвае? Казку! Кароткую, на дзесяць хвілін, казку пра дзеда, і бабу, пра іхняга ўнучка, пра коніка не таго, што ў лузе сакоча, а таго, што калёсы вязе, пра ваўка, які хацеў унучка з'есці, ды сам лёг лапамі дагары...

І ўсё? Не, не ўсё.

Пакуль казка баецца, на экране справа робіцца; казку гэтую стварае на нашых вачах старая беларуская ўмеліца Вера Ільінічна Гаўрылюк, яна пляце яе з саломкі, з жытняга сцябла. Жыта—рэч звычайная. Спачатку ў полі красуе, потым яго жорны мелюць, потым яно хлебам робіцца, духмяным, румяным, крамяным, скарынка ў яго—і тая салодкая. А сцябло, якое колас у полі трымала, гойдала, як калыску, у якой дзіцяткі-зярняткі спяць, сцябло тое стаіць залатым сціртам у баку ад дарогі, і дожджык яго потым сячэ, і вецер. Часам і носіць яго вецер туды-сюды, і кароўка на яго ў хлеве кладзецца, і нават качка топча. Вядома, салома, што ў ёй незвычайнага?

Нічога незвычайнага. Гэтак жа, як у камені, гліне, у суровым палатне... Але вось камень бярэ Радэн, да палатна падыходзіць Рэмбрант—і нараджаецца мастацтва. І калі рукі народнай умеліцы бяруцца за саломку, таксама нараджаецца мастацтва. Народнае мастацтва. Яго чамусьці часта называюць самадзейным, хоць у яго ёсць і векавыя традыцыі прафесіяналізму, ёсць тое, што называецца школай. Вароты гэтай школы і ўводзяць нас у фільм «царскія вароты», зробленыя з саломкі ў васемнаццатым стагоддзі. З той самай саломкі, якую качкі топчуць: Кыш, качкі! Кыш! Зараз адбудзецца цуд!..

«Плёў павучок павуцінку, плёў, і сплялася казка...»

А, гэта, відаць, сама ўмеліца расказвае, расказвае словамі, а рукі яшчэ больш красамоўныя, паглядзіце, якія тыпажы з іх выходзяць!.. Ну, вось, хоць бы дзед—ці не сустракалі вы яго дзе на Брэстчыне? Сустракалі. І бабу сустракалі. А ўнучак—гэта ж вы самі. Помніце сябе басаногага, гарэзу гэткага? А воўк—хіба не той, што з дзяцінства вашага? І злосны, і дурань, і чымсьці мілы, нястрашны, як сама казка. Бо сапраўдная казка заўсёды добрая. Людская.

Цацкі? Так, саламяныя цацкі. Але і нешта большае, чым проста цацкі. Паўторым — мастацтва. Казачка, у якой жыве вечная праўда жыцця. Вялікая праўда чалавечай працы, мудрасць чалавечых рук.

На жаль, гэтае мастацтва—мастацтва саломкі — амаль знікла. Ці знікае. І сцэнарыст Вячаслаў Адамчык, і рэжысёр Адольф Канеўскі, і аператар Фелікс Кучар зрабілі добрую справу, калі стварылі ў творчым аб'яднанні «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» гэтую кароткаметражку. (Ах, як шкада, што рэжысёр дазволіў аператару пакінуць у кадры жывога, такога мілага коціка, які жмурыць вочы і круціць хвастом, — танная даніна ўцяпленню!).

Усяго дзесяць мінут ідзе карціна, а помніцца будзе доўга. Простая, як сама казка, драматургія фільма. Тэкст таго ж Вячаслава Адамчыка; мяккая, з ціхім роздумам работа рэжысёра; уважлівая, як разумнае чалавечае вока, камера аператара. І, нарэшце, надзвычай абаяльны персанаж фільма, сама народная ўмеліца з Брэстчыны. Не ведаю чаму (узнікненне асацыяцый з'ява складаная), але пасля прагляду фільма мне ўспомніліся радкі Аляксея Пысіна:

Мне ў жыта хочацца ўвайсці,
Мне вечнасцю здаецца жыта...

А жытняе сцябло—тая ж саломка. Таму, думаецца, гэтую кароткаметражку можна было б паказаць жыхарам іншых светаў. На падоўжаным сеансе, вядома. Хай бы яны даведаліся і пра тое, што і як плятуць на зямлі з саломкі, з вечнага, як сам сусвет, жытняга сцябла. А калі без жартаў, дык хацелася б, каб фільм гэты ўбачыў шырокі глядач тут, у нашых зямных кінатэатрах. Хай сабе на тых жа падоўжаных сеансах.

Валянцін ТАРАС.

най з'явы, што ўяўляла сабой беларускае партызанскае Супраціўленне, для паказу лёсу людзей на акупіраванай ворагам тэрыторыі аўтары фільма не маглі не выбраць кампазіцыі «мазаічнай», якая б дазваляла выявіць тагачасную рэчаіснасць у многіх яе разрэзах. Ім даводзілася літаральна спалучаць неспалучальнае. Мабыць, таму В. Нячай, напрыклад, здалося, што ў вобразе маці артыстка Ніна Ургант нібыта «іграе адзін толькі страх за сыноў». Можна пагадзіцца з крытыкам, што Ганна Міхайлаўна — не лепшая роля актрысы даімення таму, што ёй не ўдалося дасягнуць сапраўднага «першаадкрыцця ў матэрыяле». Аднак папракнуць яе ў «пераігрыванні» матчыных пачуццяў я б не адважыўся. Занепакоеная, трывожная ў дні вайны матчыная любоў да сыноў, з якой хіба можна што параўнаць — гэта бадай ці не адзін з асноўных ідэйных матываў рамана, і рэжысёр не мог яго ігнараваць. Наватвізна вобраза Ганны Міхайлаўны якраз у тым, што раманіст, можа, упершыню на такім спецыфічным матэрыяле з усёй псіхалагічнай пранікнёнасцю змог паказаць, як вялікае, у чымсьці ўсё яшчэ незразумелае для нас гэтымі сваімі таямніцамі матчына сэрца, што аж млее ў сваёй любві да дзяцей (і страху за іх бяспеку ў пекле небывалага ваеннага ўрагану!) знаходзіла ў сабе сілы для мужнасці, для барацьбы. Барацьбы небяспечнай, каварнай, невядомай, найцяжэйшай ад таго, што за кожны неасцярожны яе крок заложнікамі былі дзеці. Суседскі хлопец Віктар Пятрэня, што паспеў нагледзецца ў жудасныя вочы смерці ў канцлагеры як ніхто іншы разумее, якой мерай душэўнай мужнасці даецца гэты безабаронны матчын гераізм.

Незабыўныя, на маю думку, і кадры жыцця насельніцтва пад акупацыяй. Папялішчы, пагарэльцы, счарнелыя ад гора твары людзей... У нас жа кожную другую вёску спасціг жудасны лёс Арадура і Лідзіцэ! Гэтыя спакутаваныя і ў той жа час асветленыя якойсьці дзіўнай чалавечнасцю твары мацярок, што туляцца на папялішчах, па абгарэлых склепах і клунях і кормяць партызанскую «армію» сваім такім бедным на харч сталом і мараць, каб пасля вайны толькі хоць усё ўжо было па-справядліваму, — такое не забываецца...

Асабліва западае на сэрца высокая і чыстая гуманістычная ідэйнасць кінафільма. У герояў яго надзвычай вялікая мера маральнай патрабавальнасці да сябе. І нават ва ўмовах гэтага д'ябальскага азвярэння, якогасьці таталізаванага знішчэння, што абрынуў на планету фашызм, яны застаюцца людзьмі духоўна ўзвышанымі, з той добрай ранейшай рысай сардэчнага альтруізму, што ўласціва і, відаць, лёсам наканавана нашаму чалавеку.

Гэтая глыбінная філасофія, што моцным падтэкстам праходзіць праз увесь фільм, атрымлівае сваё кульмінацыйнае завяршэнне ва ўзаемаадносінах Караннога і Пінчука.

Пінчуку не даюць ні на хвілю забыцца нечалавечыя зверствы фашыстаў у Бабруйскім канцлагеры, адкуль ён цудам выратаваўся, і родная вёска, спаленая карнікамі разам з людзьмі. Выбраўся толькі адзін вось гэты нямко, што ўсё сіліцца расказаць пра бяду... Нервы ў партызана не вытрымліваюць, сэрца яго не ведае літасці, ён імкнецца адказаць фашыстам тым жа, гатовы сарвацца на жорсткасць.

(Заканчэнне на 6—7 стар.).

Біруля з Бялыніч

12 сакавіка 1972 года спаўняецца сто год з дня нараджэння выдатнага майстра пейзажнага жывапісу, народнага мастака РСФСР і БССР Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі.

Да юбілею ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР, у якім сабрана больш 400 работ мастака, будзе разгорнута вялікая выстаўка. На ёй будуць экспанавацца творы Бялыніцкага-Бірулі з калекцый Траццякоўскай галерэі і Рускага музея.

У МАІ 1947 года Вітольд Каятанавіч Бялыніцкі-Біруля прыехаў у Мінск. Пасля доўгай, вельмі доўгай разлукі зноў сустрэўся ён з такімі мілымі яго сэрцу беларускімі краявідамі, з апетымі ім шэравата-бэзавымі туманамі, смарагдавымі лагчынамі, пагоркамі, парослымі верасамі.

Амаль хлопчыкам паехаў ён з роднага фальварка Крынкі, што пад Бялынічамі, у Кіеў вучыцца маляванню ў вядомай школе Н. Мурашкі.

Пасля Кіева Вітольд Каятанавіч пераязджае ў Маскву, дзе пачынае наведваць класы Школы жывапісу, ваяння і дойлідства. Вядомасць прыйшла да маладога мастака ў 1897 годзе, калі славуты знаўца жывапісу і мецэнат П. Траццякоў набыў з выстаўкі вучняў школы некалькі палотнаў Бялыніцкага-Бірулі з цыкла «Ваколіцы Пяцігорска».

У канцы мінулага стагоддзя Бялыніцкі-Біруля сфарміраваўся як майстар з асабістай тэматыкай і манерай, заняў значнае месца сярод знакамітых майстроў канца XIX, пачатку XX стагоддзяў.

«..Я так прызвычаіўся асвяжацца душою перад Вашымі жывымі веяннямі праўды, прастаты і свабоды» — пісаў Бялыніцкаму-Бірулю І. Рэпін.

У 1908 годзе, трыццацішасцігадовы майстар абіраецца паўнамоцным членам Расійскай акадэміі мастацтваў.

...І вось у залах Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР выдатны, з вялікім жыццевым вопытам майстар стаіць ля палотнаў сваіх настаўнікаў: Каровіна, Неўрава, Пранішнікава і дзеліцца ўспамінамі пра часы вучобы, расказвае пра дух творчасці, якім былі прасякнуты ўсе навучэнцы, пра патрабавальнасць і ў той жа час вялікую шчодрасць і ўважлівасць, якімі вызначаліся славутыя выкладчыкі.

Я памятаю, што калі мы ўвайшлі ў залу, дзе віселі палотны С. Жукоўскага, Вітольд Каятанавіч глыбока ўздыхнуў, на вочы ў яго набеглі слёзы, і ён з вялікім хваляваннем пачаў гаварыць пра тое, якім бліскучым жывапісцам быў Станіслаў Юліянавіч, які значны след пакінула яго творчасць у рускім выяўленчым мастацтве. Вітольд Каятанавіч вельмі горача падтрымаў усе захады Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР па збіранні твораў С. Жукоўскага. Ён доўга і з захапленнем расказваў пра сваё сяброўства з таленавітым земляком, пра сумесныя падарожжы, паляванні, у якіх замест зброі яны бралі эцюднік і пабольш фарбаў.

Бялыніцкі-Біруля вельмі цікавіўся, хто яшчэ з мастакоў-выхадцаў з Беларусі прадстаўлены ў нашай карціннай галерэі. Распытваў, як вывучаецца і прапагандуецца творчасць С. Заранкі, І. Хруцкага, А. Гараўскага, М. Селіваковіча, М. Атрыганьева, В. Ваньковіча, Г. Вейсенгофа і іншых майстроў, жыццё і творчасць якіх не вельмі знаёмы шырокай публіцы. Па ўсім было відаць, што пытанні гісторыі і традыцый беларускага мастацтва глыбока хвалююць Вітольда Каятанавіча. Ён нават напісаў артыкул для «Літаратуры і мастацтва», у якім узнімаў пытанні спадчыны ў беларускім прафесійным мастацтве.

Вельмі цікавіўся ён творчасцю маладых беларускіх мастакоў. Большасць з іх ён ведаў па выстаўцы 1944 года, прысвечанай 25-годдзю Савецкай Беларусі, у якой Вітольд Каятанавіч удзельнічаў карцінамі «Верасනёўскі вечар», «Блакітны сакавік», «Трава зазелянела», «Па слядах фашысцкіх варвараў», «Дні майскіх навальніц», «Сляды зімы», «Прыцемкі юнага мая», «Вясной пэвеяла».

На другі дзень пасля прыезду ў Мінск Вітольд Каятанавіч наведаў майстэрні многіх беларускіх жывапісцаў. Асабліва цікавіўся ён работамі пейзажыстаў, вельмі прынцыпова ацэньваў іх, раіў маладшым калегам не захапляцца празмерна моднымі напрамкамі, даваў шмат карысных парад.

...Вітольд Каятанавіч жыў на дачы пад Мінскам. Аднойчы ён запрасіў да сябе І. Ахрэмчыка, В. Цвірко, П. Гаўрыленку, мяне і яшчэ некаторых сваіх знаёмых.

Быў цудоўны майскі дзень, калі мы прыехалі на «Белую дачу». Перад тым як запрасіць гасцей за стол, гаспадар паказаў стос эцюдаў, напісаных у наваколлі. Было іх больш за трыццаць... Памятаю, нас здзівіла працаздольнасць Вітольда Каятанавіча (у той час яму ішоў ужо семдзесят шосты год), артыстызм, свежасць назіранняў, непасрэднасць, вастрыня ўспрыняцця вясновых матываў. Эцюды былі напісаны лёгка, на адным дыханні — здавалася, што пэндзаль трымала рука апантанага юнака, а не сталага, сівога майстра.

У 1947 годзе на дачы Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі я зрабіў партрэтную замалёўку славутага майстра. Потым распрацаваў яе ў графічную кампазіцыю і выразаў на лінолеуме. Гэтую гравюру я сёння і прапаную вашай увазе.
АЎТАР.

Усе эцюды, якія майстар нам паказаў, былі напісаны за адзін сеанс, на кардоне, загрунтаваным казеінам, ва ўлюбёнай тэхніцы Бялыніцкага-Бірулі, тэхніцы матавага жывапісу, нешматслоўнага, з акцэнтамі толькі на самым галоўным, што выяўляе вядучую тэму эцюда.

Праз некаторы час, ужо ў майстэрні, гэтыя эцюды былі перапрацаваны ў палотны: «Зялёны май», «Беларусь. Пачатак лета», «Зноў расквітнела вясна». Апошні пейзаж па праве можна аднесці да найбольш значных твораў мастака.

Я спытаў Вітольда Каятанавіча, у чым сакрэт яго майстэрства. Ён усміхнуўся:

— Я стараюся выразіць матыў, які пішу, у трох планах: іншымі словамі — спісаць неба з зямлёй і гарманічна знайсці трэці кампанент. Тады эцюд закончаны, бо далейшая работа над ім аслабіць вастрыню ўспрыняцця, зменіцца асвятленне, зменіцца і настрой.

Ад эцюда да карціны шлях цяжкі і няпросты. На гэтым шляху нават вопытнага мастака могуць напаткаць няўдачы...

Так, ніводзін мастак не гарантаваны ад няўдач. Былі яны, напэўна, і ў Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі. Але з тых яго работ, якія ён паказаў на вернісажах за сваё такое доўгае і плённае жыццё ў мастацтве, ніводную нельга лічыць няўдалай. У гэтым яшчэ і яшчэ раз упэўніваешся, калі знаёмішся з карцінамі, якія будуць экспанавацца на выстаўцы ў Беларускім дзяржаўным мастацкім музеі. Гэта будзе выстаўка шэдэўраў пейзажнага жывапісу.

П. ГЕРАСІМОВІЧ.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

СІНЯВОКАЯ БЕЛАРУСЬ—

МАСКВА... Горад, да якога цягнецца ўсё самае гуманістычнае ў сусветнай культуры. Тут пульсуе мастацкае жыццё краіны. Вось і ў гэтыя дні ў маскоўскіх музеях і выставачных залах разгорнуты экспазіцыі жывапісу, пастэлей і малюнкаў Мікалая Саломіна і скульптуры малых форм, графічных работ Марціроса Сар'яна розных гадоў і ранніх твораў Пабла Пікасо з калекцый савецкіх музеяў, вялікая выстаўка «Народна-вызваленчая барацьба ў выяўленчым мастацтве Югаславіі» і творы графікаў Масквы...

А над Цэнтральнай выставачнай залай 3 сакавіка залупалі сцягі братніх Беларусі і Малдавіі. Тут — вялікая выстаўка твораў жывапісу, скульптуры, графікі, дэкаратыўна-прыкладнога і народнага мастацтва двух актыўных атрадаў савецкай мастацкай культуры. Гэтая выстаўка, прысвечаная 50-годдзю ўтварэння СССР, — працяг шырокага паказу дасягненняў савецкага шматнацыянальнага мастацтва ў сталіцы краіны. Ёй папярэднічалі творчыя справаздачы майстроў пэндзля і разца Азербайджана, Арменіі і Грузіі, Сібіры, Далёкага Усходу і Урала. А ў пачатку красавіка эстафету ад Беларусі і Малдовы прыме Украіна.

Напярэдадні адкрыцця выстаўкі адбылася прэс-канферэнцыя для савецкіх і замежных журналістаў. Выступае першы сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР М. Панамароў.

Каля тысячы твораў размешчана ў Манежы. Яны розныя і па тэматыцы, і па выяўленчай манеры. А разам успрымаюцца як усхваляваная, паэтычная мелодыя ў гонар савецкага чалавека, у гонар Вялікага Кастрычніка і ленінскай партыі камуністаў, у гонар дружбы народаў, якія паўстагоддзя назад з'ядналіся ў магутны і непарушны Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

На думку ўсіх, хто паспеў ужо наведаць выстаўку і скласці ўяўленне аб экспазіцыі, гэтая дэманстрацыя твораў мастакоў сінявокай Беларусі і сонечнай Малдовы ўпершыню настолькі поўная і настолькі ўсебаковая.

У беларускім раздзеле больш паўсотні жывапісцаў паказваюць каля ста твораў, больш трыццаці графікаў — таксама каля ста твораў, дваццаць скульптараў — каля сарака работ. Больш дзвюхсот твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ўпрыгожваюць экспазіцыю.

У малдаўскім раздзеле — больш чатырохсот работ прыкладна ста аўтараў.

Таір Салахаў на вернісажы.

НАПЯРЭДАДНІ адкрыцця выстаўкі — 2 сакавіка — адбылася прэс-канферэнцыя для савецкіх і замежных журналістаў.

Старшыня арганізацыйнага камітэта па правядзенні выстаўкі, першы сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР М. Панамароў падкрэсліў у сваім выступленні, што такія творчыя справаздачы майстроў выяўленчага мастацтва, як гэтая, сведчаць аб росквіце нацыянальных культур народаў СССР. Кожная рэспубліка ўносіць адметны ўклад у развіццё савецкага мастацтва. Верныя творчаму метаду сацыялістычнага рэалізму, савецкія мастакі ўсіх пакаленняў, паспяхова развіваюць свае творчыя індывідуальнасці, папаўняючы стылявое багацце нашага выяўленчага мастацтва.

Намеснік міністра культуры БССР А. Ваніцкі, выступаючы на прэс-канферэнцыі, гаварыў пра гэты паказ твораў майстроў выяўленчага мастацтва Беларусі як пра этапны. Асэнсаванне таго, што бачым цяпер у Манежы, паможа беларускім мастакам больш паспяхова здзяйсняць далейшыя значныя творчыя планы, звязаныя з новымі выстаўкамі, прысвечанымі юбілею СССР. Прамоўца асобна спыніўся на вялікім значэнні экспазіцыі для абмену творчым вопытам і ўмацавання творчых сувязей паміж мастакамі Малдавіі і Беларусі.

Старшыня праўлення Саюза мастакоў Малдавіі У. Обух адзначыў, што мастацтва Малдавіі здолела дасягнуць росквіту дзякуючы Савецкай уладзе. Многія мастакі Малдавіі атрымалі адукацыю ў Маскве, Ленінградзе, Мінску, Кіеве, Львове. Разгорнутая ў Манежы экспазіцыя дае ўяўленне аб тым, як малдаўскія мастакі развіваюць традыцыі роднага, рускага і сусветнага мастацтва

ПРА ТОЕ, што выяўленчае мастацтва Беларусі і Малдавіі ўпершыню паўстала перад усесаюзным гледачом у такой колькасці і ў такой якасці, гаварыў на адкрыцці выстаўкі першы сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР М. Панамароў. Ён адзначыў такую адчувальную якасць экспазіцыі, як пачуццё супрыналежнасці да нашай велічнай эпохі, выяўленае кожным мастаком па-свойму.

ЁСЦЬ ТАЯМНІЦЫ МАСТАЦТВАЎ...

(Заканчэнне. Пачатак на 4-й стар.).

«Але ж мы не яны! Як ты гэтага не можаш зразумець?» — усімі сваімі паводзінамі і ўчынкамі даводзіць Каранны. Дзеля гэтых святых перакананняў ён згодны бясконца цярпець ад лёсу і ад начальства, бо штосьці значна большае разумее ў тым, што адбывалася тады на зямлі. Ён запамінаецца ў фільме, гэта непрыкметны, хударлявы, вельмі сціплы па ігравой манеры артыста Сярожа Каранны, гэтым дзівосным багаццем і шчодрасцю свайго ўнутранага духоўнага

Бясспрэчна, у складаным па задуме фільме не ўсё належным чынам удалося. Яму ўрэшце нестае той агульнай кампазіцыйнай завершанасці, той няўлоўнай — на грані цудадзейнага «ледзь-ледзь» — цэласнасці, што пераплавіла б стылявы разнабой, зменшыла б адчуванне мазаічнасці. Калі б аўтарам удалося дасягнуць стылявой і кампазіцыйнай завершанасці твора, з матэрыялам адбыліся б пераўтварэнні сапраўды магічныя: набылі б вагу ці ва ўсякім выпадку не гэтак кідаліся б у вочы слабыя кадры, якіх у кінастужцы побач з сапраўднымі знаходкамі не так ужо і мала (банальныя зусім сцэны ў касцёле, дрэнна ўдаліся штабныя кадры і інш.).

Калі думаеш пра гэтую вышэйшую цэласнасць, якой не хапае кінафільму, ловіш сябе на думцы, што дасягнуць яе аўтарам замінала тое, што яны часам залішне трымаліся кампазіцыйнага касцяка рамана.

Як так? В. Нячай, наадварот, строга рэвізуе фільм за адступленні ад рамана. Вось ужо сапраўды ніколі не дагадзіш гэтым крытыкам!

Усё ж прыгадайце раман: ён сатканы з жыццёвай, разнапланавай, у чымсьці нават бытавой стыхіі, кампазіцыя яго не магла ўтрымацца на фабульным счапленні, гэта раман думкі. І твор больш чым фабульна зніталаваны эмацыянальна

Вітаючы ўдзельнікаў выстаўкі і ўсіх, хто прыйшоў 3 сакавіка ў Цэнтральную выставачную залу Масквы на вернісаж, намеснік міністра культуры СССР У. Папоў адзначыў дабратворнасць працэсаў узаемаўзбагачэння адзінага па ідэйнай накіраванасці, разнастайнага па творчых почырках шматнацыянальнага мастацтва нашай краіны, дзе забяспечаны роўныя ўмовы развіцця для ўсіх нацыянальных культур.

Пра асноўныя тэндэнцыі развіцця мастацтва сваіх рэспублік, пра неабходнасць мацаваць братнія творчыя сувязі Беларусі і Малдавіі, якім спрыяе і гэтая выстаўка, гаварылі на адкрыцці старшыня праўлення Саюза

СОНЕЧНАЯ МАЛДОВА

мастакоў БССР В. Грамыка і намеснік міністра культуры Малдаўскай ССР Б. Бірукоў.

І вось на выстаўку прыйшлі гледачы. Ваш карэспандэнт узяў у іх на вернісажы некалькі інтэрв'ю. Яны —пра першыя ўражанні ад выстаўкі.

Жывапісец Т. Салахаў (Азербайджан):

— Сёння паспяхова развіваюцца ўсе атрады савецкага шматнацыянальнага мастацтва. Беларускае выяўленчае мастацтва, за развіццём якога ўважліва сочаць ва ўсіх братніх рэспубліках, дасягнула за апошнія гады вялікіх вышынь. Гэта датычыць як зместу творчасці, так і знаходжання новых форм, што нас усіх радуе. Мы пільна сочым як за агульным развіццём выяўленчага мастацтва Беларусі, так і за развіццём асобных мастакоў, чыя творчасць і нас падсцёбвае. На гэтай выстаўцы на мяне асабіста зрабілі добрае ўражанне творы жывапісцаў Савіцкага, Данцыга, Грамыкі, Стальмашонка. Мне думаецца, паспяхова працуюць такія майстры старэйшага пакалення, як Цвірко, Воранаў. Радуе моладзь. Моладзь у вас цікавая. Вось, напрыклад, «Будаўнікі» Качаноўскага, «Мой дом» Сумарава, «Пяючае шкло» Заборава... Гэта, так сказаць, асноўнае, што можна сказаць з першага ўражання.

Жывапісец У. Обух (Малдавія):

— Узрадавалі творы Савіцкага, Грамыкі, Вашчанкі. У Віктара Грамыкі для мяне новыя творы — «Над Прыпяццю» і «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца». Пейзаж «Ільны беларускія» я бачыў раней. Відавочны добры рух мастака наперад. У палатне «Над Прыпяццю» ён выразна, лаканічна выpашае тэму. Строга падбірае сродкі выяўлення задумы. Карціна «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца» закранула мяне сваёй думкай. Жанчыны, чыё прызначэнне на зямлі — кахаць, быць маці, даваць пачатак новаму жыццю, вымушаны былі ўзяць у рукі зброю... Удалася мастаку кампазіцыя. Добрае каларыстычнае рашэнне. Можа быць, у дэталях не ўсё, так сказаць, улоўлена чотка... Па-сапраўднаму ўзрадаваў і Гаўрыла Вашчанка. Яго нацюрморт — змястоўны. Карціна «Маё Палессе» цікавая па пабудове і па колеры. Хіба што зніжае ўражанне некаторая пасіўнасць самой сітуацыі...

Літаратурны крытык Н. Пашкевіч (Масква):

— Навочна пераконваешся: сапраўды зроблены значны крок наперад. Як заўсёды, з цікавасцю знаёмішся з новымі творамі Міхася Савіцкага. З прыемнасцю сустракаешся са знаёмымі раней ягонымі карцінамі. Якасныя змены замацаваліся ў развіцці Віктара Грамыкі. Новая яго карціна —несумненны поспех. Ёсць над чым паразважаць. І сам сюжэт, і каларыт, карацей кажучы — увесь вобразны лад — выклікаюць шмат асацыяцый...

Школьніцы Валя Азароўская і Броня Мазус (Масква):

— Вельмі спадабалася карціна Раісы Кудрэвіч «Майскі дождж». Цудоўна перададзены настрой людзей і прыроды. Яна ўся, гэтая карціна, свеціцца радасцю... І яшчэ нас уразілі работы Васіля Сумарава. Асабліва карціна «Мой дом». Мы адчулі жыццё, быт, клопаты мінчан, іх радасць. У кожнага чалавека свая радасць, свой клопат. Але ўсе яны аб'яднаны агульным. Не ведаем, як сказаць, але мы зразумелі карціну так, што новы Мінск, пададзены фонам,— быццам сімвал агульных клопатаў усіх, каго намаляваў мастак на сваім палатне, і нас, гледачоў.

Графік І. Багдэска (Малдавія):

— З цікавасцю знаёмлюся з новымі работамі беларускіх графікаў і з задавальненнем зноў сустракаю вядомыя раней. У беларускай графікі сваё аблічча. Цудоўныя работы Наталлі Паплаўскай, Барыса Заборава, Георгія Паплаўскага. Асабліва ўражваюць лісты Арлена Кашкурэвіча. Прыцягвае, зразумела, вельмі высокі прафесійны ўзровень. Прыцягвае ўменне яго мысліць менавіта па-мастакоўску: ён добра ведае, што выявіць і як выявіць у творы. Вобразы яго высакародна зямныя, змястоўныя... «Пакорлівая» Барыса Заборава — глыбока адчуты мастаком Дастаеўскі. І — Аляксандра Паслядовіч. Яе лісты — такія простыя па кампазіцыі, зусім нешматслоўныя, але так многа ў іх сказана!

Мастакі-прыкладнікі У. Новікаў і П. Нутовіч (Малдавія):

— Зразумела, мы перш за ўсё знаёмімся з творчасцю нашых калег — майстроў беларускага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Цудоўныя ў вас вырабы з саломкі. Чаканка — зусім не падобная на тое, што мы прывыклі бачыць. І, як заўсёды, калі даводзілася бачыць раней, уразіла беларускае шкло. Выдатныя майстры — Мурахвер, Дзівінская, Мягкова, Раўдвеэ і многія іншыя. Сапраўды яркія творчыя індывідуальнасці. І вось што, калі ласка, не забудзьцеся напісаць ад нашага імя: проста цудоўна было б убачыць у нас у Кішынёве выстаўку беларускага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Увогуле было б някепска наладзіць пастаянны абмен выстаўкамі...

Фізік Ю. Шагаеў (Мінск):

— Вельмі люблю работы Аляксандры Паслядовіч і акварэлі Наталлі Паплаўскай. Што ж датычыць Георгія Паплаўскага, апошнія яго работы, хоць і выкананы майстравіта, спадабаліся мне меней. І сапраўднае свята — сустрэча з новымі творамі Савіцкага, у якіх падкупляе — пры ўсёй знешняй суровасці — мяккасць, чалавечнасць. Вельмі люблю творы Данцыга пра Мінск.

Мастак-прыкладнік Ул. Мурахвер (Мінск):

— Міжволі параўноўваю беларускую і малдаўскую экспазіцыі дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. У малдаван — імкненне да павышанай дэкаратыўнасці. І не толькі ў іх. Гэта ўвогуле веянне часу. А ў нас — больш стрыманасці. А вось кераміка малдаўская на народныя тэмы—ёсць чаму пазайздросціць. Сапраўды авалодваюць нацыянальнымі традыцыямі. І сапраўды атрымліваюцца ў выніку вельмі сучасныя рэчы.

Графік А. Лось (Мінск):

— Уразіла малдаўская кераміка. І яшчэ — вельмі кранулі работы Міхаіла Грэку. Літаральна — адысці немагчыма, настолькі прыцягальныя...

ІДУЦЬ ПЕРШЫЯ ДНІ работы выстаўкі. Яна будзе працаваць да красавіка. Усталёўваюцца першыя ўражанні.

Так, сапраўды, выстаўка змястоўная, цікавая. Яна паказвае характэрныя тэндэнцыі развіцця мастацтва абедзвюх братніх рэспублік і ў пэўнай меры тэндэнцыі развіцця ўсяго савецкага выяўленчага мастацтва. Безумоўна, ідаць і пэўныя пралікі ў мастацкім працэсе. Усё гэта падлягае далейшаму грунтоўнаму абгаварэнню.

А пакуль што, шчаслівай табе дарогі да ўсесаюзнага гледача, выстаўка!..

Ул. БОЙКА,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».
Фота аўтара.

У залах беларускага раздзела экспазіцыі ў дзень адкрыцця.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Міколу ГАМОЛКУ — 50 гадоў

Заўтра пісьменніку Міколу Гамолку спаўняецца 50 гадоў. У прывітальным адрасе, які праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру, гаворыцца:

«Дарагі Мікола Іванавіч!

Гарачае вітанне Вам ад Вашых таварышаў па літаратурнай працы ў дзень Вашага 50-годдзя.

Вы распачалі літаратурную дзейнасць юнаком у даваенны час, але больш шырока і плённа развінуўся Ваш талент пасля вайны. Выдадзеныя ў першыя пасляваенныя гады зборнікі вершаў «Зварот шчасця» і «Б'юць крыніцы» прасякнуты гарачым патрыятызмам, любоўю да роднай зямлі свайго народа, радасцю за атрыманую перамогу над фашысцкімі захопнікамі, верай у шчаслівую будучыню.

З 1950 года Вы паспяхова працуеце ў жанры прозы. Папулярнасць у кожнага чытача заваявалі Вашы аповесці «Лета ў Калінаўцы» і «Добры дзень, школа!» Немалы поспех выпаў на долю навукова-фантастычнага рамана «Шосты акіян», які з цікавасцю чытаецца як дзецьмі, так і дарослымі. Не залежваецца на паліцах бібліятэк і зборнік апавяданняў «Шлях адкрыты».

Сваё 50-годдзе Вы сустрэлі новымі творчымі здабыткамі — аддадзенай у друк аповесцю «Дзяўчына ішла па вайне» і заканчэннем работы над новым раманам.

Пяцьдзесят гадоў — гэта сталасць, гэта росквіт творчых сіл. Ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагі Мікола Іванавіч, нашаму добраму, працавітаму сябру, здароўя, доўгіх гадоў жыцця, новых багатых плёнаў на літаратурнай ніве».

Газета «Літаратура і мастацтва», далучаючыся да гэтага прывітання, таксама жадае юбіляру ўсяго найлепшага ў жыцці і творчай працы.

МАЛАДЫЯ ГАЛАСЫ

Днямі ў канферэнц-зале рэдакцыі газеты «Мінская праўда» сабраліся літаратары-пачаткоўцы — члены трактаразаводскага, мінскіх раённага і абласнога літаб'яднанняў. У госці да іх прыйшлі паэты Пятро Прыходзька, Мікола Хведаровіч, а таксама госць з Масквы — наш зямляк Іван Бурсаў.

Адкрыў вечар сваімі новымі вершамі работнік Смалявіцкага райкома партыі Міхась Кулінковіч. Настаўнік з Ратамкі Міхась Касцюковіч парадаваў сваімі глыбока лірычнымі вершамі, жаданнем і ўменнем заўважыць тое глыбіннае, што можа ўбачыць толькі паэт. Карэктар з Мінска Дзіна Краўчанка прачытала сваю новую гумарэску. Іх таварышы па пяры Леў Мароз, Рыгор Малочка, Уладзімір Быкоўскі, Тамара Пяркоўская, Іван Абабурка, а таксама старэйшыя паэты выказалі крытычныя заўвагі.

Паміж маладымі аўтарамі і сталымі майстрамі пяра адбылася цікавая гаворка аб паэзіі і прозе, аб месцы пісьменніка ў грамадскім жыцці.

Мікола ВЯРШЫНІН,
старшыня бюро
трактаразаводскага літаб'яднання.

падзеі прасветлены лірычным поглядам аднаго з галоўных герояў— Толі Корзуна, і ад гэтага раманная прастора ажыла, ад таго падзеі такія «асабістыя», дзеянне ахутана «паветрам» настрою.

У кінафільме, дзе аўтары яшчэ больш пашырылі кола падзей, куды ўвялі новыя матывы, рабіць стаўку на «кампазіцыйную» ролю вобраза Толі было менш за ўсё мэтазгодна. Гэты кампазіцыйны прынцып ужо не вытрымліваўся ў другой частцы і рамана, асабліва ў тых месцах, дзе пісьменнік даваў волю аб'ектывізаванаму паказу падзей. Тая лірычнасць, настраёвасць, на якіх шмат у чым трымаецца эмацыянальнае адзінства рамана А. Адамовіча «Партызаны», — яны ж у слове, у рытме, у мелодыцы, у самой лінейнай працягласці тэксту. У кіно сродкі спецыфічна свае, тут сцэнічная, кадравая працягласць.

Вось чаму ў фільме вобраз Толі неяк зменшыўся, адсунуўся, яму не тое што не ўдаецца ўтрымліваць цэласнасць твора, а нават цяжка бывае ўтрымацца самому як цэльнаму вобразу. У кінадылогіі ўражанне пра яго застаецца раскіданым, хоць артыст А. Захараў вядзе ролю яго месцамі і вельмі ўмела. У «Вайне пад стрэхамі» гэтую кампазіцыйную ролю, думаецца, лепш бы вынес вобраз Ганны Міхайлаўны, але тады вакол яе варта было кампанаваць падзеі больш канцэнтравана, чым гэта было ў рамане. У другой частцы — «Сыны ідуць у бой» — аўтары вызваліліся з-пад гіпнозу раманнай структуры, адчулі сябе больш самастойнымі. Тут дзеянне фільма таксама пабудавана на кадрах з розных планаў і жыццёвых пластоў, аднак яно кампануецца пераважна вакол фігур Караннога і Пінчука, ад іх спрэчак і ўзаемаадносін шмат у чым залежыць агульнае гучанне.

І шкадуеш, што аўтары амаль ігнаравалі прыём варыяцыі, гэты незаменны сродак сюжэтнага счаплення ідэйна-значных эпізодаў у кампазіцыі. Вось адзін прыклад. Купка жыхароў Сялібы ўстрывожана ўзіраецца ўдалеч: гарыць запаленая карнікамі вёска. Казік Жыгоцкі як заўсёды філасофствуе: «У гэтай вайне пераможа той, хто здольны будзе на большыя ахвяры»... Складаная думка! І для таго, каб яна зрабілася набыткам фільма, патрабавалася паўтарыць, вар'іраваць яе ў другіх месцах, спрачацца з ёю. У дадзеным жа выпадку яна засталася толькі выпадковай рэплікай. І зусім іншы лёс другой рэплікі. Перакладчык Шумахер папракае партызан за тое, што яны забілі дваіх бадзяг-немцаў у самой вёсцы. Думка гэтая вар'іруецца ў далейшых эпізодах. Каранны адпускае немца, злоўленага ў вёсцы, каб не наклікаць на яе жыхароў бяду, і гэта ледзь не скончылася трагічна пасля тлумачэння ў штабе. У выніку гэтая сур'ёзная глыбокая думка зрабілася яшчэ адным цікавым матывам фільма, узбагаціўшы яго гуманістычны змест.

Фільм у значнай меры праігрывае і ад не заўсёды роўнай ігры акцёраў. У ім, безумоўна, ёсць некалькі цікавых выканаўцаў, на ігру некаторых з іх мы ўжо звярталі ўвагу. Думаецца, што артыст К. Грыгор'еў з натхненнем і ўвогуле арыгінальна сыграў вобраз узводнага Пінчука. Асобна варта адзначыць ігру В. Маслава ў раскрыцці складанай псіхалогіі Казіка Жыгоцкага. Тым больш, што пачварны індывідуалізм шэрасці, пасрэднасці, што зайздросціць усім і ўсяму, і ўяўляе страшэннае няшчасце для тых, каму даводзіцца жыць з гэтымі казікамі, зусім яшчэ мала выкрыты ў нашым сённяшнім мастацтве. Свежы, прасветлены якімсьці асаблівым лірызмам і яснасцю вобраз маладой дзяўчынкі Ліны (арт. С. Сухавей).

ЯК БАЧЫМ, у наяўнасці ёсць і кампазіцыйныя, і акцёрскія пралікі ў фільме, яны ў ледзь заўважных прафесійных тонкасцях, у пачуцці мастацкай меры. І ўсё ж я пераканаы, што экранная дылогія «Партызаны» мае вельмі многа самастойных знаходак, а галоўнае рэалістычна і дакладна паказвае складаны пласт рэчаіснасці. І крытыка разам з кінематаграфістамі можа больш глыбока разабрацца ў гэтым, чым робяць аўтары першых рэцэнзій. Прынамсі, такая мая думка.

Алесь ЯСКЕВІЧ.

ВІНШУЕМ *Паўла Сцяпанавіча* МАЛЧАНАВА З СЯМІДЗЕСЯЦІГОДДЗЕМ!

У ВІЦЕБСКУ цяпер на вялікі новы мост, на імклівую Дзвіну яснымі вокнамі пазірае прасторны прыгожы будынак Другога беларускага драматычнага тэатра — тэатра імя Якуба Коласа. А тады?..

Чорнымі пашчамі руінаў горад глытаў белую завіруху. Марознаю, снежнаю зімой 1946 года з Віцебска ў Маскву прыехаў Павел Сцяпанавіч Малчанаў. Ён, мастацкі кіраўнік тэатра, прыехаў у сталіцу Радзімы не за песнямі, а за п'есамі для свайго тэатра. Павел Сцяпанавіч добра разумеў, гарачым сэрцам адчуваў, як патрэбна тэатру п'еса на тэму калгаснага жыцця, якое было зруйнавана лютымі ворагамі ў вайну. Прачытаў ён і маю п'есу «Чырвоная Горка», на тэму аднаўлення калгаснага будаўніцтва.

— Паедзем у Віцебск, — прапанаваў Павел Сцяпанавіч. — Будзем тваю п'есу ў тэатры дапрацоўваць, да ладу даводзіць. Дапаможам. Многім беларускім драматургам наш тэатр дапамагаў...

Я пра гэта ведаў і вельмі абрадаваўся такой прапанове. Паехалі. У Смаленску ў тую далёкую зіму чамусьці трэба было чакаць чатыры гадзіны на вакзале, каб перасесці на другі цягнік, які давязе да Віцебска. На двары — мароз, віхура; у драўляным вакзале — халадзіна. Куды падзецца? І раптам убачыў я Мікалая Іванавіча Рыленкава, вельмі шчырага чалавека, вялікага друга беларускіх літаратараў, вядомага рускага паэта. З Паўлам Сцяпанавічам пазнаёміў я Рыленкава і ён шчыра гаварыў:

— Вельмі рады бачыць вас, Павел Сцяпанавіч. Добрая слава пра вас і да Смаленска дайшла. Яшчэ да вайны чуў пра вас. Не ў тэатры, а ў марознай сцюдзёнай сцяны давялося сустрэцца нам, Павел Сцяпанавіч...

І ён уважліва разглядаў знакамітага артыста. На ім была жоўтая доўгая скуранка, цёплая аўчынавая шапка, на нагах часанкі-валёнкі.

— Не холадна?

— Цёпла... Вельмі цёпла! — адказваў паэту Павел Сцяпанавіч, а ў яго ясных вачах іскрыліся цёплыя, радасныя жывінкі-смяшынкі. Прыемная, лагодная ўсмешка яшчэ больш асвятляла прываблівы, ясны воблік артыста.

У цяпле, у гасцінным доме паэта яшчэ больш вясёлай, сардэчнай была таварыская гутарка за бяседным сталом. Павел Сцяпанавіч прасіў паэта напісаць п'есу для Віцебскага тэатра. Мікалай Рыленкаў гаварыў, што падумае, што п'есу, магчыма, напіша, а зборнік новых вершаў у яго ёсць... За тым жа гасцінным сталом паэт надпісаў, падарыў кнігу Паўлу Малчанаву. Малчанаў дастаў з чамаданчыка пласцінку, сказаў:

— Вы, Мікалай Іванавіч, падарылі мне галасы, песні свайго шчодрага сэрца, а я вам падару голас прынца дацкага Гамлета. Усе маналогі Гамлета з майго голасу ў Маскве запісаны на пласцінкі...

Пачала круціцца, ажываць, гаварыць пласцінка голасам Паўла Малчанава. Было добра відаць, як чуйна, як душой і сэрцам паэт ловіць тыя жывыя інтанацыі голасу Гамлета — Малчанава:

...Бо хто цярпеў бы злыя здзекі
часу,
Прымус тырана і зняваіу гордых,
Самотны стогн разбітага кахання,
Марудны суд, чыноўнікаў
нахабнасць...

Голас мужнасцю звінеў, навальнічнай бурай грымеў. Мікалай Іванавіч уважліва слухаў, пасля пад-

ЧАРАДЗЕЙНЫ

Юрка ГАЎРУК

СІЛА ПАЧУЦЦЯЎ

ЧАС БЯЖЫЦЬ хутка. Паўлу Сцяпанавічу Малчанаву ўжо семдзесят год. Аж не верыцца!

Мне давялося бачыць яго на сцэне яшчэ тады, калі ён вучыўся ў Маскве ў Беларускай тэатральнай студыі. У 1925 годзе рэжысёрам Мастацкага тэатра і кіраўніком студыі Валянцінам Смышляевым была пастаўлена камедыя Шэкспіра «Сон у летнюю ноч». Як перакладчык гэтай п'есы, я часта бываў на рэпетыцыях. Малады Малчанаў выконваў ролю рамесніка Дудкі ў «трагічнай» інтэрлюдыі «Пірам і Фізбі», якую паказвалі афінскія майстры пры двары герцага Тэзея. Дудка выступаў у ролі дзяўчыны Фізбі.

Парадыйны характар гэтага спектакля ў спектаклі вельмі добра даносілі ўсе ўдзельнікі. Помню тоненькую фігуру і танклявы галасок закаханай Фізбі, якая спрытна ўцякала ад Льва і гучна лямантавала над мёртвым Пірамам: «Сканаў мой голуб!» Гледачы смяяліся. Камедыйны эфект дасягаўся празмерным стараннем саматужнікаў дагадзіць герцагу. Гэта была вясёлая, блазенская імправізацыя. «Даражэнькія акцёры, не намыйрайцеся ні цыбуляй, ні часнаку, каб дых ваш быў лёгкі. І тады паны напэўна скажуць: «Ах, якая цудоўная камедыя!» Павел Малчанаў з ансамбля не выдзяляўся.

Наўрад ці хто мог прадбачыць тады, што гэты невялічкі, бялявы хлопец стане волатам сцэны, адным з найбуйнейшых савецкіх артыстаў, акрасай беларускага тэатра.

Ёсць два тыпы акцёраў. Адны распрацоўваюць сваю ролю да апошняй драбніцы. Кожны рух, кожнае слова, кожная інтанацыя ў іх выверана, вывучана, даведзены да дасканаласці. Створаны такім чынам вобраз яны пераносяць са спектакля ў спектакль, амаль нічога ў ім не мяняючы. Другія ж распрацоўваюць аснову вобраза, вывучаюць яго глыбінны змест, яго аптымальныя суадносіны са сваёй акцёрскай індывідуальнасцю, са сваімі магчымасцямі і, выйшаўшы на сцэну, свабодна жывуць у вобразе. У паўторныя спектаклі яны часта прыносяць новае, нечаканае, дадатковыя знаходкі, якія часам лепш, часам горш, арганічна зліваюцца з вобразам. Для такіх акцёраў вельмі важна быць у форме, у адпаведным настроі, яны як бы імправізуюць сваю ролю, узбагачаючы яе нюансамі, што і надае вобразу асаблівую канкрэтнасць і праўдзівасць. Да такіх акцёраў адносіцца і Павел Малчанаў.

Гэта артыст няроўны. Мастак перажывання, у сваёй творчай біяграфіі ён ведаў і магутныя ўздымы і часовыя спады. І калі іграў з натхненнем, яго ігра захапляла і ўзрушвала гледача.

З вялікай колькасці самых разнастайных роляў, гераічных, характарных і камедыйных, выкананых Малчанавым за доўгія гады працы ў тэатрах імя Якуба Коласа і Янкі Купалы, я выдзелю тры, якія, на мой погляд, з'яўляюцца вяршыняй яго творчасці.

ПАЧНУ з вобраза Леніна. Малчанаў першы ў Беларусі выканаў ролю Уладзіміра Ільіча. («Чалавек з ружжом» М. Пагодзіна. Тэатр імя Я. Коласа. 1938 год). Потым на працягу 20 гадоў ён выступаў у гэтай ролі ў розных спектаклях (апошні спектакль — «Навальнічны год» па п'есе А. Каплера. Тэатр імя Я. Купалы. 1957 год). Так здзейснілася запаветная мара артыста. І трэба адзначыць, той, хто бачыў Малчанава ў ролі Леніна, ніколі не забудзе створаны ім вобраз правадыра рэвалюцыі.

Артыст увесь час адчуваў сваю адказнасць перад грамадствам; і нялёгка яму было вызваліцца ад унутранай скаванасці. Ён выкарыстаў безліч матэрыялаў, бясконца слухаў пласцінкі з прамовамі Уладзіміра Ільіча, дабіўся значнага вонкавага падабенства (грым, жэст, мова), але куды цяжэй было падпарадкаваць сваю акцёрскую індывідуальнасць душэўнаму складу Ільіча. Тут многае не ўдавалася, і артыст пакутаваў, шукаючы спосабаў, каб як найлепш увасобіць дарагі яму вобраз. Асновай вобраза, ад якога як праменне разыходзіліся жывыя дэталі, па-мойму, у выкананні Малчанава былі: ідэйная перакананасць, рэвалюцыйны тэмперамент і чалавечнасць. Паказваючы Уладзіміра Ільіча ў розных аспектах яго дзейнасці, Малчанаў неяк заўсёды ўмеў падкрэсліць тое, што прыцягвала да Леніна народ.

У пачатку Вялікай Айчыннай вайны зімою Павел Малчанаў выступаў у ролі Леніна на радзіме Ільіча ў горадзе Ульянаўску ў мясцовым тэатры. У той цяжкі час у Ульянаўску жыў брат Уладзіміра Ільіча Дзмітрый Ільіч Ульянаў. Павел Сцяпанавіч запрасіў яго паглядзець спектакль «Чалавек з ружжом». Сваю думку аб ігры Малчанава Дзмітрый Ільіч выказаў так: «Ну, што ж, асноўныя, істотныя рысы Уладзіміра Ільіча, па-мойму, перададзены правільна» (цытую па кнізе Ул. Няфёда «Народны артыст СССР П. С. Малчанаў»). Гэта аўтарытэтная ацэнка акрыліла Малчанава на ўсё жыццё. Ён атрымаў як бы маральнае права і далей выступаць у гэтай ролі. Мне, як і многім, асабліва спадабаўся спектакль «Навальнічны год», у якім вобраз Леніна даецца шматгранна і разам з тым вельмі натуральна і проста.

ЦЯПЕР некалькі слоў пра Гамлета.

Улетку 1948 года я меў шчасце паглядзець у Мінску, у час гастролей тэатра імя Я. Коласа, спектакль «Гамлет» з Малчанавым у галоўнай ролі. Ігра Малчанава мяне надзвычайна кранула. Мне давялося бачыць розных артыстаў у ролі Гамлета. Бачыў Міхаіла Чэхава, вешчуна з бліскучымі незямнымі вачамі, які на авансцэне зачароўваў публіку. Бачыў у кіно Гамлета — Смактуноўскага, высакароднага, самапаглыбленага інтэлектуала. Бачыў Гамлета — Самойлава, белазубага здаравяка, які кідаўся тыграм на жалезныя краты «Даніі-турмы» і, як кажа Шэкспір, «драў пачуцці на кавалкі», вымаўляючы маналогі то крыкам, то шэптам. Усе яны гралі цікава, па-свойму, і, за выключэннем Самойлава, мне падабаліся. І ўсё ж Гамлет у малчанаўскім выкананні спадабаўся мне больш. Абаяльнасць Гамлета — Малчанава была ў яго шчырасці і чалавечнасці. Ён быў

Сцэна са спектакля «Забыты ўсімі» па п'есе Назыма Хікмета. Тэатр імя Я. Купалы. 1958 год. У ролі Доктара П. Малчанаў, у ролі Маці А. Рынковіч.

З КАГОРТЫ МАЛАДНЯКОЎЦАЎ

70 ГОД З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ С. ХУРСІКА

Тэхнікум С. Хурсік закончыў на «выдатна», і яго накіравалі на працу ў Полацк. Працаваў некаторы час настаўнікам у школе, а потым — у рэдакцыі газеты «Чырвоная Полаччына». Працаваць давялося разам з А. Александровічам, А. Звонакам і іншымі паэтамі-маладнякоўцамі, у газеце ў той час друкаваліся вершы П. Броўкі, Т. Хадкевіча і іншых.

З 1927 г. С. Хурсік вучыўся на літаратурна-лінгвістычным аддзяленні педагагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна. У сценах універсітэта ён напісаў большасць сваіх мастацкіх твораў. Скончыў універсітэт у 1930 годзе. Працаваў настаўнікам. У дні Вялікай Айчыннай вайны служыў у Савецкай Арміі, вызваляў родную Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, быў двойчы кантужаны. Пазней зноў вярнуўся да педагагічнай работы. Цяпер жыве ў Карагандзе.

Уся мастацкая творчасць С. Хурсіка праходзіла ў рамках «Маладняка», у члены якога, дарэчы, ён быў прыняты на вядомым і нашумелым пасяджэнні, якое праходзіла пад дэвізам так званых «рожак» са старэйшымі пісьменнікамі. С. Хурсік быў сакратаром Полацкай філіі «Маладняка», разам з П. Галавачом, Р. Мурашкам у складаны для аб'яднання час шмат зрабіў, каб захаваць «Маладняк» ад самаліквідацыі, уваходзіў у склад рэдкалегіі аднайменнага часопіса, разам з А. Звонакам удзельнічаў у выпуску літаратурнага альманаха «Наддзвінне».

У выданні ЦБ «Маладняка» ў 1925 годзе выйшаў зборнік апавяданняў маладога празаіка «Першы паўстанак», у 1930 годзе была выдадзена другая кніга прозы С. Хурсіка «Шляхамі навальніц». Многія апавяданні друкаваліся ў той час у газетах «Звязда», «Савецкая Беларусь». Пісаў вершы, частка з іх друкавалася ў альманахах «Наддзвінне», «Росквіт», у газеце «Чырвоная Полаччына» (асобныя пад псеўданімам С. Багун).

С. Хурсік побач з іншымі аўтарамі-маладнякоўцамі пачынаў распрацоўваць новыя тэмы ў беларускай савецкай прозе, імкнуўся пры гэтым да больш яркай характарыстыкі сваіх герояў, глыбейшага адлюстравання іх унутранага свету, да паказу рэалістычна абумоўленых дзеянняў і ўчынкаў персанажаў. У першым сваім апавяданні «Адам Залес» пісьменнік стварае вобраз разгубленага, маральна задушанага інтэлігента, які з-за нетрываласці сваіх поглядаў на жыццё, душэўнай дэпрэсіі; раздвоенасці не можа адшукаць свайго месца ў жыцці, не можа знайсці ўжытку сваім сілам.

У апавяданнях С. Хурсіка раскрываюцца пэўныя рысы складанасцей і супярэчлівасцей класавай барацьбы на вёсцы («Янка з Падлесся»), даюцца малюнкі барацьбы з белапольскімі акупантамі («Барвяныя бляскі», «З першым мая»), прасочваюцца шляхі і характар пранікнення нэмпанаўскага капіталу ў вёску («Пільнікі»).

Пісьменнік адлюстроўвае пачатак будаўніцтва новага жыцця на вёсцы, на шляху якога перашкодай з'яўляюцца прыватна-ўласніцкія погляды ў псіхалогіі асобных людзей («Зарабіў»), раскрывае нараджэнне новага пачуцця ў свядомасці моладзі, іх імкненне да свету, навукі («Вырвалася») і г. д.

Будучы ў Полацку, С. Хурсік напісаў аповесць «Францішак Скарына», якая з'яўляецца адной з першых спроб у беларускай савецкай літаратуры мастацкага асваення тэмы гістарычнага мінулага роднага краю. Малады празаік здолеў даволі пераканаўча і ў цэлым праўдзіва адлюстраваць падзеі далёкага мінулага, правільна перадаць змаганне сіл рэакцыі, цемрашальства з новымі гуманістычнымі і асветніцкімі ідэямі часу.

Найбольш буйным творам пісьменніка з'яўляецца аповесць «Чорны мост». У лісце да аўтара гэтых радкоў пісьменнік раскрывае папярэднюю задуму твора. У пісьменніка выспяваў план стварэння буйнага палатна аб жыцці простых людзей у цяжкіх умовах галечы, бяспраўя і іх пераход да новага калектыўнага жыцця. Новае жыццё ўяўлялася маладому аўтару за нейкай запаветнай паласой — «чорным мостам», — якую трэба перайсці. Напісаная першая частка аповесці расказвае пра жыццё парабчанкі яшчэ на тым баку моста, дзе пануюць здзек, несправядлівасць, здрада, хцівасць. Аповесць заканчваецца тым, што галоўная гераіня, якая ледзь не стала ахвярай звярыных адносін да чалавека, трапляе на другі бок моста, туды, дзе новае жыццё, дзе людзі арганізаваліся ў камуну і паказваюць прыклад новых сацыялістычных узаемаадносін.

С. Хурсік — пісьменнік-бытапісальнік. Малюнкі вясковага побыту, жыцця простых людзей удаваліся яму больш за ўсё. Адметнай асаблівасцю творчай манеры празаіка было беззаганнае валоданне жывой народнай мовай, уменне стварыць каларытны дыялог.

Творчасць С. Хурсіка цікавая як увасабленне сувязей пісьменніка з часам, як адна са старонак гісторыі нашай літаратуры.

Думаецца, што асобныя яго творы варта было б перавыдаць.

Ул. НАВУМОВІЧ,
аспірант БДУ імя У. І. Леніна.

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

ВУЧНІ І НАСТАЎНІКІ

ВЯДОМА, не ўсё ў студэнцкіх канцэртах аднолькава раўнацэнна. Яно і натуральна, таму што маладыя музыканты прыкметна розняцца адзін ад аднаго не толькі сваімі схільнасцямі і магчымасцямі, але часта — і ўзроўнем падрыхтоўкі. Аднак менавіта ў гэтым ёсць і пэўная прывабнасць: такія сустрэчы з моладдзю, выяўляючы рысы індывідуальнага творчага аблічча будучых артыстаў, заўсёды тояць у сабе неадольную прыцягальную сілу мастацкага адкрыцця. Той жа, хто не ўпершыню чуе ігру маладых выканаўцаў, вызначаючы сабе нейкія новыя, раней схаваныя грані іх даравання, атрымлівае магчымасць назіраць за складаным працэсам фарміравання прафесійнага майстэрства.

Асаблівасць рэцэнзуемага канцэрта — удзел у ім не толькі студэнтаў-піяністаў, але і іх педагога, старшага выкладчыка Беларускай кансерваторыі Леаніда Юшкевіча. Выступленні пачалі першакурснікі — Наталля Нікіценка і Людміла Гелер.

У тэмпераментнай, эмацыянальна-непасрэднай ігры Нікіценка праступаюць рысы выканаўцы рамантычнага складу. Хочацца адзначыць і яе даволі высокую віртуознасць. Найбольш удалося Нікіценка сі-бемоль-мінорнае скерца Шапэна, выкананае з эмацыянальным уздымам, а ў лірычных эпізодах — нярэдка з сапраўднай цеплынёй і артыстызмам. Разам з тым схільнасць да імправізацыйнасці і свабоды часам перашкаджала цэласнасці ўспрымання.

Людміла Гелер дабілася вялікай тэмбравай разнастайнасці, рытмічнай яснасці і выразнасці ў гучанні рэ-мажорнай прэлюдыі Баха (другі том «Добра тэмпераванага клавіра»). Гэтак жа пераканаўча быў перададзены сканцэнтраваны, самапаглыблены эмацыянальны строй фугі — гэтага сапраўды дзівоснага прыкладу мудрай бахаўскай эканоміі будаўнічага матэрыялу: усяго толькі адно маленькае інтанацыйнае зярнятка, аплодненае творчай фантазіяй вялікага кампазітара, дало багатыя ўсходы, ператварыўшыся ў закончаны глыбокі твор. Далей выконвалася «Думка» Чайкоўскага — разгорнутая народная сцэна, якая развіваецца па прынцыпе супрацьпастаўлення кантрастных вобразаў, песенных і танцавальных. Гелер у цэлым спраўляецца з «Думкай», хаця не ўсё ўдаецца ёй аднолькава добра — не толькі ў чыста піяністычным сэнсе, але і з пункту гледжання выяўлення ўсіх элементаў разгалінаванай фактуры. У заключэнне Гелер ярка выканала «Бурлеску» А. Янчанкі.

Такую ж разнастайную праграму прадставіў на суд слухачоў студэнт другога курса Ільл Райхлін. Разам з тым праграма дае падставу пажадаць маладому піяністу аддаваць больш увагі такім бакам выканання, як суразмернасць у гучанні розных фактурных ліній і «пластоў», ігра тэмбраў, дакладная і прадуманая фразіроўка. У злучэнні з вельмі добрымі віртуознымі данымі такая ўстаноўка зробіць для яго зусім рэальнымі высокія выканаўчыя перспектывы.

Выступленні дыпломніцы Наталлі Рузавай і студэнта чацвёртага курса Уладзіміра Кандрусевіча — былі больш сціплыя з пункту гледжання аб'ёму прадстаўленай праграмы. Выкананне Рузавай «Фантазіі» Моцарта до мінор дазваляе меркаваць аб добрай школе, набытай піяністкай за гады яе навучання ў класе Л. Юшкевіча.

У выкананні Уладзіміра Кандрусевіча прагучала «Баса-астыната» Р. Шчадрына. У «Баса-астынаце» сканцэнтраваны і мудрагеліста пераплецены парывістыя, нязграбныя інтанацыі і ліхаманкава пульсуючыя рытмы, якія нібы перадаюць нястрымную, спапяляючую энергію вызваленых стыхійных сіл нашага бурнага касмічнага стагоддзя. Выступленне Кандрусевіча, несумненна таленавітага піяніста, было вельмі цёпла прынята слухачамі.

У другім аддзяленні выступіў выкладчык Л. Юшкевіч, які выканаў канцэрт Чайкоўскага сі-бемоль мінор. Юшкевіча-піяніста, у мінулым — вучня прафесара Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі М. Бергера і прафесара Ленінградскай кансерваторыі П. Серабракова, у якога ён скончыў аспірантуру, вызначаюць такія якасці, як яснасць выканаўчых намераў і дакладнасць іх рэалізацыі, прастата і натуральнасць гучання, выдатна развіты піянізм. У час выступленняў Юшкевіч пастаянна дэманструе добрую выканаўчую форму, захаванне якой далёка не так проста для педагога, які вядзе класы фартэпіяна ў кансерваторыі і сярэдняй спецыяльнай школе.

Выступленне Юшкевіча зноў паказала, што піяніст свабодна валодае ўсімі разнастайнымі выяўленчымі рэсурсамі раяля. Поспеху канцэрта садзейнічаў удзел у ім лаўрэата міжнароднага конкурсу В. Шацкага, які па-майстэрску акампаніраваў Юшкевічу.

Б. ГАРТ.

З Масквы ў Бабруйскае мастацкае прафесійна-тэхнічнае вучылішча прыйшла радасная вестка. На ВДНГ творчасці бабруйскіх умельцаў адведзена асобная зала. У сувязі з 50-годдзем утварэння СССР тут пакажуць свае работы разьбяры-інкрустатары, жывапісцы, дэкаратары, сталяры і іншыя майстры.

На здымку — майстар вытворчага навучання групы разьбяроў па дрэве А. М. Краўцоў заканчвае работу «Лясік».

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА. (БЕЛТА).

З пошты ЛіМа. САРАКАГОДДЗЕ, ПЛЁННАЯ ПАРА...

— Цяжка ўявіць жыццё літаратара без газеты. Асабліва такой, як «Літаратура і мастацтва». Можа гэта таму, што ніколі не была яна бясстраснай да спраў жыццёвых і літаратурных, да ўсяго, што робіцца ў рэспубліцы і па-за яе межамі. Для мяне, ва ўсякім выпадку, яна вельмі шмат значыла ў справе азнаямлення з Беларуссю, яе літаратурай і культурай. З літаратурай перш за ўсё. Майму знаёмству з газетай вось ужо больш за дзесяць год.

На працягу гэтых год я сачыў за яе ростам (пра папярэднія трыццаць год лепш за мяне раскажуць іншыя). «ЛіМ» для мяне — найперш аператыўны літаратурны орган, праз які працаўнікі мастацкага слова мелі заўсёды магчымасць звярнуцца да чытача, не чакаючы сваёй чаргі ў часопісе. У газеце савецкая беларуская крытыка мела найлепшыя магчымасці для свайго росту, ствараючы своеасаблівы летапіс станаўлення і росквіту роднай літаратуры

«ЛіМ» ніяк не назавеш мясцовай, правінцыяльнай газетай. Шырокі абсяг яе літаратурнай, культурнай і грамадскай зацікаўленасці. Як абысці тую ўвагу, якую аддавала яна культурнаму жыццю сацыялістычных краін, і ў першую чаргу — краін славянскага свету. Варта згадаць шматлікія пераклады з моў чэшскай, польскай, сербахарвацкай і нават такой не надта распаўсюджанай, як лужыцка-сербская. Асабліва цесныя кантакты ў газеты з літаратурай балгарскай. Газета выступіла піянерам у пачэснай справе абмену культурнымі каштоўнасцямі паміж двума братнімі народамі. Няма літаральна ніводнай значнай падзеі ў нашым культурным жыцці, якая б не знайшла адлюстравання на старонках «ЛіМа». Такім чынам, мы ў вас у даўгу. Трэба сказаць, што наш «Литературен фронт» апошнім часам стараецца шчыра сплочваць гэты доўг.

Саракагоддзе, гаварыў паэт, пара мудрасці. Саракагоддзе — гэта пара такой сталасці, якую зразумеюць і старыя, а маладыя ёй абавязкова аддадуць паклон.

Паклон вам, дзякуй і поспехаў у працы, дарагія беларускія сябры! Пішу гэта з Хельсінкскага універсітэта. І тут чытаць лекцыі па славяназнаўству дапамагае ваш «ЛіМ».

Георгій ВЫЛЧАЎ.

АГУЧАНЫЯ КНІГІ

Усяго некалькі гадоў назад пры Мінскім вучэбна-вытворчым прадпрыемстве быў створаны цэх гуказапісу. За гэты час тут было запісана і скапіравана больш 4 800 экземпляраў твораў навукова-папулярнай, мастацкай і палітычнай літаратуры — каля паўтара мільёна метраў магнітафонных запісаў кніг у выкананні артыстаў тэатраў сталіцы, дыктараў радыё і тэлебачання.

Што ж прапануе аматарам літаратуры цэх гуказапісу сёлета?

Стала традыцыяй, што рэдкалегія, складаючы планы, зыходзіць з пажаданняў і інтарэсаў шматлікіх слухачоў, большасць якіх страціла зрок і не мае магчымасці сачыць за кніжнымі навінкамі. Улічваючы кантынгент нашых слухачоў, аналізуючы ацэнкі твораў, якія выдадзены ў апошнія гады, прыходзіш да вываду, што асаблівую цікавасць выклікаюць тыя творы, герояў, якіх вылучае грамадзянская актыўнасць, мужнасць і воля ў пераадоленні цяжкасцей, іх адданасць вялікім ідэалам камунізма. Менавіта такія кнігі трапілі ў план агучвання гэтага года.

Сярод іх — аповесці «Заводская старана» В. Бяляева, «Над намі палярнае ззянне» І. Снегава, «Прыспешвай вясну» М. Яршова, раманы «Разгарыцца полымя» А. Капцёлава, «Чацвёрты разварот» П. Лебядзенкі, «Блакада» А. Чакоўскага і інш.

У гонар 50-годдзя ўтварэння СССР мы агучым шэраг твораў паэтаў і празаікаў братніх народаў савецкіх рэспублік. Поруч з імёнамі Ф. Гладкова, К. Федзіна, В. Кажэўнікава, Г. Гуліа, Э. Межэлайціса ёсць у плане і імёны беларускіх пісьменнікаў — М. Лынькова і В. Быкава.

Як і ў мінулыя гады цэх будзе агучваць лепшыя творы пісьменнікаў Польшчы, Балгарыі, Румыніі, ГДР.

А. ДЗЕМІДЗЕНКА,
рэдактар гуказапісу Мінскага ВВП.

няўся, абняў Малчанава за плечы, сказаў:

— Шчыра дзякую. Нізкі паклон вам, вялікі артыст!..

Так, вялікі артыст! Але ён яшчэ і вялікі гуманіст, чалавекалюбец, праўдашукальнік, прынцыповы камуніст.

Прыгадваюцца сцюдзёныя, мяцельныя дні суровай зімы 1946 года. Тады працоўныя Віцебска, самі артысты ўпартымі намаганнямі, уласнымі рукамі аднавілі будынак вялікага клуба металістаў для тэатра. Параненымі, разбітымі вуліцамі, па вузкай сцяжынцы ў глыбокім снезе, па звонкім лёдзе

— Дарагі Федзя, як толькі пабачу вас, дык чамусьці перш-наперш прыгадваю нашы франтавыя прыгоды. Колькі мы тады перажылі! Мабыць, таму ў вас такі праўдзівы атрымаўся старшына Васкоў у «Зорах...» Глядзеў, глядзеў спектакль і радаваўся за вас, калега. І Акіму, і Прысыпкіну радаваўся... Ну, а як там шчупакі дзвінскія? Прыеду, абавязкова прыеду, засумаваў па рыбалцы...

(Падслухана ў гутарцы Паўла Сцяпанавіча з народным артыстам БССР Ф. Шмакавым, што, як калісьці Малчанаў, нясе на сабе рэпертуар коласаўскай трупы, 1971 г.).

КЛЮЧЫК

Антон БЯЛЕВІЧ

Дзвіны раным-рана ў халодны тэатр ідзе яго мастацкі кіраўнік Малчанаў. Нясе ён у свой калектыў натхненне і акрыленне, цеплыню душы і жывы агонь сэрца.

То цукеркі, то тэрмас гарачага чаю прыносіў ён у вузенькую баковачку пры тэатры, каб пачаставаць мяне і майго дарадчыка, рэжысёра Мікалая Міцкевіча. А найлепшым дарадчыкам быў ён сам. Павел Сцяпанавіч дамагаўся вялікай праўды жыцця, глыбокіх характараў, вострых канфліктаў у п'есе. Яму хацелася хутчэй паказаць на сцэне жыццё пасляваеннай калгаснай вёскі.

Зноў паехаў ён у Маскву, а праз дзён колькі прывёз п'есу Паўла Ніліна «На белым свеце». Сабраўся мастацкі савет тэатра на першае чытанне п'есы. Усе ў калектыве павесялелі: «Малчанаў прывёз п'есу!» І толькі адзін акцёр, вельмі змрочны, фанабэрысты таварыш, хадзіў пахмуры, незадаволены, злосна гаварыў:

— Малчанаў чытае сам! Бачыце, як у нас робіцца? Чытае сам!

— А чаму ж яму нельга самому?

— Нельга! — адказваў мне той змрочны. — Ён прачытае так, што нават сярэдняя п'еса здасца добраю. Ён гэта можа! Ён — мастак!..

Тут «пакрыўджаны» не памыліўся. Правільна: Малчанаў — мастак! У яго ёсць той дзівосны, чарадзейны ключык, якім ён лёгка адмыкае дзверы ў свет характава і дабраты, адмыкае нашы душы і сэрцы, напаўняючы іх прамяністым святлом, шматгалоссем жыцця.

Семдзесят гадоў пражыў на белым свеце Павел Малчанаў. Яшчэ ў 1926 годзе ў п'есе А. Глобы «Астап» ён паспяхова выступіў у ролі селяніна Сцяпанкі. У дзень дваццатай гадавіны Кастрычніка на сцэне Віцебскага тэатра была пастаўлена п'еса Якуба Коласа «У пушчах Палесся». У гэтым спектаклі Малчанаў выконваў ролю сялянскага хлопца Дарвідошкі. І тут артыст дамогся значных поспехаў. Сам аўтар п'есы пазней у газеце «Літаратура і мастацтва» надрукаваў такія радкі: «Артыст П. Малчанаў, які выконвае ролю Дарвідошкі, пайшоў далей задуманага мною вобраза. Ён дапаўняе яго характарыстыку, шукае сваіх рысачак для паглыблення гэтага вобраза...»

Усім добра вядома, што Павел Сцяпанавіч акцёр шырокага творчага дыяпазону. Ён удала, з поспехам выконвае і камедыйныя, і трагедыйныя ролі. Урэзалася ў памяць карціна са спектакля «Мяшчане».

Замшэлы, цемрашалісты мешчанін Бяссеменаў нудна разважае, павучае сваіх у доме, што цукар трэба купляць круглякамі, што гэта трывалей, што крошкі пойдуць у «дзела». Нудота цяжкая, замшэлая! А ў гэту нудоту, як свежы вясновы вецер, Пярчыхін — Малчанаў, вясёлы шчабятун. Жаўручок, трапяткі мужычок! Ён у старэнькім, зашмальцаваным кажушку, на нагах залатаныя валенкі, у руках старэнькая шапка-вушанка. Ён, сівенькі, рухавы, далікатненька садзіцца на крэсла. Вочы свецяцца ясна, а ў гэтай яснасці відаць яго добрая, шчырая, чыстая душа. Ён вельмі падобны на тургенеўскага Калініча. Так, як і Калініч, ён душою і сэрцам можа лавіць шолахі травы, пошум лесу, водар красак, галасы птушак. Пярчыхін — Малчанаў вельмі маляўніча, паэтычна расказвае пра зіму, пра берасцянку, пра снегіра. А даведаўшыся, што яго дачка Поля выходзіць замуж за машыніста Ніла, душой напаўняўся такой радасцю і весялосцю, што прытупнуў валёнкам, пусціўся ў скокі, падпяваючы: «Поля Ніла падчапіла, яна міла паступіла... Іх ты! Людзі-маліна!». Бяссеменаў выганяе яго з дому. Пярчыхін—Малчанаў з пякучым дакорам гаворыць: «Эх, стары! Ну, і шкада мне цябе! Бывай».

Пра Гамлета напісана многа. Гэты вобраз на беларускай сцэне застаецца незабыўным для кожнага, каму пашчасціла бачыць яго ў выкананні Малчанава. Самыя розныя людзі ў адзіным пачуцці ўзнімаліся з месца і доўга ўдзячна апладзіравалі артысту, выгукваючы:

— Мал-ча-наў! Мал-ча-наў!..

А ён — у чорным аксамітавым плашчы прынца дацкага, з медальёнам на залатым ланцужку, — адказваў падзякай на падзяку. І новыя хвалі апладысментаў грымелі ў тэатры...

Гэту радасць натхнёнай творчай перамогі вельмі ў многіх ролях адчуў, спазнаў, перажыў артыст. Прыгадайце хоць бы яго ў ролях Канстанціна Заслонава, Освальда, Лаўрова, Фёдара Пратасава. Нельга пераацаніць вялікую, напружаную і пачэсную творчую работу акцёра, якую ён уклаў у дзівосны вянок слаўнай Ленініяны. У спектаклях «Чалавек з ружжом», «Крамлёўскія куранты», «Вечная крыніца», «Навальнічны год» Малчанаў выконваў ролю Леніна. Рэвалюцыйны запал, сілу розуму, вялікую сардэчнасць і чалавечнасць Леніна артыст умела і тактоўна перадаваў, перадае ў сэрцы нашых сучаснікаў.

ТАК ЖЫВЕ і натхнёна працуе чарадзей мастацтва. Хай жа чарадзейны ключык, якім артыст адчыняе сэрцы, зіхаціць ясным сонейкам!

нейкі вельмі шэкспіраўскі. Можа таму, што рэжысёр Валерый Бебутаў не загнаў спектакля ў рамкі вузкай задумы, а яшчэ, мабыць, таму, што літаратурным кансультантам быў вядомы шэкспіразнаўца Міхаіл Марозаў. Прынцыпы сцэнічнай ігры, якія Шэкспір вуснамі Гамлета выказвае ў п'есе, не парушаліся Малчанавым.

Гамлет — Малчанаў ставіць сваёй задачай перайначыць, палепшыць «парадак свету». Ён — змагар, і не толькі ў сваёй асабістай справе, закліканы адпомсціць каралю Клаўдзію за забойства бацькі, а і як абаронца народа, аб якім не без страху гаварыў кароль: «Яму на рэдкасць чэрнь сімпатызуе». Гамлет загінуў у барацьбе са злом, у пошуках праўды, завяшчаўшы свайму другу Гарацыю змагацца і далей за ідэалы Адраджэння. Гарацыю ў жалобе гаворыць:

Пагас вялікі сэрцам. Спі, мой прынц,
Адпачывай сярод мелодый райскіх.

«Вялікі сэрцам» (noble heart) — гэта вельмі дакладнае азначэнне сутнасці Гамлета. Такім і стараўся быць Малчанаў.

Між іншым, Фёдар Шмакаў у ролі Гарацыо — адзіны з вядомых мне выканаўцаў, які не здрабніў гэтага вобраза. Нейк аднойчы я выказаў яму гэта і ён мне раскрыў сакрэт свайго поспеху. Рэжысёр вызначыў звышзадачу акцёра так: «На працягу ўсяго спектакля глядач павінен адчуваць, што Гарацыо вельмі любіць Гамлета». Так яно і было.

Мне ўрэзалася ў памяць першая сцэна з Гамлетам. Ён стаіць у чорным паводдаль ад трона вельмі маркотны. «Любы сыне, ты ўсё яшчэ як хмара ў небе нашым». «Няпраўда, сонца свеціць», — спакойна, без націску адказвае прынц. І не было ў яго словах ні гневу, ні іроніі, а толькі горыч і крыўда. І ў падтэксце: сонцу ўсё роўна, каму свяціць — будзь ты праведнік ці «з падлюг падлюга». І калі ўсе выйшлі — маналог:

О, растаўшы б крутое цела гэта,
Разбіцца ушчэнт, рассыпацца як расу!
Чаму нам забаронена спрадвечным
Дарога самагубства? Божа, божа!
Якім пустым, і нудным, і нікчэмным
Здаецца мне парадак свету. Дрэнь!
Брыдота! Гэта — дзікі сад, які
Расце у корань, пладзіць пустазелле,
І толькі...

Абурэнне Гамлета з прычыны раптоўнага шлюбу маці з дзядзькам Клаўдзіем, які разам з жонкай прыхапіў і карону, паступова нарастае. «Слабасць тваё імя, жанчына!.. Не паспела ёй раз'есці вочы соль фальшывых слёз, як замужам».

Славутыя маналогі Гамлета, такія як «Быць альбо не быць», «Што ён Гекубе», «Цяпер у самы раз рабіць расправу», «Усё абвінавачвае мяне», у спектаклі амаль не скарачаліся. Малчанаў выявіў тут выключнае майстэрства: выразнасць дыкцыі (кожнае слова было добра чуваць, як бы яно ні вымаўлялася), правільнае размеркаванне эмацыянальнай нагрузкі, напоўненасць паўз, адсутнасць дэкламацыі і пазёрства. Належная інтанацыя з'яўлялася як бы сама, падказаная адзінствам пачуццяў акцёра і персанажа, інтуітыўным адчуваннем сцэнічнай задачы. Дыяпазон эмоцый Малчанава быў вельмі шырокі: ад ціхага смутку і ласкі да бурнага выбуху тугі і нянавісці.

Хутчэй з табліцы памяці сатру
Усе свае нікчэмныя нататкі...
...Я запішу, што можна усміхацца
І, усміхаючыся, быць падлюгай!..
(«Гамлет», 1946 г.).

Гамлет — Малчанаў — натура актыўная, запальчывая. Прычына яго некаторай марудлівасці і стрыманасці — у моцным інтэлекце, сумленнасці, у імкненні як мага глыбей пазнаць законы рэчаіснасці. Ён спрабуе вырвацца за межы. традыцый, і ў гэтым — поўная процілегласць Лаэрту альбо Фарцінбрасу, якія строга прытрымліваюцца феадальных правіл.

Што са мною?
Ці я ўжо атупеў і памяць страціў,
Сам зверам стаў, ці то паўзучы сум
Ад крайняга жадання быць
дакладным?—
Не ведаю, але ў развагах гэтых
На долю мудрасці—тры долі страху.

Гамлет зрывае маскі з іншых, але не шкадуе і сябе. Заслуга Малчанава ў тым, што ён паказаў Гамлета ўсебакова, падкрэсліўшы яго сілу, а не слабасць.

І НАРЭШЦЕ вобраз Доктара ў драме «Забыты ўсімі» Назыма Хікмета (тэатр імя Я. Коласа, рэжысёр Барыс Эрын, мастак А. Грыгар'янц). Гэты пастановачна складаны, своеасаблівы спектакль меў гучны поспех і доўга трымаўся ў рэпертуары. У 1958 годзе ў Таліне на фестывалі «Трэцяя Прыбалтыйская вясна» ён быў адзначаны дыпломам, а рэжысёр, мастак і П. Малчанаў — выканаўца галоўнай ролі, прызнаны лаўрэатамі.

Трэба сказаць, што роля Доктара не адразу ўдалася Малчанаву. Ідэя спектакля нейк гублялася ў сюжэтных калізіях, вобразы-сімвалы ў некаторых акцёраў мелі залішне бытавую афарбоўку, не кожны ўяўляў навошта ставіцца гэта драма. Пасля першага чарнавога паказу спатрэбілася паўмесяца дадатковых рэпетыцый, каб дабіцца стылявога адзінства ўсіх кампанентаў спектакля і належным чынам данесці да гледача яго ідэю: шчасце чалавека—не ў славе, не ў багацці, а ў служэнні народу.

У ролі Доктара Малчанаву трэба было з'яднаць у сабе два процілеглых характары. «Ва мне жывуць два чалавекі, — гаворыць Доктар сваёй дачцы, — між імі заўсёды ідзе барацьба. То адзін перамагае, то другі. Адзін з іх — праслаўленая асоба, вялікі хірург, вядомы ўсяму свету, якому збіраюцца прысудзіць міжнародную прэмію. Другі — твой бацька, твой друг; добры, маленькі чалавек, які ўсё яшчэ храбрыцца, супрацiўляецца». Добры, маленькі чалавек адразу клаўся на душу Малчанаву, а вось славуты хірург, самаўлюбёны дэспат, — які, каб не запляміць сваёй рэпутацыі, ідзе на злачынства — употай робіць аборт роднай дачцы, ад якога яна памірае, — ніяк не атрымліваўся натуральным. Малчанаў адчуваў фальшывы найгрыш у сваім выкананні і толькі пасля ўпартых пошукаў знайшоў ключ да гэтай ролі. І тады грунтоўна была падведзена база пад тэму: «злачынства і кара», расчысціўся шлях да яго духоўнага прасвятлення. Турма. Пяць гадоў зняволення. Доктар выходзіць забыты ўсімі...

Малчанаў памог і артыстцы А. Рынковіч, якая ў драме Хікмета выконвала ролю Маці, зняць прыземленасць і ўзвысіць вобраз да мастацкага абагульнення, адчуць, што яна Маці з вялікай літары, прадстаўнік працоўнага народа, які ахвотна прыме ў сваю сям'ю добрага чалавека, выкінутага буржуазным грамадствам. У фінале спектакля яна вядзе ў кварталы беднякоў разгубленага, узрушанага Доктара, і з яго рук сыплюцца, падхопленыя ветрам, часопісы і выразкі з газет, нікому не патрэбныя сляды яго былое славы.

Роля Доктара ў выкананні Малчанава—адна з найбольш дасканалых, псіхалагічна распрацаваных. Тут асабліва выявілася яго ўменне ўзбуйняць дэталь, рабіць яе лагічна неабходнай і надаваць ёй сэнс зразумелы гледачу.

АРТЫСТ з каласальным тэарэтычным і практычным вопытам, Малчанаў заўсёды дзеліцца ім з моладдзю, выступаючы не толькі як акцёр, але і як рэжысёр-пастаноўшчык.

Вялікая падзяка Вам, дарагі Павел Сцяпанавіч, за створаныя Вамі незабыўныя вобразы, за любоў да мастацтва, за гарачае сэрца. Жадаем Вам здароўя і шчасця!

РУЧАЁМ ХАЧУ БРУІЦЦА...

Бура з ног мяне валіла,
Я ўставаў — кіпела кроў!
Палягла чужая сіла
Прад маёю і сяброў.

Так гаворыць у адным са сваіх вершаў татарскі паэт Закі Нуры. Так мог сказаць чалавек, на долю якога выпалі суровыя выпрабаванні.

Сапраўды, Закі Нуры належыць да таго пакалення, перад якім «палягла чужая сіла». Юнак, які, скончыўшы лесатэхнікум, толькі год-другі пабыў гаспадаром зялёнага царства на Амуры і ў родным Паволжы, быў прызваны ў шэрагі Савецкай Арміі.

Вайну Закі Нуры сустрэў на заходнім рубяжы нашай Радзімы. Малады воін, артылерыст-наводчык, адбіваў першыя шалёныя атакі танкаў Гударыяна. Ён спазнаў горыч адступлення і страт. Але гэта не пахіснула ў ім веры ў перамогу. Воін і паэт, ён змагаўся зброяй кулі і слова.

На часова захопленай зямлі вораг не знаходзіў спакою ні днём, ні ўначы. Біць яго на фронце і з тылу—такі быў загад Радзімы. Закі Нуры трапіў у партызанскае злучэнне легендарнага Канстанціна Заслонава. На дапамогу мінам падрыўніка, а затым аўтамату разведчыка ў найбольш цяжкія моманты прыходзіла паэзія:

Не палохаюць нас, у паходах бывалых,
Ні снягі, ні дажджы, ні туман.
Запалай жа касцёр на прывале,
Заспявай ля кастра, партызан!

Пасля вызвалення Беларусі Закі Нуры пэўны час працаваў намеснікам старшыні гарвыканкома Оршы. Былы партызан, які змагаўся за выгнанне чужынцаў, не шкадаваў сіл і энергіі для аднаўлення разбуранага беларускага горада. Ён і шмат пісаў пра ратны і працоўны подзвіг нашых людзей.

Вярнуўшыся на радзіму, у Казань, Закі Нуры працаваў журналістам, цяпер ён—старшыня Саюза пісьменнікаў Татарыі. Паэт многа ездзіў па сваёй рэспубліцы, не мінаў таго, каб не пажыць сярод будаўнікоў Волгаградскай ГЭС ці нафтавікоў Ніжнекамскага нафтакамбіната. Ён пісаў нарысы, вершы, паэмы, штогод выдаючы новую кнігу. Ён, былы партызан-заслонавец, і ў мірны час у штодзённым паходзе. Пра гэта сам паэт гаворыць:

Знаю я — маёй дарогай
Апаясана зямля.
Знаю — торных сцежак многа.
А нят орная — мая.

У Беларусі выходзіць зборнік вершаў Закі Нуры. Над перакладамі яго твораў працавалі многія беларускія паэты.
Некаторыя з гэтых перакладаў прапануем чытачам «ЛІМа».

Іван КАЛЕСНІК.

Закі НУРЫ

●

Нібы след ручаёў,
На ілбе маім стынуць
маршчыны.
Голас мой пацішэў
На вятрах і завеі скразной.
Я пранёс праз гады
Ганаровую чыннасць мужчыны
Па нялёгкіх дарогах
Гарачай эпохі маёй.

Мне прыйшлося не раз
На ўкатаных шляхах
спатыкацца,
Верыць хціваму зману,
Парою ў трох соснах блукаць.
Мне прыйшлося не раз
За Расію з чужынцам змагацца
І найлепшых сяброў
У лясах беларускіх хаваць.
Не шукаў,
Дзе лягчэй.
І маніць я лічыў — недарэчы.
Ненатольны ў любві,
Супакою я ў працы не знаў.
Пад любую бяду
Падстаўляў свае кволыя плечы,
Крыўдаваў і злаваўся,
І ўсё ж такі моцна трымаў.
Не паслала жыццё мне
Ніводнае шчодрай удачы,
І капрызная слава
У гасцях у мяне не была.
Толькі песня мая —
Гэта, веру я, нешта ды
значыць —
Хоць не гучнай слыла,
Але поплеч з Радзімай ішла.

На свой лёс крыўдаваць
Я не маю ніякай прычыны.
Працаваць і любіць —
Я жыву дзеля мэты такой.
Мне да скону нясці
Ганаровую чыннасць мужчыны
Па нялёгкіх дарогах
Гарачай эпохі маёй.

Пераклад Івана Калесніка.

РУЧАЁМ ХАЧУ БРУІЦЦА ЧЫСТЫМ

Край мой любы!
Я хацеў бы зліцца
З цішынёй прастораў лугавых.
Я хачу расою серабрыцца
На зялёным шоўку траў тваіх,

Плыць туманам
Над рачным разлівам,
На тваё палі не забываць.
Прыляцець улетку цёплым
лівенем,
А зімою мякка снег пасцаць.
Да бяроз хачу я дакранацца
Ветрам,
Каб мяне запомнілі ты.
Рэчышчам мне хочацца
застацца
І ўзнімацца берагам крутым.

Я жадаю птушкай галасістай
Пець твае мелодыі заўжды.
Ручаём хачу бруіцца чыстым,
Каб з яго хацелася вады.

Нібы з другам,
Я вяду бяседу
З кожным дубам,
З кожнаю вярбой...
Можа нават ад цябе паеду, —
Край мой любы!
Сэрцам я з табой.

Пераклад Юрася СВІРКІ.

НОЧ

Я ў гэту ноч,
Бы ў сон,
Баюся верыць,
О памяць!
Ты ніяк не абмінеш!..
Навошта зноў
Ты расчыняеш дзверы
Туды, дзе вораг
Цэліцца ў мяне?
Ён цэліць хутка —
Гэта ён умее, —
Не першы раз
Ён сёння у баю.
Ён шкурай адчувае:
Не паспее,
Дык непазбежна
Я яго заб'ю!

Я ў гэту ноч,
Бы ў сон,
Баюся верыць...
З крывёй
Змяшалася ў палях раса.
Я поўз і поўз,
Пакуль высокі бераг
Не ўзнік
Як франтавая паласа.
Забраўся ў рэчку
Месяц пакупацца,
У лозах
Заліваўся салавей...
Адчуў я:
Да сваіх
Мне не дабрацца,
Ды і куды пайшлі яны —
Свае?
Туга мне рот сушыла
Незвычайна,
Са злосці,
Ці ў трызненні
На хаду
Я закрычаў
Працяжна і адчайна,
І рэха адказала мне:
— Іду-у-у!

Я помню
Скрып уключыны трывожны,
Жаночы голас:
— Пацярпі, салдат... —

Мяне люляла хваля
Асцярожна,
Нібыта маці
Шмат гадоў назад...

Прайшлі гады.
Але дагэтуль
Часта,
Калі
Бяда ў жыцці не абміне,
Знаёмы голас
Абяцаннем шчасця
На беразе далёкім
Чутны мне...

Пераклад Міколы АЎРАМЧЫКА.

СКАРБНІЦА ДРУЖБЫ НАРОДНАЙ

... «Савецкі Саюз будзе стаяць жывым прыкладам перад народамі ўсіх краін...» Гэтыя словы Уладзіміра Ільіча Леніна — нібы эпіграф да таго, што экспануецца ў гэтым музеі. Больш за 15 стэндаў з фатаграфіямі, дакументамі, архіўнымі матэрыяламі сабралі настаўнікі і вучні 5-й школы горада Добруша. Тут малюнкі гербаў, сцягоў, карты і арнаменты ўсіх братніх рэспублік.

Збіралі экспанаты два гады. І сёння школьны музей — адзін з лепшых не толькі ў раёне, але і ў вобласці. Тут сабраны матэрыялы аб удзельніках рэвалюцыйнага руху, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, вызваліцелях Добруша ад нямецкіх захопнікаў, передавых людзях прамысловасці і сельскай гаспадаркі раёна. Можна спадзявацца, што ў недалёкім будучым школьны музей стане той базай, на якой будзе створаны краязнаўчы музей раёна.

У год юбілею ўтварэння СССР музей папаўняецца новымі экспанатамі — падарункамі пісьменнікаў, мастакоў, музеяў братніх рэспублік.

М. ГАТОЎКІН.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне паэту Алегу Антонавічу Лойку з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці бацькі.

Падзеі Факты Навіны

□ У Белазерскім палацы культуры адбыліся чарговыя заняткі літаратурнага факультэта народнага універсітэта культуры. Заняткі былі прысвечаны памяці беларускіх паэтаў і празаікаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У госці да энергетыкаў прыехалі беларускія паэты Анатоль Вярцінскі і Уладзімір Паўлаў. Яны расказалі пра жыццё і творчасць загінуўшых, прачыталі іх творы.

Ф. Калеснікові́ч.

□ Адбылося чарговае пасяджэнне літаб'яднання пры рэдакцыі абласной газеты «Гродзенская праўда». Перад прысутнымі выступіў Васіль Быкаў, які падзяліўся ўражаннямі аб рабоце пленумаў праўленняў Саюзаў пісьменнікаў СССР і БССР, прысвечаных пытанням літаратурна - мастацкай крытыкі. Пасля члены аб'яднання абмеркавалі вершы паэта-пачаткоўца, студэнта педагагічнага інстытута Сяргея Няўчэні.

М Мельнік.

□ Абласны дом мастацкай самадзейнасці і абласны дом народнай творчасці ў Магілёве правялі семінар па развучванні бальных танцаў. У рабоце семінара прыняло ўдзел больш як 50 чалавек — кіраўнікі і ўдзельнікі студый бальных танцаў пры заводскіх і фабрычных палацах і дамах культуры

У дні работы семінара яго ўдзельнікі наведалі рад культасветустаноў Магілёва, пазнаёміліся з практыкай арганізацыі і праводзення танцавальных маладзёжных вечароў.

У. Бушлякоў.

СПОЎНІЛАСЯ 70 гадоў з дня нараджэння Сымона Хурсіка, беларускага пісьменніка, аднаго з тых, хто пачынаў мастацкую творчасць у шэрагах літаратурна-грамадскай арганізацыі «Маладняк» (1923—1928 гг.). Сымон Хурсік — адзін з найбольш актыўных маладнякоўскіх аўтараў другой паловы 20-х гадоў, тыповы прадстаўнік гэтага літаратурнага аб'яднання моладзі.

Нарадзіўся ён 13 лютага 1902 года ў вёсцы Снусцік Пухавіцкага раёна на Міншчыне ў сям'і селяніна. У памяці захаваліся малюнкі «цёмнага, непрывётнага жыцця», ад чаго і дзяцінства ўяўляецца пісьменніку «халодным, суровым і нават вусцішным». Пачатак вучобы ў школе супаў з пачаткам першай імперыялістычнай вайны. Пазней вучыўся ў гімназіі ў Чэрвені, там жа закончыў тры курсы педагагічнага тэхнікума, а з 1923 года пераехаў вучыцца ў Мінскі педагагічны тэхнікум.

У тэхнікуме С. Хурсік трапіў у цікавае асяроддзе маладых паэтаў і пісьменнікаў. Вучыўся ён на адным курсе з А. Александровічам, А. Якімовічам, Я. Падабедам, на іншых курсах займаліся П. Глебка, М. Лужанін, П. Трус, З. Бандарына, Н. Вішнеўская і многія іншыя пісьменнікі-пачаткоўцы. Усё гэта натхніла і яго ўзяцца за пяро.

Першае апавяданне «Адам Залес» (1923), над якім малады аўтар доўга і старанна працаваў, было ўхвалена Міхасём Чаротам, прыхільна сустрэта Змітраком Бядулем, які рыхтаваў апавяданне да друку.

ГОСЦІ МІНСКА

На сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыліся два вечары старадаўніх рамансаў, якія спявала Дзіна Дзян. Фартэпіяннае суправаджэнне піяніста Міхаіла Грыгор'ева, партыю гітар выконвалі браты Сяргей і Аляксандр Панковы. На здымку — выступае Дзіна Дзян.

Упершыню наведаў Беларусь венгерскі скрыпач Ласла Котэ. Ён выканаў творы Карэлі, Баха, Бартака, Франка. Партыю фартэпіяна выконваў Ласла Алмашы. На фота — венгерскі скрыпач Ласла Котэ.

Фота Ул. КРУКА.

СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ

СПОВЕДЗЬ РАВЕСНІКА

БЫВАЕ Ж ТАК: чытаеш новы зборнік вершаў паэта і доўга не знаходзіш нейкага ўнутранага, душэўнага кантакту са зместам і пачуццём выказванняў яго лірычнага героя, аж пакуль не натрапіш на верш, які раптам прыадчыніць перад табой акно шчырасці і даверу, захопіць цябе глыбока і надоўга, выкліча хвалю трывожнага і блізкага суперажывання і асветліць новым, зусім іншакшым святлом раней прачытаныя табой вершы, якія нібыта не кранулі цябе пры першым чытанні.

Такое здарылася са мной, калі я чытаў першы паэтычны зборнік Уладзіміра Фаміна «Падслухаў сэрца». Шчыра сказаць, асаблівага ўражання кніга не пакідала: вершы як вершы, не горшыя, але мала чым і лепшыя за тыя, што адрасуюцца чытачам літаратурнымі пачаткоўцамі ў тоненькіх, са звычным ужо сілуэтам Пегаса на папяровай вокладцы кніжачках. Праўда, дзесьці ў падсвядомасці было адчуванне таго, што зборнік усё ж больш змястоўны і больш вынашаны ў параўнанні з некаторымі іншымі першымі кніжкамі, хоць, зразумела, адчуванне такое — невялікае суцяшэнне ні для мяне, чытача, ні для аўтара, бо, не сакрэт жа, многія паэтычныя дэбюты (кніжачкі з тымі ж Пегасамі) вельмі ўжо безаблічныя, не дужа важкія на думку і пачуццё, пазначаныя пячаткай відочнага літаратурнага вучнёўства.

І вось дзесьці ў канцы зборніка трапіў мне на вочы от гэты верш:

Нам у трыццаць —
Даюць сорак пяць.
Нібы попелам скроні
пакрыты.
Пачынаюць «маторы»
здаваць,
Хоць нам кажуць:
«Жыццём не біты».

Гэта не магло не спыніць увагі, бо радкі гэтыя — не прыдумка, не паэтычная адвольнасць. Я не мог не адчуць у іх трывогі і болю сучасніка, **майго** і **нашага** равесніка. Гэта **ягоная** і **наша** споведзь, споведзь пакалення, у сны якога прыходзіць вайна, хоць яно, гэтае пакаленне, не апранала салдацкіх шынеляў і не хадзіла ў атакі.

У жыцці ж нам хапіла
спаўна.
На бацькоў сваіх
Доляй падобны.
Нас не мёдам паіла вайна
І карміла не булкаю
здобнай.
Па шляхах басаногімі нас
Гналі слоты, вятры і завеі.
У блакадных балотах
не раз
Мы, бязвусыя,
Рана сівелі,—

працягвае паэт. І я, чытач, паэтаў аднагодак, прымаю ягоныя словы як свае, выспеленыя ў сэрцы.

Заключныя радкі верша кладуцца гэтак жа важка і з той жа непрыдуманасцю **нашай** асабістасці:

Нас таксама хацелі забіць
Фашыстоўскія кулі тупыя...
Я б і рады былое забыць,
Толькі сэрца з вайны
яшчэ ные...

Верш гэты, як я ўжо казаў, змусіў мяне па-новаму зірнуць на ўвесь зборнік, ён з'явіўся нібыта тым чарадзейным ліхтарыкам, які асвятліў тое, чаго я не заўважыў, міма чаго прайшоў абыякава. На грэбені разварушанай памяці — памяці пакалення, я раптам адчуў усю шчымлівасць і гаркоту, з якімі ў вершы «Сустрэча» лірычны герой сустрэўся з бацькам, што не прыйшоў з вайны. Бацька, ідучы на фронт, наказваў маці берагчы сына, а яшчэ казаў: «Трымайцеся суседзяў...» Праз шмат гадоў бацька паўстаў з брацкай магілы ў вобразе сына, які верны бацькоўскаму запавету: «І трымаемся з тых пор...»

Памяць пакалення не забыла нічога. Не забыла яна і тых пасляваенных хлапчукоў-безбацькоўцаў, якія насілі не мужчынскія, а жаночыя прозвішчы — Ганнін, Тэклін, Марылін, Аўдоццін, бо карміцелькамі і заступнікамі тых хлапчукоў былі Ганны, Тэклі, Марылі і Аўдоцці—іхнія мацяркі-ўдовы. Час няўмольны, і мацяркі сённяшніх трыццаціпяцігадовых заўчасна — жыццё іх не песціла — незваротна адыходзяць. І таму дападаюць да душы і гэтыя вось няхітрыя, але хвалюючыя ў сваёй шчырай чалавечай прастаце радкі з верша «Рукі маці»:

А калі пакрыўдзіць хто,
бывала, —
Рукі тыя
Слёзы мне змахнуць.
— Гэтага яшчэ мне
не хапала,—
Скажа маці,—
Ты мужчынам будзь...
І сягоння,
Калі смутак горкі
Ці бяда мне сэрца скалане,
Я спяшу на наш вясковы
ўзгорак—
Да матулі роднай,
Як раней.

Бадай, у кожнай першай кніжцы паэта знойдзеш верш (а то і не адзін), прысвечаны роднай вёсцы — калыханцы дзіцячых мар і летуценняў. На жаль, у многіх з гэтых вершаў часта не знаходзіш не то што свежасці пачуцця, а, што сама дзіўна, нават знешніх адзнак канкрэтнасці і асабістасці—апяваецца вёска ўвогуле, з традыцыйнымі аселіцамі, прысадамі, гаямі. Ёсць такі верш і ў кніжцы Ул. Фаміна—называецца ён «Старынка». Не скажаць, каб ён быў надта арыгінальны па думцы—матыў традыцыйны: «Ды цябе, мая матулька-вёска... я ў грудзях збярог». І ўсё ж верш прываблівае. Бо вершы, што «ёсць такая вёска на Мсціслаўшчыне, там, дзе Воўчас свой праклала след», дзе «дзяцінства з хлопцамі віхрастымі коней гнала ў Вір на вадапой», дзе стаяць стогадовыя вербы «За Палікаравай гарой», бо верыш, што менавіта гэтая Старынка, а ніякая іншая гадавала лірычнага героя і яму «дарогу паказала ў свет».

Пакаленне, якое зведала ў дзяцінстве жахі вайны, а затым пасляваенныя безбацькоўства і нішчымніцу, якое змушана было рана зведаць смак уласна зробленага хлеба, навучылася цаніць многае, а найперш—адвечныя чалавечыя каштоўнасці: працу, сумленнасць, дружбу, вернасць, спагаду, любоў. Споведзь лірычнага героя вершаў Ул. Фаміна — і пра гэта. Кранальнымі маналогамі гэтай споведзі ўяўляюцца мне вершы «Мова мая» («Мова мая!—Без цябе б анямеў, хвіліны не змог бы пражыць я»), «Лес» («Ты заўжды цішыню і свой водар гатовы даць таму, хто ў журбе»), «Бацькоўская хата» («Нямала радзінаў сустрэла, згуляла вяселляў нямала. А зараз на ганку струхлелым трава-мурава забуяла. Расце па суседству дом новы... Ды злосці бацькоўская хата не мае ані на суседа: і ён хай жыве тут багата і шчасце людское зведае»).

І, адчуўшы і прыняўшы гэта, зусім не рытарычнымі дэкларацыямі ўспрымаеш вершы «Дзень», у якім ёсць такія, на першы погляд, пышна-халодныя радкі: «Толькі я не прывык быць глухім сузіральнікам-сведкам, раўнадушна і лёгка браць усё напавер», а таксама верш, які вянчае кніжку і пачынаецца словамі: «Аб'едкаў мне ў жыцці не трэба, я палавініць не люблю...»

Але вернемся зноў да кніжкі ўвогуле. Не абышлося ў ёй і без выдаткаў, як, напэўна, у любой першай кніжцы. Ці мо таму, што працэс выдання першай кніжкі ў нас расцягваецца на гады і аўтары да выхаду яе ў свет перарастаюць самі сябе (пра гэта гаварылася ў часе абмеркавання ў Саюзе пісьменнікаў вынікаў мінулага паэтычнага года), ці па якой іншай прычыне, але паасобныя вершы — поруч са згаданымі мною вышэй—выглядаюць малазмястоўнымі, а то і зусім кволымі спробамі пяра (маю на ўвазе, напрыклад, вершы «Явар», «Белы дождджык» і інш.). Некаторыя вершы, адчуваецца, напісаны не ад жадання чымсьці падзяліцца з чытачом, выказаць нешта істотнае, а толькі дзеля таго, каб так ці інакш выкарыстаць нейкую «паэтычную» знаходку, на якую і кладзецца, па сутнасці, уся пачуццёвая і сэнсавая «нагрузка» твора. Верш, уласна, і «трымаецца» на такіх двух-трох «ударных» радках: «Як зірну на луг — пасаг зіме рыхтуе лета» (верш «На лузе»), «Жураўель, курлыкнуўшы картава, першы промень выцягнуў з вадой» («Раніца ў вёсцы»), «То лета мне дорыць лясную паляну, нібы перапоўнены казачны кош» («Па суніцы») і г. д. А яшчэ горш тое, што гэтыя нібыта знаходкі аўтара—зусім не знаходкі, а даволі зацяганыя паэтычныя штампы. Ул. Фамін, на жаль, мае да іх занадта шчырую прыхільнасць: нават у неблагіх ягоных вершах можна сустрэць абыходкавыя радкі і выразы, накшталт—«пасівелы хлебароб», «у агністых пырсках, нібы ў ў залатой кароне», «сосны водзяць дружны карагод», «нават бога ўхопяць за сівую бараду», «россыпам алмазным аганькі», «вярба—зялёны семафор», «як касманаўт са стартавай пляцоўкі, сын старт узяў» і г. д., і д. т. п. Ад усяго гэтага, канечне ж, трэба рашуча пазбаўляцца паэту.

Мікола ГІЛЬ.

Уладзімір Фамін. «Падслухаў сэрца». Першая кніга паэта. Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1972.

ПАЭЗІЯ НЕ ПАДУЛАДНА ЧАСУ

Ржаного северного утра
вотчина,
Рассвет нежнее ржания
коня.
Иду, блестя ступнями,
вдоль обочины,
Как полный колос, голову
клоня.
И не прохожий здесь,
И не напрасный я.
Так и уйду,
Любви не утоля.
Моя неблизкая зарница
красная.
И светится в хлебах моя
земля.

«Любовь»—так назваў гэты верш Дзмітрый Кавалёў. Ёсць у ім шмат ад роднага раздолля, радкі напоўнены добрым, шчодрым пачуццём тугі, замілаваннем да таго, што ніколі не згасае ў сэрцы. Чытаеш, перачытваеш паэтаў аднатомнік «Годы», які ў канцы мінулага года выйшаў у выдавецтве «Художественная литература», і зноўку, у каторы ўжо раз, вяртаешся да гэтых простых, немудрагелістых радкоў. Паэт Сяргей Падзелкаў, які напісаў прадмову да кнігі, у гэтых радках убачыў «цэльный, пластический образ российского утра». Згодны. Толькі хіба нельга тут адчуць і водару роднай аўтару Гомельшчыны? За гэтымі радкамі ўгадваецца і тая часцінка паэтавай біяграфіі, пра якую ён больш дакладна сказаў у другім сваім вершы:

Зеленая Ветка!
Выпадало нам видется
редко.
Первый раз увидал,
Как родился,
А второй привелось —
Как женился.

Цяпер паэт жыве ў Маскве, толькі ў вершах па-ранейшаму з зямлёй бацькоў, з зямлёй, якая яго нарадзіла і выправіла ў свет.

У 1938 годзе ў газеце «Гомельская праўда» надрукаваў паэт свой першы верш. Вядома, у тых першых спробах пяра было шмат яшчэ вучнёўства, але ўжо і тады пачала раскрывацца яго аўтарская індывідуальнасць. Д. Кедрын, які ў той час працаваў літаратурным кансультантам часопіса «Молодой колхозник», цёпла адазваўся аб адным з вершаў маладога аўтара.

Толькі сем вершаў, якія пісаліся ў даваенны час, уключыў Д. Кавалёў у свой аднатомнік. Яшчэ раз сказалася аўтарская патрабавальнасць да сябе і яго надзвычайная сціпласць.

Вось яны, радкі, напісаныя больш трыццаці гадоў назад:

И небо уронит звезду
На той стороне в камыши.
Обнялись: с прохладою
рожь,
С туманом—опушка вдали.

Гэта ўжо — чыста кавалёўскае, яго паэтычная метафара.

Вайна прынесла ў паэзію Д. Кавалёва новыя гукі і фарбы. Паэт-лірык, ён сказаў сваё слова і аб народным змаганні. Але і тут, у вершах ваеннага часу, ён заставаўся лірыкам, песняром зямной красы.

Вось толькі адзін з вершаў тых дзён. «Живой твой голос» — так назваў яго Д. Кавалёў. Аўтар звяртаецца да роднай вёскі:

Деревня отчая,
С соломенными крышами,
Дымишься ль ты,
Как прежде, за бугром?
Как я любил
Голубовато-ржавую
Осоку,
Окаймляющую пруд;
Луга,
Зазеленевшие отавою...

Потым, пасля вайны, ён скажа коратка і проста пра той спакой, які зноў прыйшоў на нашу зямлю:

Опять, в песке копаясь
возле хаты,
Растут в тиши бессмертные
солдаты.

«Годы» — кніга лепшых вершаў Д. Кавалёва, якія пісаліся ім на працягу творчага жыцця. Праўда, гэта не столькі справаздача аб зробленым, як жаданне пагаварыць з чытачом пра ўчарашні дзень і сённяшні, пра жыццё краіны, пра суладзе чалавечага сэрца і часу.

Можна падоўгу яшчэ спыняцца ў яго «Стране детства», бо «там вкусно спится, сладко устается, там в страшную войну — играют только», любавацца непаўторнасцю нямногіх паэтычных радкоў аб каханні («Люблю тебя»). Чытаць і не забываць, што ўсё гэта — родная Беларусь, якая дала аўтару крылы да палёту, вывела яго ў глыбокі і чароўны свет паэзіі.

А. МАРЦІНОВІЧ.

Дзмітрый Кавалёў. «Гады». Выбранае. На рускай мове. Выдавецтва «Художественная литература». М., 1971.

Заўвагі на палях

НЯМА МЯЖЫ ФАНТАЗІІ

У апошнім нумары часопіса «Полымя» за 1971 год змешчана 4-я кніга рамана-хронікі Ілы Гурскага «Вецер веку» пад назвай «Агнявыя гады». Гэта 1919—1920 гады: першыя крокі Беларускай ССР, стварэнне Літоўска-Беларускай ССР, барацьба з белапольскімі інтэрвентамі, падпольная праца і партызанская барацьба на акупіраванай тэрыторыі, вызваленне БССР і аднаўленне Савецкай улады, адступленне Чырвонай Арміі з Віслы, барацьба з бандамі Булак-Балаховіча. Гаворка ідзе пра цікавыя і важныя гістарычныя падзеі, паказаны выдатныя дзяржаўныя, партыйныя і ваенныя дзеячы У. І. Ленін, В. С. Міцкевіч-Капсукас, А. Ф. Мяснікоў, А. Р. Чарвякоў, С. І. Берсан, М. М. Тухачэўскі, І. С. Уншліхт, партызаны, падпольшчыкі, а таксама прадстаўнікі варожага лагера. Мусіць, таму гэты раман і названы раманам-хронікай. Усё гэта добра. Але тут некаторыя важныя падзеі, некаторыя гістарычныя асобы — удзельнікі гэтых падзей — пададзены, на маю думку, у скажоным выглядзе. Праўда, некаторыя скажуць: гэта ж мастацкі твор! Так, але навошта дапускаць блытаніну ў гістарычных падзеях, фактах, месцах і часе дзеяння, уводзіць у зман чытача?

Пачынаецца раман-хроніка словамі: «Пятага студзеня 1919 года ў Мінску адбылося пасяджэнне Часовага рэвалюцыйнага рабоча-сялянскага ўрада Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі». А яно адбылося 7 студзеня 1919 года. «Другога—чацвёртага лютага 1919 года ў Мінску..., — чытаем далей, — адбыўся Першы з'езд Саветаў...» А гэта вельмі важная падзея ў жыцці Беларусі адбылася 2—3 лютага. «На з'ездзе быў выбраны Цэнтральны Выканаўчы Камітэт БССР у складзе 45 чалавек», — піша аўтар. А ён быў выбраны ў складзе 50 чалавек. Між іншым, у 1919 годзе і пазней ніхто не называў лідэра літоўскіх бальшавікоў Міцкявічусам-Капсукасам. Ён зваўся проста Міцкевіч-Капсукас і пад гэтым прозвішчам пахаваны ў 1935 годзе на Навадзевічых могілках у Маскве. Першую частку прозвішча без ведама яго ўладальніка змянілі значна пазней.

Вельмі дзіўным падаў аўтар вобраз члена Савета абароны Літоўска-Беларускай ССР Аўгінні Багданаўны Бош. Калі ёй прапанавалі ехаць у Маскву да У. І. Леніна, яна спалохалася, нібы дзяўчынка, якая першы раз едзе ў Маскву ды яшчэ да самога Леніна. Гэта вельмі непраўдападобна. Бош, член партыі з 1901 года, якая перапісвалася з У. І. Леніным, калі ён быў за мяжой, якая была выклікана Уладзімірам Ільічом у Швейцарыю для ўдзелу ў міжнароднай жаночай сацыялістычнай канферэнцыі ў 1915 годзе, Бош, якая не раз выступала супраць Леніна па нацыянальным пытанні за мяжой, па пытанні аб Брэсцкім міры ў Расіі, Бош, якая камандавала атрадам Чырвонай гвардыі ў В. Прымакова і не раз глядзела ў вочы смерці, і... раптам кажа: «Калі я ўбачу Леніна, я і двух слоў не звяжу». Хто ж гэтаму паверыць?

«Дзесяць запаведзей чырвоных партызанаў Беларусі» паявіліся не ў 1919 годзе, як падае аўтар, а ў 1920 і былі апублікаваны ў падпольнай партызанскай газеце «Белорусская правда» і ў многіх адозвах. Члена РВС 16-й арміі Сярго Арджанікідзе аўтар рамана прымусіў займацца не сваімі справамі: распрацоўваць СТРАТЭГІЧ-

МАЙСТАР ВАКАЛЬНАЙ МУЗЫКІ

«Падлічана, што ў васемнаццаці канцэртных праграмах народнага хору, падрыхтаваных ім з дня заснавання калектыву, каля сарака розных твораў належыць Івану Кузняцову. Тут і героіка-патрыятычная, лірычная, жартоўныя песні, і музыка да некаторых танцавальных пастановак, і, нарэшце, цэлая кантата «Нёманскі край» на словы А. Русака».

Гэтую цытату я ўзяў з кніжкі Г. Загароднята «Іван Кузняцоў», выдадзенай нядаўна выдавецтвам «Беларусь» у серыі «Нашы кампазітары».

Сапраўды, каму ў Беларусі не вядомы такія песні Кузняцова, як «Шырокія палі стэпавыя», «Партыя—наша шчасце», «Жывая дума Ільіча», «Беларусь—наша маці», «Ходзяць песні над ракою»? Улюбёны жанр кампазітара таксама і кантатна-аратарыяльны, які дае мастаку шырокія магчымасці для стварэння цікавых музычных палотнаў. Таму не можа не парадаваць факт выхаду кнігі пра кампазітара.

Г. Загародні пабудаваў кнігу ў форме разгорнутага біяграфічнага нарыса, са старонак якога паўстае перад намі вобраз кампазітара-шукальніка. Гэтым яна выгадна адрозніваецца ад іншых кніжак такога плана, дзе часам вытворчыя, хай сабе і творчыя справы, засланяюць жывога чалавека.

Вельмі цікава, па-журналісцку ўсхвалявана расказвае аўтар пра дзіцячыя гады кампазітара, пра яго знаёмства з народнай песняй, пра бацькоў і настаўнікаў, якія падтрымалі яго на шляху да любімай прафесіі, пра арганізацыю ім аркестра народных інструментаў, пра першую спробу стварыць музыку. А далей быў фронт, цяжкае раненне, заняткі ў Ленінградскім музычным вучылішчы імя Рымскага-Корсакава, эвакуацыя з акружанага ворагам горада, праца, зноў вучоба— у Гомельскім музычным вучылішчы і Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

У раздзеле «Добры дзень, зямля цалінная» Г. Загародні вельмі ўдала скарыстаў дзённік кампазітара, які той вёў у час сваёй творчай камандзіроўкі на цалінныя землі Казахстана. Тут асабліва ярка паўстае аблічча кампазітара—чалавека працавітага, няўрымслівага, які на цаліне не толькі збіраў матэрыял для творчасці, але і шмат дапамагаў мастацкай самадзейнасці.

Творчасць кампазітара Г. Загародні разглядае прафесійна і ў той жа час даступна і папулярна. Рэцэнзуючы той ці іншы твор, аўтар не забываецца расказаць, як узнікла яго задума, у якіх умовах ён ствараўся. Упэўнены, што музыказнаўчыя раздзелы кніжкі будуць чытацца аднолькава лёгка як музыкантамі-прафесіяналамі, так і аматарамі музыкі, якія не маюць спецыяльнай падрыхтоўкі.

Амаль ніхто з аўтараў кніг пра кампазітараў не пісаў пра іх сувязі з выканаўцамі. А між іншым, часта менавіта ад выканаўцаў залежыць поспех таго ці іншага музычнага твора. Таму нельга не адзначыць, што кніжка мае спецыяльны раздзел «У сяброўстве з выканаўцамі». У ім Г. Загародні расказвае пра творчыя сувязі І. Кузняцова з прафесійнымі музычнымі калектывамі, асобнымі выканаўцамі нашай рэспублікі, пра яго дапамогу мастацкай самадзейнасці, пра тое, як гэтыя сувязі дапамагаюць нараджэнню новых твораў.

На жаль, нельга не адзначыць пэўнай неахайнасці ў стылі, у выніку якой у кнізе трапляюцца сказы накшталт «...вечарамі шмат з ім рэпеціраваў у дзве рукі» (тут размова ідзе напэўна аб ігры дуэтам).

Увогуле кніжка Г. Загародняга пакідае самае лепшае ўражанне. Добра зрабіла выдавецтва «Беларусь», што выдала яе вялікім тыражом.

Д. ЖУРАЎЛЁЎ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

ПАВЕЯЛА ЦЯПЛОМ ЗЯМЛІ...

Васіль Хомчанка па-ранейшаму верны сваёй тэме — тэме мужнасці і гераізму савецкага чалавека, яго маральнай адказнасці ў складаныя моманты жыцця на вайне і ў мірны час. Пра гэта — і новы зборнік яго апавяданняў «Цёплая зямля». Мінулае і цяперашняе непарыўна звязаны ў кожным апавяданні, і амаль над кожным гарыць зарыва мінулых грозных бітваў — толькі два з шаснаццаці не датычаць тэмы вайны

У адным з гэтых апавяданняў — «Васіліна» — гаворка ідзе аб месцы і абавязку савецкага чалавека ў барацьбе не з абстрактным злом, а з канкрэтным, у дадзеным выпадку — з белагвардзейскай контррэвалюцыяй. Узорам вырашэння маральнага канфлікту паміж пачуццём спагады да асобнага чалавека і абавязкам перад народам пісьменнік бярэ учынкі Уладзіміра Ільіча Леніна, Дзяржынскага, работнікаў ЧК. У іх справядлівым судзе ён бачыць праяўленне вышэйшай гуманнасці.

У нечым падобны канфлікт і другога апавядання—«Пратэст». Тут барацьба адбываецца ў душы старшыні трыбунала, барацьба паміж сэнсам і літарай закона, за і супраць расстрэлу дэзерціра Яфімава. Так, фармальна ён дэзерцір, які адлучыўся ў палявых умовах самавольна на тры дні. Але ён жа і храбры, вынослівы, стойкі салдат. Так, жартаўнік Яфімаў — шалапут і шэльма, але ён жа і чалавек, які зведаў цяжкае. бадзячае дзяцінства, уцёк ад бацькі-п'яніцы да зладзеяў, захаваўшы, аднак, жывую добрую душу і сумленнасць. Ён па сваёй дураслівасці не разумее нават, што над яго галавой навісла суровая кара. «Вы мяне, грамадзяне суддзі, не судзіце, адпусціце ў роту, а то ў нашым узводзе салдат не хапае. А я вас не падвяду», — спакойна запэўнівае ён трыбунал. Капітан юстыцыі Пятроў — не ліберал, як яго абвінавачвае старшыня трыбунала. Гэта чалавечны і разумны суддзя, ён прысуджае Яфімава да ўмоўнай меры спагнання, ведаючы, што яго, Пятрова, чакаюць за гэта непрыемнасці па службе. Салдат Яфімаў амаль адразу ж пасля суда здзяйсняе подзвіг, знаходзіць пакутлівую смерць у баі. Так жыццё само выносіць апошні прысуд і абвінавачанаму і яго суддзям, прысуд у славу чалавечнасці, супраць фармальнай правільнасці.

Любоў да жыцця з'яўляецца адной з «вечных» тэм літаратуры, якая знайшла трактоўку і ўвасабленне ў мностве твораў, многія з якіх сталі класічнымі і хрэстаматыйнымі. Савецкія пісьменнікі далі сваё тлумачэнне яе; яны ўславілі не проста любоў да жыцця наогул, а любоў да жыцця, напоўненага глыбокім грамадска-карысным зместам. Гэтай тэме прысвечана і адно з лепшых апавяданняў зборніка, назва якога справядліва дала назву ўсёй кніжцы — «Цёплая зямля». Гэта драматычны эпізод з жыцця і працы сапёраў, людзей, якія ачышчаюць зямлю ад прытоенай смерці. Аб маральных якасцях такіх людзей сведчыць сама іх работа, якая з'яўляецца штодзённым, штогадзінным подзвігам у імя людзей. Такі лейтэнант Васілец. Чорную, цяжкую, будную работу — выкапаць іржавую авіябомбу, перавезці яе ў пустыннае месца — Васілец і яго памочнікі выконваюць спакойна і звычна. Але вось у апошні момант, калі бомба павінна ўзарвацца, проста на яго імчацца конна вясковыя хлапчукі, якія гуляюць у будзёнаўцаў. «Васілец ірвануўся да бомбы. Бег наперадзе коней. Тупат іх «біў» па галаве. Спіной адчуваў цёплае конскае дыханне. Дзесяць, пяць, тры крокі да бомбы. Зеленкаваты дымок падабраўся ўжо амаль да запала. Васілец паспеў яшчэ ступіць адзін крок, паспеў схапіцца за шнур... Дэтанатар шчоўкнуў у паветры...»

Радасць жыцця і любоў да жыцця вобразна і лаканічна перадаецца дзвюма —трыма кароткімі фразамі ў канцы апавядання. Лейтэнант Васілец, сеўшы на траву, праводзіць вачыма выратаваных дзяцей і адчувае ўсёй істотай жывую, родную цеплыню нагрэтай зямлі. Кароткае апавяданне нясе вялікі эмацыянальны і маральны зарад.

Дарэчы, і іншыя найбольш удалыя апавяданні невялікія па памеры («Ладкі-ладусі», «Падкова», «Інтэрнацыянал», «Пратэст»). Іх сціпласць, паўната думкі, яркасць вобразаў гаворыць аб тым, што В. Хомчанка ўсё больш і больш адточвае сваё майстэрства навеліста, імкнучыся на невялікай плошчы намаляваць многае, зрабіць апавяданне напружаным і займальным.

Самае кароткае апавяданне —«Інтэрнацыянал» Змест яго такі. На двары аўстрыйскага гарадка ляжаць музычныя інструменты. Двое музыкантаў, толькі-толькі вызваленыя з гітлераўскага лагера, спрабуюць іграць «Інтэрнацыянал», як некалі ў рабочым клубе. Для поўнага аркестра не хапае музыкантаў: хто памёр, хто забіты ці павешаны. Але паступова інструменты разбіраюць італьянцы, румыны, немцы. Застаецца толькі барабан. Яго нясмела бярэ хлапчук, ціхенька пастуквае... Музыка мацнее. Гімн вызвалення ўладна і ўрачыста плыве над зямлёй.

У зборніку, аднак, не ўсё раўнацэнна. Няўдачы спасцігаюць В. Хомчанку там, дзе ён бярэ для сюжэта факты малазначныя або ўжо часта выкарыстаныя і не раскрывае ў іх нічога новага. Напрыклад, расчароўваюць уяўнай глыбінёй апавяданне «Ракі» і «Тры гадзіны звальнення». Павярхоўнае адлюстраванне пачуццяў у апавяданні «Лішнія рэйсы». Засмучае «эпічны» спакой, падобны на раўнадушнасць, з якім расказана аб трагічным лёсе жанчыны ў апавяданні «Хата пры дарозе».

Затое пасля гэтага вялага апавядання раптам з захапленнем акунаешся ў вадаварот падзей дэтэктыўнага апавядання «Палова сутак». Што ж, трэба пажадаць В. Хомчанку поспеху і ў гэтым жанры, якому, як і ўсякаму іншаму, патрэбны глыбіня і дакладнасць ідэй і характараў, цікавыя тэмы і майстэрскае выкарыстанне мастацкай задумы.

М. СТАЛЯРОЎ.

В. Хомчанка. «Цёплая зямля». Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1971.

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Д. Бічэль-Загнетава. Рыжая палянка. Паэма. Мастак Н. Шчасная. 1971 г. 20 стар. Тыраж 50 000 экз. Цана 19 кап.

М. Гроднеў. Заручыны. Аповесць у апавяданнях. Мастак С. Кухараў. 1972 г. 256 стар. Тыраж 8 000 экз. Цана 36 кап.

Ул. Ляпёшкін. Званкі-званочкі. Мастак М. Карпенка. 1972 г. 32 стар. Тыраж 50 000 экз. Цана 19 кап.

П. Макаль. Адчыніце, казляняткі! Вершаваная казка ў 2-х частках. Малюнкі Ул. Пашчасцева. 1972 г. 56 стар. Тыраж 20 000 экз. Цана 15 кап.

Ул. Мехаў. Слухаецца справа аб замаху... Дакументальныя нарысы. Мастак Г. Скрыпнічэнка. 1972 г 152 стар. Тыраж 10 000 экз. Цана 33 кап.

Я. Сіпакоў. З вясны ў лета. Бібліятэка беларускай паэзіі. Афармленне В. Юрчанкі. 1972 г. 168 стар. Тыраж 3 000 экз. Цана 56 кап.

А. Талстой. Залаты ключык або прыгоды Бураціна. Пераклад А. Бачылы. Малюнкі В. Шаранговіча. 1971 г. 112 стар. Тыраж 50 000 экз. Цана 65 кап.

М. Танк. Ключ жураўліны. Лірыка. Мастакі Ул. і М. Басалыгі. 1972 г. 496 стар. Тыраж 8 000 экз. Цана 2 руб. 08 кап.

В. Шымук. Світанне. Вершы. Мастак М. Лазавой. 1972 г. 96 стар. Тыраж 3 000 экз. Цана 32 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «ВЫШЭЙШАЯ ШКОЛА»

А. Дзмітрук. Марксізм супраць апартунізму. На рускай мове. Вокладка Г. Малышава. 1971 г. 160 стар. Тыраж 1 000 экз. Цана 18 кап.

С. Карабан. Нарысы гісторыі беларускай эстэтычнай думкі і літаратурнай крытыкі. 1971 г. 200 стар. Тыраж 1 000 экз. Цана 1 руб. 09 кап.

Л. Падгайскі. Словазлучэнне ў беларускай мове. 1972 г. 192 стар. Тыраж 1 000 экз. Цана 38 кап.

ВЫДАВЕЦТВА БДУ ІМЯ У. І. ЛЕНІНА

М. Булахаў. Гісторыя прыметнікаў беларускай мовы. Мастак Г. Крычэўскі. 1971 г. 296 стар. Тыраж 1 500 экз. Цана 1 руб. 66 кап.

Н. Галаўко. Літаратурна-эстэтычныя погляды паэтаў «Іскры». На рускай мове. 1972 г. 144 стар. Тыраж 2 000 экз. Цана 10 кап.

В. Рагойша. Пераклаў Якуб Колас... Вокладка І. Андрыянава. 1972 г. 112 стар. Тыраж 1 800 экз. Цана 66 кап.

ны план для камандавання Заходняга фронту, непасрэдна кіраваць аперацыяй па разгроме бабруйскай групоўкі ворага. Безумоўна, Арджанікідзе праводзіў у арміі вялікую работу, але што ж, дазвольце запытаць у аўтара, рабілі камандуючыя і начальнікі штаба фронту і арміі, камандзіры дывізій? Няўжо яны не маглі распрацаваць плана разгрому групоўкі ворага ці кіраваць выкананнем аперацыі? Безумоўна, гэта не так.

Пасля вызвалення Мінска ад белапалякаў (11 ліпеня 1920 года) у горад прыбылі члены губернскага ваенна-рэвалюцыйнага камітэта. Быў наладжаны мітынг на Саборнай плошчы. Адзін з герояў рамана—Сцяпан Галуза — выступае на мітынгу і кажа: «...за вызваленне Мінска аддалі сваё жыццё многія чырвонаармейцы, сярод іх Анс Эрнеставіч Даўман — член Рэўваенсавета 16-й арміі і Іосіф Майсеевіч Флакс — начальнік Палітаддзела 8-й дывізіі». Пахаваў іх аўтар заўчасна, у ліпені 1920 года яны яшчэ былі жывыя і змагаліся за вызваленне Беларусі, загінулі пазней і не за вызваленне Мінска (хоць і пахаваны ў Мінску ў парку імя М. Горкага). Камандзір 10-й стралковай дывізіі А. Даўман загінуў у баях за вызваленне Брэста 2 жніўня 1920 года і быў пасмяротна ўзнагароджан 2 ордэнамі Чырвонага Сцяга, а Флакс забіты 4 жніўня 1920 года ў мястэчку Янаў, што паўночней Беластока.

У маі-чэрвені 1920 года на працягу 6 тыдняў часова выконваў абавязкі начальніка палітаддзела Заходняга фронту сакратар Маскоўскага камітэта РКП(б) А. Ф. Мяснікоў. Гэта было звязана з тым, што начальнік палітаддзела К. І. Шутко цяжка захварэў і загадам Рэўваенсавета Рэспублікі быў адпраўлен на лячэнне і адпачынак. Вярнуўшыся з адпачынку, Шутко з 3 ліпеня зноў узначаліў палітаддзел фронту, а Мяснікоў вярнуўся ў Маскву і прыступіў да выканання сваіх прамых абавязкаў. Аўтару рамана чамусьці не спадабаўся стары бальшавік Шутко і ён на яго месца пасадзіў Мяснікова да канца польска-савецкай вайны. І вось, сам таго не чакаючы, Мяснікоў удзельнічае ў мітынгу на Саборнай плошчы ў Мінску пасля яго вызвалення, рэдагуе тэкст Дэкларацыі аб паўторным абвяшчэнні незалежнасці БССР, прымае парад часцей Чырвонай Арміі ў Мінску, з ім ужо ў Смаленску (гэта пасля адступлення з Віслы) вядзе гутарку як з начальнікам Палітупраўлення фронту адзін з герояў рамана Саўка Касач, з ім там жа раяцца М. М. Тухачэўскі і І. С. Уншліхт. Але ўсіх гэтых падзей з удзелам Мяснікова не было і не магло быць. Ён працаваў у гэты час у Маскве і паводле загаду РВС Рэспублікі наладжваў працу Наркамата шляхоў зносін, каб як мага хутчэй і своечасова перакінуць з Усходняга фронту на Заходні падмацаванні, боепрыпасы і інш.

Незразумела, як можна было правесці агляд часцей Чырвонай Арміі Заходняга фронту ў Мінску. А хто ж вёў праследаванне праціўніка? Мусіць, гэта быў парад часцей мінскага гарнізона ў гонар вызвалення сталіцы ад белапалякаў. Я. А. Адамовіч не мог быць у цывільнай вопратцы на гэтым парадзе, бо ён знаходзіўся на вайсковай службе — быў мінскім губернскім ваенным камісарам.

Ёсць і іншыя гістарычныя недакладнасці, у якія аўтар рамана прапануе паверыць. Але навошта гэта? Вядома, гэта не навуковы трактат, а мастацкі твор, гістарычны раман. Праца над такім творам патрабуе ад аўтара стараннага і добрасумленнага даследавання гістарычнага матэрыялу. Інакш такі твор у пазнавальных адносінах прынясе шкоду чытачам.

М. КАМІНСКІ,
старшы навуковы рэдактар БелСЭ.

— ІВАН ІГНАТАВІЧ заняты, — жаночы голас такі ж няўмольны, як і прыгожы.

— А вы скажыце яму, што звоніць...

— Ды не магу я, таварыш. Разумееце?

— ...што звоніць Баранчук, яго былы школьны настаўнік.

У тэлефоннай трубцы затрашчала. Баранчук прыгладзіў рэдкія сівыя валасы.

— Трацця слухае,—загучэў густы басок.

— Добры дзень, Іван Ігнатавіч!.. Баранчук звоніць. Так, Фёдар Кірылавіч. Не забылі?.. Іван Ігнатавіч, у нашай школе ў гэтую суботу—традыцыйны вечар сустрэчы школьнікаў з былымі выпускнікамі. Ад імя ўсяго калектыву, і ад сябе асабіста запрашаю вас, Іван Ігнатавіч. Спецыяльна ж рыхтуемся, хе-хе... Дарогі няма, няма.. Я да шашы пад'еду на санях, Іван Ігнатавіч. Так... Ясна, Іван Ігнатавіч. Да сустрэчы, Іван Ігнатавіч! Чакаем!..

У суботу Баранчук запрог школьнага каня, кінуў у сані свежанькага сена, разраўняў яго, пасядзеў, ці не мулка, заслаў яго коўдрай і паехаў сустракаць свайго былога вучня Івана Трацьцяка, а цяпер вядомага ледзь не ўсім у вобласці Івана Ігнатавіча.

Дарога ішла па полі паўз раку, а потым праз дуброву, засыпаную снегам. Старадаўнія дубы пераплялі голле над дарогай, і таму яна нагадвала тунель, у якім было вельмі ціха—чулася, як пасапвае конь, як з прыглушаным піскам пад рыхлым снегам, што сыпаў без супынку апошні тыдзень, слізгаюць палазы па гарбатым карэнні.

Баранчук ехаў і думаў пра сябе з той бязлітаснай шчырасцю, на якую толькі здольны чалавек у глухім лесе без адзінай сведкі побач. Ён думаў пра сваю педагагічную дзейнасць, якая ў яго вачах цяпер нічога не была вартая, ставіў пад сумненне свой шматгадовы вопыт настаўніка, сваё ўменне добра разбірацца ў людзях. Колькім вучням ён аўтарытэтна абяцаў вялікую будучыню, а цяпер тых, адзначаных яго ўвагай, і нідзе не чуваць, параскідала жыццё, пагубляла... А Іван Трацьцяк—цяпер Іван Ігнатавіч, да якога нават дазваніцца не так лёгка. Відаць, ён, Баранчук, ніколі не ўмеў разбірацца ў людзях, а бачыў іх такімі, якімі хацеў бачыць, ці такімі, якімі яны паказвалі сябе.

Баранчук напружана ўспамінае, і ніяк не можа ўспомніць, не можа ўявіць, якім жа быў Іван Трацьцяк школьнікам. Калі вучыўся, як вучыўся, ён цяпер ведае дакладна: паглядзеў у школьным архіве. А вось якім быў гэты Іван Трацьцяк, чым асаблівым вызначаўся?.. Можа быў звычайны вучань, якіх нямала прайшло праз яго рукі, не пакінуўшы пра сябе нічога ў памяці. Не, цяперашні Іван Ігнатавіч не мог быць звычайным. Не мог... А ці не ён гэта некалі выбіў мячом акно ў настаўніцкай. Мяч, разбіўшы шкло, ударыў па галаве выкладчыцу нямецкай мовы, і тая потым крычала, што гэта знарок, што яе хацелі аглушыць, бо вучні не хочуць вучыць нямецкую мову. І сапраўды, адразу пасля вайны многія дзеці не хацелі вучыць нямецкую мову. Тады ўвесь клас ці шосты, ці сёмы, цяпер ніяк і не ўспомніць, стаяў цэлы ўрок. Потым выйшаў, здаецца, Іван Трацьцяк, і сказаў, што гэта ён выпадкова ўдарыў мячом у акно. Пасля гаварылі, што і зусім не ён ударыў, ды Баранчуку было ўсё роўна: вінаваты быў наказаны своечасова... А пасля дзевятага класа Іван Трацьцяк два гады не хадзіў у школу. Рабіў у калгасе. Цяпер на вёсцы расказваюць, што ён рабіў тады ледзь не брыгадзірам, а хто сцвярджае, што толькі ўчотчыкам... Баранчук жа нічога не ведаў, нават не ведаў, чаму Трацьцяк кінуў школу—іх, пераросткаў, нямала кідала вучыцца. Пабудаваўшы хату—гэта цяпер расказваюць, што ён кідаў школу, каб пабудаваць маці хату—ён пачаў хадзіць у дзесяты клас. Скончыў яго на тройкі. Паехаў паступаць у педагагічны інстытут у Мазыр. А куды яшчэ ён мог паехаць з такім атэстатам?.. А нешта ж было ў характары Івана Трацьцяка такое, што дазволіла яму стаць тым, кім ён быў цяпер. І як здарылася, што ён, Баранчук, не звярнуў ніякай увагі на яго тады? Змагаўся за паспяховасць, за дысцыпліну, і не надта думаў, кім могуць стаць яго вучні ў будучым... Так вось і здарылася з Іванам Трацьцяком. І ні ён, Баранчук, ні іншыя настаўнікі ніколі не цікавіліся, як склалася жыццё ў гэтага Трацьцяка. І толькі даведаліся пра яго з газетнай справаздачы. Спачатку дык і не паверылі, а потым здзіўляліся, ды ахалі. Здзіўляўся і ахаў і ён, Баранчук, ссівелы педагог... І вось ён цяпер едзе сустракаць свайго былога вучня і хвалюецца, ці прыедзе той...

Ля шашы Баранчук развярнуў сані, кінуў сена каню і пачаў з нецярпеннем углядацца туды, дзе шаша, узляцеўшы на ўзгорак, знікала з вачэй. Не паспеў Баранчук раскурыць і папяросу, як падкацілася чорная «Волга». Спынілася. З яе выйшаў шырокі і высокі мужчына, і легкавушка побач з ім неяк адразу памізарнела, здавалася, што яна і не магла ўмясціць такога чалавека. Іван Ігнатавіч загадаў шафёру пад'ехаць заўтра, папрасіў прабачэння ў Баранчука, што прымусіў крыху пачакаць, падняў каракулевы каўнер паліто, скіраваў да саней.

Дамоў конь бег шпарка, не трэба было і падганяць. Пацяжэлыя сані гойдала меней, толькі зрэдку заносіла там, дзе пад рыхлым снегам былі выбоіны, стукала іх аб дрэва, кідала ў другі бок. І тады Іван Ігнатавіч, які стаяў на каленях, хапаўся за плечы Баранчука, каб не зваліцца.

— Які лес!—захапляўся госць, нібы ўпершыню бачыў дуброву.—Я, ведаеце, многа дзе пабыў, але такога лесу не бачыў. Шкада, што рэдка прыходзіцца бываць дома... А як рыбка ў возеры? Калісь там надрэнна браліся акуні.

Непрыкметна мінуліся лес, поле. Дарога скацілася з высокага берагу, лягла на раку, крута ўзляцела на другі бераг. Праехалі паўз хату бакеншчыка, што адна стаяла на беразе. За хатай быў доўгі ставок, які тут усе называлі возерам. На тым беразе гэтага возера і раскінулася вёска, паглядваючы на свет з-пад заснежаных стрэх.

— Можа ў школу заедзем, Іван Ігнатавіч?—спытаў Баранчук.

— Потым, потым, Фёдар Кірылавіч,—адмовіўся Трацьцяк.—Забягу да сваёй цёткі, ды можа яшчэ паспею хаця трохі пасядзець на возеры з вудай...

Баранчук распрог каня, зайшоў дамоў пераапрануцца. Вячэраць не стаў. Хуценька прагледзеў газеты, прынёс жонцы вады з калодзежа, унёс дроў і, калі пачало змяркацца, пайшоў у школу.

Школьны калідор быў заліты электрычным святлом, а таму здаваўся яшчэ больш вузкім і цесным. Пакарабачаная столь уся ў трэшчынах, сцены месцамі павыпіралі і знізу пабраліся рудымі плямамі. Масляная фарба на сценах пузырылася і абсыпалася. Падлога таксама была няроўнай, у выбоінах: відаць, пападгнівалі стаякі, ды і сцены садзіліся. І як ні раманта валі школу, яна праз месяц станавілася такой жа, як і да рамонту: стары струхнелы будынак. І ў урачыстыя моманты, асабліва, калі прыязджалі госці, Баранчук саромеўся свае школы. І сёння, адказваючы кіўком галавы на прывітанні вучняў і былых выпускнікоў, паскрыпваючы масніцамі, ён хуценька прайшоў у настаўніцкую, застаўленую цесна сталамі, заваленымі хімічнымі і фізічнымі прыборамі, для якіх не было месца ў класных пакоях. Сеў за свой дырэктарскі стол. За доўгія гады работы ён навучыўся здагадвацца па гуках, што рабілася ў школе. Чуюцца глухія ўдары дзвярэй у калідоры—заходзяць свае: свае зачыняюць дзверы асцярожна. Дырэктар да гэтага прывучыў усіх. Не прывучыў аднаго толькі завуча. Завуч хадзіў з кульбай, кульгаў, можа таму ён і саромеўся яму зрабіць заўвагу. Вось моцна грукнулі дзверы, што аж задзінкалі шкляныя прабіркі на стале. А раптам гэта з'явіўся сам Іван Ігнатавіч?

Не, па калідору кульгаў Платон Ціханавіч, завуч. У адной руцэ кульба, у другой—шапка, якой ён размахваў, нібы мух адганяў. Галава ў Платона Ціханавіча сівая, хаця твар і малады.

— Сустрэлі?—яшчэ здалёк спытаў завуч.

— Сустрэў,—незадаволена адказаў Баранчук.

— А дзе ж ён?

— Яшчэ не прыходзіў,—і ўжо ў настаўніцкай растлумачыў, — захацелася, бачыце, яму з вудай на возеры пасядзець...

— Э-э, трэба ж было прадугледзець такую сітуацыю. Падрыхтавацца і пайсці з ім...

— Я падумаў, ды позна. У мяне ж тых вудаў ніколі не было.

— Так... А ведаеце, што калі нам удасца дамовіцца з Іванам Ігнатавічам, каб школу будавалі ў гэтым годзе па зацверджаным праекце, то мы вырашым праблему на якіх пяць год. Праз пяць-шэсць год нам зноў будзе цесна... Я падлічыў. Дык калі ўжо прасіць, дык прасіць, каб заадно і праект змянілі. Каб пабудавалі па такім праекце, як у райцэнтры. Тады можна было б і пачакаць яшчэ гэтыя два гады, хай будуюць, як і запланавалі. Затое потым для нашай вёскі праблема са школай будзе вырашана вельмі на доўга. Лічы, што назаўсёды.

— А гэта думка,—згадзіўся Баранчук.—Тады б у нас была сапраўдная школа. Толькі так, дарагі мой Платон Ціханавіч. Самім гаворку пра школу не распачынаць, каб нічога не западозрыў. А то можа і пакрыўдзіцца. Ён—чалавек разумны, сам усё ўбачыць, і не можа быць, каб не спытаў, не пацікавіўся...

— Ды тут толькі сляпы нічога не ўбачыць. Не школа, а хлеў. Чаго яго так доўга няма?—хваляваўся дырэктар. Не сядзіць жа на возеры: цёмна...

— А можа пачнем?—прапанаваў Платон Ціханавіч.—Што яму наша гаворка трэба? Яму недзе свае сходы абрыдлі. Яму цікавей будзе наша неафіцыйная частка. А тым, што мы яго не чакалі, мы толькі падкрэслім, што ён застаўся для нас у першую чаргу нашым выпускніком.

— У цябе геніяльная галава, Платон Ціханавіч,—пагадзіўся Баранчук.

Цесна сядзелі размажнелыя госці за школьнымі партамі ў самым вялікім пакоі, у якім быў і піянерскі пакой, і школьны музей, а ўзімку дык і спартыўная зала. Баранчук сваю прывітальную прамову пачынаў з традыцыйнага жарту, які заўсёды гучаў сумна, што каб убачыць, як выраслі іх былыя выхаванцы, і каб яны гэта самі адчулі, трэба іх усадзіць за школьныя парты.

І цяпер ён так сказаў...

Леанід
ГАЎРЫЛКІН

АПАВЯДАННЕ

ЗІМОВЫМ ДНЁМ

Трацьцяк прыйшоў, калі выступленні школьнікаў і гасцей закончыліся. У яго была вясёлая добразычлівая ўсмешка, расчырванелы на марозе твар.

— Вінаваты, сто разоў вінаваты,— яшчэ з парога загаварыў ён.—Акуні ніяк не адпускалі.

І ўсе раптам убачылі не Івана Ігнатавіча, а таго даўняга Івана Трацьцяка, які пасля вялікага перапынку ўбягаў у клас і шчаслівы крычаў, што яны абыгралі ў валейбол дзевяцікласнікаў.

Івану Ігнатавічу адразу ж далі слова. Спачатку ён стаяў за сталом разгублены, нават нейкі бездапаможны, нібы вучань, які не ведаў урока. Але вось ён, цяжка паморшчыўся абвёў усіх прыжмуранымі вачыма,—і ўжо не было заядлага валейбаліста-разакі, а быў чалавек, які не мае права гаварыць абы што, які прывык адказваць за кожнае слова... Гаварыў ён мала. Сказаў пра чуласць, пра любоў да працы, параіў будучым выпускнікам не баяцца цяжкасцей, а потым яшчэ раз папрасіў прабачэння, што не падрыхтаваўся да выступлення, а таму можа крыху блытана гаварыў.

Баранчук падзякваў Івану Ігнатавічу за змястоўную і карысную прамову, аб'явіў, што на гэтым вечар сустрэчы заканчваецца, што танцы для школьнікаў пераносяцца на заўтра. Вучні разышліся, нямала здзіўленыя такім нечаканым фіналам. Госці, як больш вопытныя ў жыцці людзі, пра нешта здагадваліся, красамоўна перамігваючыся. Былі і скептыкі, якія лічылі, што адмена танцаў яшчэ нічога не азначае, але і скептыкі мусілі замаўчаць, калі завуч адамкнуў дзверы ў суседнім класе, і адтуль тыхнула цыбуляй, кіслай капустай і смажаным мясам.

І хаця дырэктар школы і завуч пасадзілі Івана Ігнатавіча за сталом паміж сабой, але ўвагай яго завалодаць так і не ўдалося. Пасля першай жа чаркі яны былі паспрабавалі загаварыць з ім пра сур'ёзныя праблемы, дык ім перашкодзіла заалагічка Зоя Кірэеўна, маладая настаўніца, якая толькі першы год працавала ў школе. Яна сядзела насупраць і праз стол распытвала ў Івана Ігнатавіча, як ён лавіў тых акунёў. Ёй, аказваецца, трэба было ведаць усе падрабязнасці пра рыбную лоўлю. Раней у яе ніхто не заўважаў такой цікаўнасці. Ну зусім лёгкадумная асоба! І не дзіва, што яна кожную суботу ездзіць у райцэнтр на танцы. Хаця дзеля аб'ектыўнасці варта сказаць, што Зоя Кірэеўна даволі прыгожанькая, нездарма, гэта ўсе заўважылі, па ёй уздыхае завуч, стары халасцяк. Ды вось і цяпер нават сам Іван Ігнатавіч такі ўважлівы да яе, што аж вакол нікога не заўважае, а толькі ёй і расказвае, як яму ўдалося падчапіць даволі ладнага акунька, расказвае з такой дзіцячай захопленасцю, нібы гэтая падзея была самая цікавая ў яго жыцці:

— Стаў я цягнуць таго акуня, а ён у пельку не лезе. Адпусціў яго, думаю, няхай пацешыцца жыццём, пакуль пельку большую зраблю. І выцягнуў жа...—расказваў Іван Ігнатавіч і не забываўся глытнуць каньячку з келішка, кінуць у рот кавалачак сыру, ці круты жаўточак.—Вось якая мая сёння ўдача.

А за сталом бурліла бязладная гаворка. Да завуча і дырэктара падыходзілі госці, усе хацелі чокнуцца з былымі настаўнікамі, а іншыя аж лезлі цалавацца.

— Танцы, сябры!— аб'явіў Баранчук, спадзяючыся, што Іван Ігнатавіч танцаваць не пойдзе: такі салідны чалавек!— і тады яны з ім разгаворацца.

Зайграла радыёла. Сталы адсунулі да сцен. Першая пара закружылася на скрыпучых масніцах.

— Ну няхай маладыя патанцуюць, а мы з вамі пакурым,— працягнуў дырэктар пачак папярос Івану Ігнатавічу.

— Калі ўсе так лічаць, як вы, дык я сапраўды сёння не патанцую, — засмяяўся Іван Ігнатавіч і ўсё ж папяросу ўзяў, пакруціў яе ў тоўстых пальцах, і, уступаючы дарогу дырэктару, скіраваў да выхаду. І тут перахапіла яго Зоя Кірэеўна.

— Што ж вы ад нас уцякаеце, Іван Ігнатавіч? Я вас нікуды не пушчу, — схапіла яна яго за руку.— Пойдземце танцаваць.

— Не дала і пагаварыць з чалавекам,— паскардзіўся дырэктар завучу.

— Вось гэта Зоя!— смяяўся той.— Трэба было ёй даручыць пагаварыць пра школу.

— Ды кінь ты,— злаваўся Баранчук.

— А ты паглядзі, якая яна,— не супакойваўся Платон Ціханавіч, не адрываючы вачэй ад заалагічкі.— Ты ж паглядзі, якая яна! Я заўсёды лічыў, што яна...

— Нахабніца, ды і толькі, — не падзяляў яго захаплення дырэктар.

Зоя Кірэеўна побач з Іванам Ігнатавічам, няўклюдным і нейкім цяжкім у рухах, выглядала ледзьве не семнаццаткай — танклявая, высокая, стромкая. Яна няспынна смяялася. Шчокі расчырванеліся. Іван Ігнатавіч не хаваў захаплення настаўніцай і аж пацеў ад старання.

— Глядзі, як яна толькі прыкідваецца,— цадзіў праз зубы Баранчук.

— Ды бачу,— уздыхнуў завуч.— Але адчайвацца пакуль няма чаго. У нас яшчэ увесь вечар наперадзе,— ён наліў сабе каньяку, выпіў, закусваць не стаў.— Пайду з кім у шахматы пагуляю...—і пакульгаў да дзвярэй.

Баранчук сядзеў і не спускаў вачэй з Івана Ігнатавіча. Да дырэктара падыходзілі яго былыя выхаванцы, але ён не вельмі быў гаваркі з імі.

Зоя Кірэеўна, відаць, добра асвоілася са сваім кавалерам і нешта смешнае расказвала яму, а той смяяўся, як хлапчук, аж матаў галавой. Вось яны пакінулі круг, падышлі да стала, распілі бутэльку ліманада, зноў пайшлі танцаваць: Івану Ігнатавічу было горача, ён зняў гальштук, і сунуў яго ў кішэню...

Раптам да Баранчука падсеў Ігар Петушок, геолаг. Дырэктар ведаў яго. Петушок часта за свой неспакойны характар трапляў на споведзь у настаўніцкую. Ён і цяпер не мог спакойна усядзець, круціўся, азіраўся, падхопліваўся, садзіўся зноў. Ён ні пра што не распытваў, як іншыя, а расказваў сам:

— Фёдар Кірылавіч, запомніце. Я

першы раз на такім вечары. Але цяпер абяцаю вам, дзе б я не быў, але заўсёды прыеду! Хоць у пустыні, хоць у глухой тайзе, толькі дайце знаць. Эх, Фёдар Кірылавіч, вы толькі паглядзелі б, што мы нарабілі ў той тайзе! Фёдар Кірылавіч, а вы памятаеце, як выгналі мяне з урокаў? Я тады карбіту ў чарніла накідаў... А цяпер — я загадчык геалагічнага аддзела...

— Таварышы! — запляскала ў далоні Зоя Кірэеўна.— Увага! Увага! Іван Ігнатавіч прапаноўвае пагуляць у снежкі.

І ўсе, як па камандзе, са смехам кінуліся ў дзверы, пратупалі па калідоры.

Клас апусцеў...

І вечар, якога так доўга чакаў Баранчук, да якога так старанна рыхтаваліся, які так многа абяцаў, раптам страціў усялякі сэнс. І яму стала сорамна за свае спадзяванні, дзеля якіх ён пайшоў на парушэнне сваіх педагагічных прынцыпаў: адмяніў танцы школьнікаў і... наладзіў фактычную п'янку, каб стварыць адпаведную атмасферу, як растлумачыў усім настаўнікам разумны Платон Ціханавіч. Вельмі брыдка было на душы ў Баранчука... Не, ён ніколі добра не думаў пра гэтага Трацяка. Быў ён некалі ветрагонам, ветрагонам і застаўся. Ніякай увагі да людзей, нават не пацікавіўся, ці плануецца будаўніцтва новай школы. Няўжо не бачыць, якая гэта разваліна?...

На другі дзень раніцай Баранчук апрануў сваё з выцертым цыгейкавым каўняром паліто, доўгае і цёплае, якіх ужо даўно не насілі, запрог каня, паехаў да той хаты, дзе жыла цётка Івана Ігнатавіча.

Заходзіць у хату не хацеў, вырашыў пачакаць на вуліцы, але Баранчука заўважылі. Выскачыла без хусткі ў доўгай і шырокай спадніцы і з вузкім і доўгім мяшэчкам у руках старая:

— Што ж гэта вы, Кірылавіч, не заходзіце? Хадземце, хадземце ў хату...

Іван Ігнатавіч з тварам, пакрытым за ноч густым шчэццем, а таму, здавалася, пастарэў, папраўляў гальштук перад люстэркам. Люстэрка ўсё ў жоўтых падцёках, вісела на сцяне у старой багетавай рамцы.

На стале стаяла талерка з жоўтай капустай, міса з астылай бульбай, ляжаў кавалак сала, тут жа была патэльня з недаедзенай рыбай і бутэлька без наклейкі.

Старая ледзь не сілком усадзіла Баранчука за стол, наліла яму амаль поўную шклянку, а потым паставіла яшчэ гладыш з сыраквашай.

— Можа зап'еш... А то мой не ўзяў нічога. Які быў паганы ядун такі і цяпер. Ні выпіць, ні закусіць. Хаця б набыў болей, дык якіх аладак напякла, ці што. Калісь жа любіў аладкі. А то ўчора на тым возеры прасядзеў да цёмнага, а потым усю ноч ў школе, а цяпер ужо і едзе, — бурчэла старая сабе пад нос і ўсё рыхтавала нейкія пакункі, складвала іх у той мяшэчак, з якім выходзіла клікаць у хату Баранчука.— Ды хаця б прыехаў з якім партфелем, ці што, а то як той сакол, і пакласці што няма куды...

— Мне нічога не трэба, дзякуй,— адмаўляўся Іван Ігнатавіч.— У нас усё ёсць.

— Гавары, гавары... Адкуль яно будзе ўсё, калі жывяце з аднае капейкі. А гэта ж не з магазіна,— не здавалася старая.

— Не, не вазьму... Ты мне толькі загарні ў газету таго самага вялікага акуня і ўсё,— і Іван Ігнатавіч пачаў тлумачыць Баранчуку, чаму ён хоча ўзяць самага вялікага акуня.— Там жа, Кірылавіч, не павераць мне на слова. Дык няхай паглядзяць і ведаюць, якія акуні у нашым возеры водзяцца...

Баранчук сядзеў у санях наперадзе, а за яго спіной — Іван Ігнатавіч, каб не вельмі пакамечыць паліто, стаяў на каленях, трымаючы пад пахай загорнутую ў газету рыбіну. Маўчалі. Баранчука пасля выпітай паўшклянкі так і падмывала загаварыць пра школу, але як і тады, у школе, так і цяпер нейкая невядомая сіла перашкаджала зрабіць гэта.

На шашы ўжо чакала «Волга». Іван Ігнатавіч злез з саней, спачатку аж жартаўліва прысеў на самлелыя ногі, потым працягнуў руку Баранчуку:

— Дзякуй вам, Фёдар Кірылавіч, што запрасілі. Адпачыў, як ніколі... Дарэчы, ледзь не забыўся. Вы, калі ласка, на маё імя падрабязную запіску напішыце, якая ў вас школа цяпер, колькі вучняў займаецца, колькі іх будзе праз некалькі год. Так сказаць, у перспектыве, якая вам школа трэба. Толькі, каб усё было добра абгрунтавана,— і, заўважыўшы, як Баранчук разгублена міргае вачыма, нібы нешта хоча сказаць, і чырванее прама на вачах, рассмяяўся, і паспяшыў у машыну...

У вёсцы Ястрэмбль Баранавіцкага раёна стаіць былы маёнтак пана Катлубая.

З ГІСТОРЫІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

...А БУДАВАЎ — НАРОД

Наш штотыднёвік ужо знаёміў сваіх чытачоў з работай калектыву Акадэміі навук БССР па стварэнні шматтомнага «Зводу помнікаў гісторыі і культуры БССР». Час ад часу мяркуючы змяшчаць асобныя матэрыялы, што знойдуць сваё месца ў выданні, прапануем адзін з іх — пра старасвецкія маёнткі ў Беларусі.

ПАДАРОЖНІКІ, аматары прыроды і старадаўнасці, вывучаючы культурную спадчыну Беларусі, сустракаюцца з рэшткамі старасвецкіх сядзіб: ліпавымі алеямі, зарослымі сажалкамі, дамамі з порцікамі і мезанінамі...

Даўно мінулі чаяпіцці на «пленеры» ў былым маёнтку пана Пузына ў Камянецкім раёне, але сядзіба стаіць, нават калоны порціка не страцілі белізны на фоне пастарэлых піхт і ліп. Добра захаваліся парадныя залы палаца, анфілады якіх разбягаюцца ў бакі ад цэнтральнага пакоя з выхадам на паркавую тэрасу, — адтуль адкрываюцца цудоўныя беларускія пейзажы. Толькі ў адасобленай мансардзе пуста. Ніхто б не звярнуў на яе ўвагі, калі б не па-майстэрску зробленая вінтавая лесвіца, што вядзе на яе. У будынку размясцілася Грамяцкая школа. Як помнік будаўніцтва другой паловы XIX стагоддзя, сядзіба і цяпер вельмі каштоўная — прыклад арыгінальнай ландшафтнай кампазіцыі, сувязі архітэктуры з прыродаю.

Гаворачы аб старасвецкіх маёнтках, нельга абысці род князёў Сапег, у раскошы і багацці з якімі цяжка было раўняцца дробнапамесным князям і панам. Адна з рэзідэнцый Сапег была ў горадзе Высокае — там Міхаіл Сапега рэстаўраваў заснаваны ў 1678 годзе стары замак, а вакол яго заклаў прыгожы парк з сажалкай. У 1815 годзе яго жонка Пелагея Патоцкая непадалёк ад замка будуе палац, пашырае парк. Да таго часу ад замка засталася толькі выязная брама са складамі і памяшканнямі ваеннага гарнізона. Так, на працягу амаль 150 гадоў, складваўся ансамбль маёнтка на беразе ракі Пульвы. Многае змянілася з тых часоў. Шмат дрэў у парку высеклі, з'явіліся новыя будынкі. Але галоўны дом цяпер выдзяляецца з сучаснага акружэння сваёй сціплай, выразнай архітэктурай. Пабудаваны ў стылі класіцызму першай чвэрці XIX стагоддзя, палац просты па кампазіцыі, са стрыманым дэкорам, які выконваўся мясцовымі майстрамі ў дрэве і затым атынкоўваўся пад камень. Так выкананы калоны, капітэлі, карнізы, сухарыкі. Строгасці дэкартыўнага рашэння будынка адпавядае інтэр'ер, у якім прафіліраваныя карнізы і мазаічныя падлогі, ляпныя плафоны і філёнкавая аддзелка. А найбольшая прыгажосць сядзібы — парк з сістэмай сажалак і каналаў, з лірычным мастком да старога замка і цэлай сеткай алей і сцежак. Выключна прыгожы выгляд на горад і пойму ракі адкрываецца з тэрасы дома. Цяпер у сядзібе размешчана Высокаўская школа-інтэрнат. Тут цэлы архітэктурны музей: побач з сучасным школьным будынкам ужываецца замкавае будаўніцтва XVII стагоддзя і палацавая архітэктура пачатку XIX стагоддзя.

Да нашага часу захаваліся некаторыя маёнткі і палацы князёў Радзівілаў. Адна з былых рэзідэнцый — на поўнач ад Баранавіч у вёсцы Паланечка. Тут знаходзіліся бібліятэка, архіў, калекцыя твораў мастацтва, нумізматычная калекцыя.

Калі асаблівасцю магнацкіх маёнткаў і палацаў была параднасць, то дробнапамесныя сядзібы вызначаліся рысамі гаспадарчай дзелавітасці і адасобленай інтымнасці.

Былая сядзіба памешчыка Рэйтана ўключала ў сябе акрамя панскага дома спіртзавод і псярню, аранжарэю і сыраварню, лазню і халадзільнік, сад і пасеку, канюшню і свірны. Аднак, нягледзячы на мноства гаспадарчых пабудоў, сядзіба захоўвае маляўнічасць і параднасць дзякуючы алеям, невялікаму парадному двару перад панскім домам, парку, ціхай сажалцы.

Па сядзібе можна меркаваць аб штодзённым жыцці правінцыяльнага багацея. Немалое месца ў ёй займала, напрыклад, паляванне — ад маёнтка праз палі да лесу вядзе ліпавая алея для выездаў на паляванне. Існуе пагалоска, што Рэйтан завяшчаў паставіць капліцу там, дзе загіне. Капліца стаіць на ўзлеску недалёка ад сядзібы. Маленькае збудаванне ў стылі неаготыкі выдатна ўпісваецца ў лясны фон.

Не заўсёды капліцы маёнткаў вырашаліся ў псеўдагістарычных архітэктурных формах, часта — у агульнастылявым архітэктурным напрамку. У класічных формах трактавана капліца-ратонда ў былой сядзібе Скірмунта ў вёсцы Моладава (Іванаўскі раён). Белакаменны аб'ём капліцы ўяўляе з сябе васьміметровую ў дыяметры ратонду з порцікамі. Уваход трактаваны ў выглядзе франтона на спараных калонах. Ратонда перакрыта сферычным купалам. Ужыванне ў архітэктуры пабудовы дарычнага ордэра робіць збудаванне строгім і ўрачыстым на сельскім фоне. Але ўсякія эстэтычныя адносіны да будынка ў цяперашні час знікаюць з-за яго запушчанасці і неапраўданага выкарыстання пад склад. А між тым пабудова можа ўпрыгожыць любы сельскі пейзаж.

Наяўнасць у беларускіх сядзібных ансамблях каталіцкіх капліц тлумачыцца акаталічваннем заходнерускага дваранства з другой паловы XVII стагоддзя. Больш заможныя паны мелі ў сваіх сядзібах касцёлы.

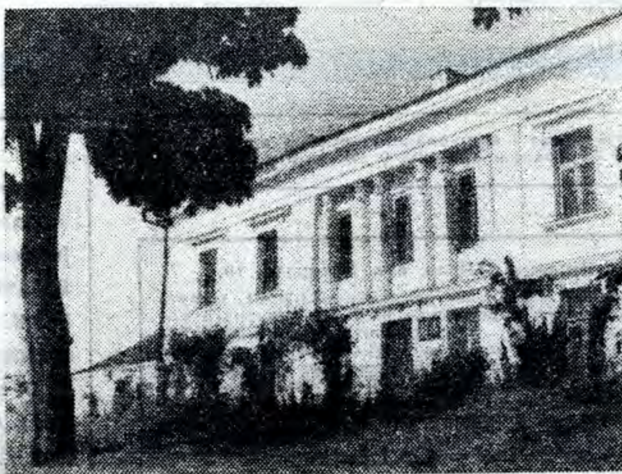
Тут хочацца ўпамянуць і пра новыя архітэктурныя тэндэнцыі ў сядзібным будаўніцтве другой паловы XIX стагоддзя. Лёс класічнага напрамку ў архітэктуры ярка выявіўся на прыкладзе палаца ў былым маёнтку Катлубая ў вёсцы Ястрэмбль (Баранавіцкі раён), які страціў лаканічнасць, стрыманасць дэкору, выразнасць сілуэту.

Ускладненая планіроўка палаца прывяла да сіметрычнага аб'ёмна-прасторавага рашэння. Рознапамерныя аб'ёмы палаца вакол шатровай вежы. У адрозненне ад параўнаўча арганізаванага пляскага галоўнага фасада — дваровы фасад мае вялікую дынамічнасць. Дэкарацыя і плоскі рэльеф, «ламаны» дах, дэкаратыўныя наличнікі вокнаў перагружаюць архітэктуру, робяць яе пампезнай. Палац знаходзіцца ў акружэнні маляўнічага пейзажнага парку з сажалкай і алеяй. Размешчаная тут школа-інтэрнат удала выкарыстала прасторныя светлыя пакоі палаца.

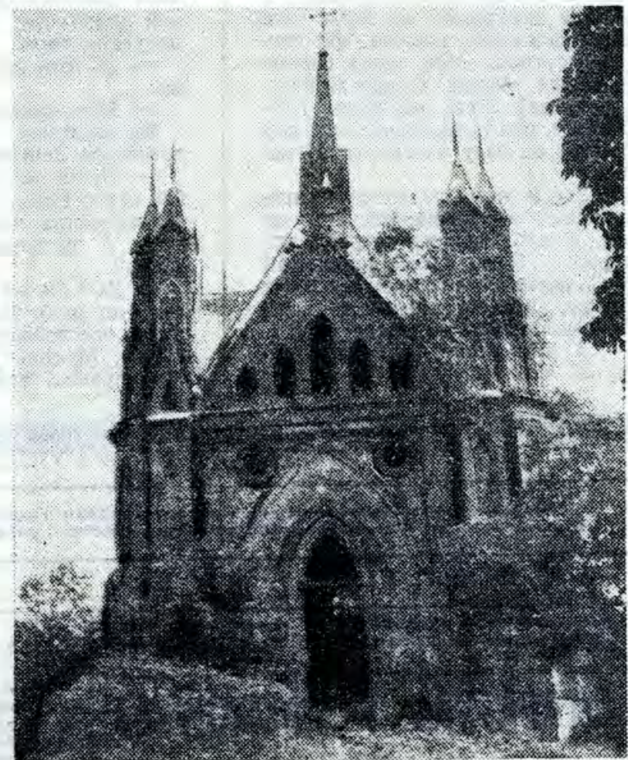
Асаблівую цікавасць маюць маёнткі, звязаныя з імёнамі прагрэсіўных людзей свайго часу, як, напрыклад, у вёсцы Скокі (Брэсцкі раён), дзе жыў вядомы пісьменнік Юліян Урсын Нямцэвіч.

Створаныя рукамі беларускага народа палацавыя і паркавыя ансамблі па праве знаходзяцца сёння ў агульнанародным карыстанні. І не дзіўна, што амаль кожная сядзіба пераведзена альбо пад дзіцячую ўстанову, альбо пад месца адпачынку. Задача цяпер заключаецца ў правільным выкарыстанні іх. Гэтыя выдатныя куткі беларускай прыроды маюць не толькі утылітарную цікавасць, але і з'яўляюцца вялікай гісторыка-мастацкай каштоўнасцю. У іх найбольш ярка выявіўся характар беларускай грамадзянскай архітэктуры, яе мастацкае развіццё. У іх увекавечана майстэрства і талент беларускага рамеснага люду, які здолеў так проста, на аснове нацыянальных мастацкіх і будаўнічых традыцый сінтэзаваць у сваёй творчасці дасягненні тагачаснай архітэктуры.

А. КУЛАГІН.

Гэтак выглядае сёння ў вёсцы Паланечка Баранавіцкага раёна былы палац Радзівіла.

Прыгожа ўпісваецца ў прыроду капліца ў вёсцы Заказель, што ў Драгічынскім раёне.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

КОТ быў шэры, худы, з рэдзенькай шэрсцю. Гаспадар падабраў яго пад тэлеграфным слупам, мокрага і бруднага, і прынёс за пазухай дадому. Кот амаль суткі праспаў пад ганкам.

Вылез ён адтуль раніцай, выгнуўся спружынай і, гледзячы на чырвоную патэльню сонца, пазяхнуў. А на двары ў гэты час прагульвалася курыца-квактуха з кураняткамі. Раптам з неба на куранят зваліўся каршун. Курыца закрычала, кураняткі запішчалі, гаспадыня пляснула рукамі. З хаты выбег гаспадар з тапаром, але зачапіўся аб нешта і расцягнуўся на ганку. І толькі кот...

Праз хвіліну каршун дрыгаў крыламі ў агоніі, квактуха нервова склікала сваіх дзетак, а гаспадар замілавана пазіраў на ката.

— Малайчына, — пахваліў яго гаспадар.

— Ну, што вы, — сарамліва адказаў той. — На маім месцы кожны кот зрабіў бы тое ж.

— Мышэй ты ловіш? — пацікавілася гаспадыня.

— Ага! — усклікнуў кот. — Гэта ж галоўны профіль маёй работы. Дазвольце прыступіць?

— Прыступай, Малайчына, — лагодна сказаў гаспадар.

Так кот атрымаў ганаровае імя і баявое заданне. З тае пары не стала жыцця мышам ні ў амбары, ні ў каморы, ні на гары, ні ў склепе. Малайчына падпільноўваў іх днём і ноччу, не ведаў святаў і выхадных, нават асабістае жыццё адсунуў на другі план.

Гаспадары не маглі ім нахваліцца. Па ўсёй вёсцы пайшла гамонка пра цудоўнага ката. Нейкія зухаватыя мужыкі спрабавалі нават украсці яго, але Малайчына мужна адбіў іх замашкі і нават смачныя прапановы суседзяў не зламалі яго вернасці гаспадарам. Кот не паважаў летуноў і абібокаў, любіў працаваць на адным месцы і аддаваў рабоце ўвесь жар свайго сэрца, усё сваё прафесійнае майстэрства.

— Хіба ў вас каты? — кпіў з іншых яго гаспадар. — Лайдакі яны, ласыя на смятанку, гатовы сцібрыць, што дрэнна ляжыць. Мой не такі. Нальеш яму ў місачку сырадою, дык ён аж чырванее ад сарамлівасці. Угаворваць даводзіцца. Пры ім ніводнага мышаняці на двары не знойдзецца. Работнік адмысловы, што і гаварыць!

Такія размовы іншым катам выходзілі бокам. Іхнія гаспадары на кожным кроку саромілі іх; зачынялі на замкі сала і смятану, замест малака паказвалі хвігу.

Голад — не цётка, і каты паспрабавалі паляваць на мышэй. Але ранейшае сытае жыццё, дармовыя ласункі і гультайства звялі іх былое рамяство. Каты завылі. Адзін з іх (пра яго яшчэ Крылоў пісаў) унёс на сходзе прапанову:

— Управім, браткі, гэтай выскачцы мазгі.

Прапанову прызналі слушнай.

— Цёмную яму! — закрычалі маладыя каты, якія не тое што лавіць мышэй, але і сустракацца з імі баяліся.

— Забараніць Мурцы сустракацца з адступнікам, — прасіпеў стары кот-зайздроснік.

— Забараніць! Забараніць! — узнялі гвалт каты.

— Калі ласка, — раўнадушна адказала Мурка. — Усё роўна ад яго карысці, як ад казла малака. На спатканні спазняецца, усё работа ды работа, а прыйдзе, дык ніколі падарунка не прынясе. Толькі мышамі частуе. А я каўбасу доктарскую паважаю.

Малайчыну падпільнавалі ля склепа. Цяжка ўздыхала зыркатая поўня, гледзячы, як з бедалагі ляціць шэрсць, як войкае ён ад удараў пад бакі. Гаспадар знайшоў яго, ледзь жывога, у крапіве, прынёс у хату, выклікаў ветэрынара. А праз тыдзень Малайчына зноў заступіў на працоўную вахту.

— Цяпер твая чарга, Мурка, — сумна сказаў Крылоўскі кот. — На цябе надзея.

— Паспрабую, — адказала Мурка і грацыёзна прылізалася.

Яны сустрэліся ля бэзу. У паветры разліваўся водар кветак. Малайчына млеў ад кахання і радасці.

— Пусці, мядзведзь, — соладка ўсміхаючыся, казала Мурка, адпіхваючы Малайчыну. — Хіба так кахаюць?

— А як? — дрыжачым шэптам пытаўся Малайчына. — Я ж табе такую тлустую мыш прынёс...

— Фі! Што мыш? Не па маім гусце страва. У твайго гаспадара, я ведаю, доктарская каўбаса ёсць.

— Пабойся бога, Мурачка! — жахліва ўсклікнуў Малайчына. — Красці я не буду.

— Так ты мяне кахаеш, — пакрыўджана ўздыхнула прытворшчыца.

— Маё каханне да цябе чыстае і светлае, — адказаў Малайчына. — Але нават дзеля цябе я не здраджу гаспадару.

Яны разышліся, расчараваныя адно адным. Ішоў час. Іншыя каты паціху пакідалі сваіх гаспадароў, перабіраліся ў другія вёскі. І калі ў гаспадара Малайчыны ў хаце быў парадак, то ў іншых дамах панавалі мышы. Малайчына бачыў гэта і аднойчы сказаў гаспадару:

— Вось чарцяжы. Я тыдзень працаваў над гэтым агрэгатам.

— Што яшчэ за агрэгат? — спахмурнеў гаспадар.

— Аўтакапкан на мышэй. Зрабіць не цяжка, а эфект вялікі. З гэтым прыстасаваннем ні адзін кот не патрэбен. Танна і зручна. Вашы сябры-гаспадары дзякуй скажуць.

Гаспадар узяў чарцёж, пакруціў яго і парваў на маленькія кавалачкі. Малайчына абамлеў.

— Вы кансерватар! — абурана закрычаў ён.

— Ах ты, чортава семя! — узлаваўся той. — Павучаць мяне? Ды на тваё месца дзесяць галадранцаў знойдзецца! Вон з двара! Толькі смуту ў вёску занёс. Вон!

І гаспадар выкінуў Малайчыну. Той абтросся на вуліцы і пашкандыбаў у свет божы. А праз месяц, далёка адсюль, нейкі чалавек падабраў ката, мокрага і бруднага, пад тэлеграфным слупам.

Васіль ГАПАНОВІЧ

ДА БЛІЗКІХ СЯБРОЎ

Сябры! Скажу вам па сакрэту,
Скажу не ўсім, а толькі вам:
Хачу пралезці я ў паэты,
А таленту — ну, хоць бы грам.

Паэзіі не разумею,
Але даруйце мне грахі...
Для тых пісаць я вершы ўмею,
Хто у паэзіі глухі.

Калі ж чытач сур'ёзны, кемны
Асмеліцца ўчыніць разнос,
Я кіну ў твар яму: «Дарэмна!
Браток, ты проста не дарос».

Я мару выдаць першы зборнік,
А там за першым і другі...
Няхай ніхто іх не разгорне,
Няхай... Ды ўсё-ткі неблагі

Паэт ідзе ў літаратуру;
Ён не шапёрка — козыр-туз:
Прымай мяне з маёй фактурай,
Прымай, пісьменніцкі саюз!

Мікола НАВІЦКІ

РАЦПРАПАНОВА

Наведайце мяне па тэлефоне,
Так надвячоркам, калі чай піць час.
Вы ж ведаеце: стомленасць агорне,
Ды і прыпынак воддалек ад нас.

Шчэ, чаго добрага, і ліфт у нас адкажа,
І нас, хто ведае, мо' дома не застаць.
Ды ўрэшце і прынос патрэбен, кажуць,
А грошы ж, не сакрэт, цяпер—вада.

Ды і візіту сэнс — адныя плёткі.
І стол жа трэ' накрыць, калі хто ёсць.
А тут табе ні шклянак і ні сподкаў.
Набраў шэсць лічбаў і — ты лепшы госць!

Дык, калі ласка, дарагі, прыходзьце!
Пагутарым, за чаркай пасядзім.
Найлепшы той з гасцей, што йдзе па дроце.
Рацпрапанову гэтую — усім!

Ул. САФРОНАЎ

ПРЫЗНАЛІ

— Сябрук, дзе быў?

— Насіў у рэдакцыю сваё гумарэскі.

— І як—смяяліся?

— Ага. Як выйшаў.

Фелікс ДЭРЭЦКІ

АНАНІМ

Ва ўсіх, хто сядзеў у прыёмнай пракурора, быў сумны выгляд. Выключэнне толькі я, выкліканы сведкам з-за дробязнай справы. Ведаючы, што мая справа — па сутнасці пустая фармальнасць, я спакойна пакурваў і ад няма чаго рабіць разглядаў посныя фізіяноміі прысутных. Мой сусед справа нерваваўся, бадай, больш за ўсіх. Ён пакусваў вусы, раз-пораз глытаў сліну, нешта балбатаў сабе пад нос і час ад часу злосна тупаў нагой.

— Усё ж няма на свеце справядлівасці, — звярнуўся ён да мяне, відаць, маючы патрэбу выказацца. — З-за адной паршывай авечкі чалавеку можа стаць свет не мілы. Думаеце, прыемна, калі цябе выклікаюць да пракурора?..

— А што ў вас здарылася? — запытаў я.

— Скаргу нехта паслаў, што ў нашым звярынцы абкрадаюць жывёл. Нібыта замест добрага мяса ім даюць нейкія адкіды, а траваедным не цытрусавыя і бананы, а звычайныя яблыкі і розны мясцовы эрзац.

Пра гэтую размову я ўспомніў праз некалькі тыдняў, калі са сваім хлапчанём пайшоў у звярынец і ўбачыў там майго знаёмага, з якім давялося гутарыць у прыёмнай пракурора. Ён якраз сыпаў папугаям корм.

— А, гэта вы! — пазнаў ён мяне.

— Што чуваць? — запытаў я.

Ён падышоў да мяне і пачаў даверліва шаптаць.

— Лепш не расказваць, скаргі ўсё нехта піша, усіх выклікаюць... Не даўмецца, чыя гэта работа.

— А па почырку нельга пазнаць?

— Дык ён жа не дурань, каб пісаць ад рукі. Выразвае літары з газет, наклейвае на паперу і пасылае. Мусіць, набіў руку на такіх справах, нагледзеўся дэтэктываў па тэлебачанні. Спакою няма з-за яго, адзін аднаго пачалі падазраваць. Ці ж можна разабрацца, хто сюды ходзіць з-за цікавасці да жывёл, а хто дзеля праверкі? У дырэкцыі сядзяць рэвізоры і стараюцца вывесці ўсіх на чыстую ваду.

Я сказаў некалькі спагадлівых слоў і пайшоў далей. Але каля выхаду мы з ім зноў сустрэліся.

— У апошнім лісце, — працягваў ён, паведамлялася, што адзін наш супрацоўнік купіў легкавую машыну. «За якія грошы ён яе купіў, калі атрымлівае дзве тысячы ў месяц? Калі, нарэшце, адпаведныя органы звернуць увагу на становішча безабаронных жывёл?» Так заканчваўся ліст.

Другі раз я пайшоў у звярынец з малой пляменніцай, якая з мамай прыехала з правінцыі і надта хацела паглядзець на дзікіх звяроў. Зранку наведвальнікаў амаль не было. Падышоўшы да клетак з малпамі, я заўважыў, што каля аднае з іх нехта валтузіцца са старым шымпанзе.

— Вам дапамагчы? — запытаў я.

— Нарэшце папаўся! — выгукнуў мой добры знаёмы і паказаў аркуш паперы, які ён адабраў у шымпанзе. Вось тэкст, складзены з наклееных на паперу газетных літар: «Паважаны грамадзянін пракурор! Паведамляю, што пры будаўніцтве вальера для белых мядзведзяў шмат што раскрадзена. Большая частка металічных канструкцый і цэменту прададзена для будаўніцтва прыватных дачаў».

— Вы бачыце, як гэта ён рабіў? — мой знаёмы паказаў мне нажніцы. — Ну пачакай жа, ты больш у мяне не захочаш займацца крытыкай! — Памахаўшы малпе кулаком, ён з «рэчавымі доказамі» накіраваўся ў дырэкцыю.

Я паглядзеў на замаркочанага шымпанзе, а потым на аб'яву, якая папярэджвала, што жывёлам забаронена даваць якія-небудзь прадметы. І зразумеў сэнс перасцярогі.

Пераклаў з польскай А. ПЯКАРСКІ.

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Індэкс 63856 АТ 02093